

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תזריע

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ד

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

מחולק
ל-700 משפחות
עד לביתם של המצרכים

בנשיאות ופיקוח
מו"ד הגאון הגדול
רבינו בניהו שמואל'ל שליט"א

הסל המלא למשפחה - 1000 ש"ח

מצות, יין ומוצרי יסוד - 620 ש"ח

סל פירות וירקות - 380 ש"ח

אפשר לפרוס לתשלומים התרומה מוכרת לזיכוי מס הכנסה לפי סעיף 46

חייגו עכשיו: 02-6249000

ספרי פסח עכשיו על המדף

הגדה
כונת

הגדה
שמע בני

הגדה
מוסר אברהם

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הלכות פסח

איסור בל יראה ובל ימצא

מצות לא תעשה שלא ימצא חמץ ברשות ישראל שנאמר (שמות יב, יט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים". מצות לא תעשה שלא יראה חמץ ברשות ישראל כל שבעת ימי הפסח שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך חמץ".

- א. המניח חמץ בביתו בפסח כגון שחימץ עיסה בפסח והניחה בביתו, או שקנה חמץ והצניעו במזיד לוקה שתיים, על לא יראה, ועל לא ימצא שעשה מעשה א.
- ב. הניח חמץ בפסח מקודם פסח שלא ביערו עובר בשני לאוין הנ"ל, אבל אינו לוקה שאין בו מעשה ב.
- ג. חמץ הטמון ואינו נראה לעינים, עובר עליו, בלאו דלא ימצא ג.
- ד. השיעור שעובר על לאוין אלו הוא בכזית ד.
- ה. אין אדם עובר בבל יראה אלא בחמץ שלו, אבל אם אין החמץ שלו, אף על פי שנמצא בביתו, אינו עובר עליו ה.
- ו. חמץ של הקדש אינו עובר עליו, וכן של נכרי אינו עובר עליו אלא אם כן חייב באחריותו ו.

עיונים והארות

אבל אם קנה חמץ בפסח, או שחימץ עיסה בתוך הפסח, שעשה מעשה, הרי זה לוקה וכאמור לעיל.

ודע שיש מהראשונים (תוס' פסחים כט: ד"ה רב אשי ועוד) שסוברים שהלאוין של בל יראה ובל ימצא הם לאו הניתק לעשה, ומשום כך אין לוקין עליהם.

ג. **ברייתא** (פסחים ה:). ודעת הרא"ש (פסחים פ"א ס"ט) שאף בחמץ הטמון עובר בבל יראה, ש"לא יראה" משמעו שלא יהא לך במקום הראוי לראיה (ועי' קרבן נתנאל שם. ועי' פר"ח ס"ט תמג ס"ק א. ועי' בארוכה בפ"י הר"י פרלא לשהמ"צ שם ולדעתו זוהי מחלוקת החכמים ורשב"ג במכילתא דרשב"י פ' בא על פסוק שאור לא ימצא כו').

ד. **במשנה** ביצה (ב. וגמ' שם ז:). יש מחלוקת בענין חמץ ושאור, בית שמאי אומרים השאור בכזית והחמץ בככותבת, שהואיל וחלקם הכתוב: ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור, למדנו ששיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ובית הלל אומרים זה וזה בכזית, שלמדנו שיעורו מאיסור אכילתו שהוא בכזית אף בשאור. ופסק הרמב"ם (שם פ"א ה"ב) דהלכה כבית הלל ולכן אם יש כזית עובר בבל יראה ובל ימצא.

ה. **רמב"ם** (שם פ"ד ה"א) הטעם הוא שכתוב בתורה ולא יראה לך, ודרשו בגמ' בפסחים (ה:). שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים - כגון נכרים - ושל גבוה, כגון שהקדישו לבדק הבית.

ו. **איתא** בברייתא בפסחים (ה:). וכן פסק ברמב"ם (שם פ"ד ה"ג) נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל והישראל קבל עליו אחריותו, נעשה כשלו, וחייב לבערו, שנאמר: "לא ימצא",

א. **אסור** לישראל להניח חמץ ברשותו בפסח, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך", ונאמר (שם יב, יט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים", וכתב הרמב"ם (פ"א מהלכות חמץ ומצה ה"ב) שאם עבר והניח, אף על פי שלא אכלו, עובר בשני לאוין אלו, ודעת התוס' בפסחים (כה. ד"ה וחמץ) שאף לאחר שהותיר עובר בכל שעה על לאו.

ובסהמ"צ (ל"ת ר רוא) וסמ"ג (לאוין עז ועח), וספר החינוך (יא וכו') מנו לאוין אלו במנין המצוות.

ועי' ברמב"ם (שם פ"ד ה"א וה"ב) שבין אם הניח בביתו, בין אם הניח בגבולו וברשותו, כגון בבורות שיחין ומערות, או שהיה רחוק מביתו, כגון בשדה או בעיר אחרת, עובר בשני הלאוין.

ומאימתי עובר על בל יראה ובל ימצא נחלקו בזה הפוסקים: דעת הרמב"ם (שם פ"ג ה"ח) משש שעות ולמעלה כמו אכילת חמץ, והבין הראב"ד (שם) בדעתו שחייב הלאוין הוא באותו זמן. ודעת הראב"ד (שם בהשגות ועוד) שלא נאמר בל יראה ובל ימצא אלא בשבעת הימים בלבד, כאמור בתורה "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים", ואין בערב פסח אלא איסור אכילה ומצות השבתה בלבד.

ב. **איתא** בתוספתא (מכות פ"ד, ר"ח פסחים צה). וכן דעת הרמב"ם (שם פ"א ה"ג) שאינו לוקה על הלאוים של בל יראה ובל ימצא, מפני שלא עשה מעשה, אבל מכין אותו מכת מרדות ודע שהמלקות הוא ברצועה ומכת מרדות במקל. במה דברים אמורים כשהיה לו חמץ מלפני הפסח ובא הפסח ולא ביערו,

ז. חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מדברי סופרים משום קנס שעבר על לא יראה ולא ימצא ואפילו שכחם בשוגג אסרוהו¹.

הלכות מצרכי מזון הכשרים לפסח

- א. כתב רבינו האר"י ז"ל הנזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה ולכן יזהר שלא לאכול בפסח שום מצרכי מזון שנעשו מחוץ לבית ואפילו ממפעל שיש לו הכשר המעולה ביותר².
- ב. המצה היא הדבר המסוכן ביותר לבא לידי חימוץ, ולכן יתאזר כגבור ליקח מצות הנעשות על ידי חבורה הבקיאין והמדקדקין בכל פרטי הדינים שתהיה המצה הכשרה ביותר בלא שום פקפוק כלל ועיקר והטוב ביותר ליקח מצות עבודת יד כי אפשר לפקח ולהשגיח בזה ביותר וידאג על המצות שיאכל במשך כל החג מיד לאחר פורים³.

עיונים והארות

העריכה לרידוד הכיכרות, וכן כששוהים קצת כדי לפנות התנור, המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. שלא החמיר מרן בשהיית משהו, אלא כשרואים שהעיסה חמה, ולכן יש לחשוש פן תחמיץ, הא לאו הכי, לא.

והנה אע"פ שכתב הרב במקורות שם משם הרשב"א (סימן קכד): ומה ששאלתם על מה שנוהגים בכל גלילות הארץ, ללוש בבתים ואח"כ להוליך את הפת בפורני ברחוק עשרה בתים, ואחד מן החכמים אסר ואמר שמנהג בטעות הוא שנהגו כן. תשובה אל תחושו למנהגם, כי כן האמת, ואיני רואה בו שום פקפוק, והדברים ברורים בעיני עד שאיני רואה צורך להשיב עליהם וכו'. תדע כי מורנו הרמב"ן ז"ל היה נוהג מתחלה ללוש הבצק בביתו, ואח"כ היה שולח פתו לפורני שהיה רחוק מביתו יותר מחמשה עשר בתים, ולא היה חושש, אלא שאחר כך נמנע מזה, ולא מחמת ריחוק המקום, אלא מחשש שמא יהיה הפורני מלא, ויצטרכו לעכב פתו מיל או יותר, אבל לחוש לסילוק היד כדברי החכם המורה הנ"ל, לא שמענו, ולא נעשה את הגאונים והרבנים חדשים גם ישנים, כטועים גמורים ח"ו, ושכן מוכח בגמרא (בפסחים ז,). ומוכרע גם מסברא. ע"כ. גם הרשב"ן בספר יבין שמועה (דף ל ע"ד) כתב, שהנה כבר כתב הרשב"א שרבו הרמב"ן היה שולח הבצק אחר עריכה אל הפורני שהיה רחוק מביתו יותר מט"ו בתים, ומה שנמנע מזה אח"כ הוא מפני שהיה חושש פן יתעצל השליח להכניסו לפורני, ולמדנו מזה שגם אחר עריכת הבצק כל שלא נשתהה שיעור מיל בלא עסק אינו בא לידי חימוץ. וכן מוכח בפסחים (ז) בתלמיד שיושב לפני רבו, ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בביתו ומתיירא שלא תחמיץ וכו'. עכ"ד.

ואפילו שבימינו אכשור דרי ב"ה בכל זאת צריך לעשות משמרת למשמרת ולהתרחק מצד נדנדוד של איסור וה' יתן הטוב ולא נכשל ח"ו.

ועוד צריך לידע שאפילו שב"ה היום המכוננות משוכללות מאוד והעשייה היא במהירות ואין חשש שמא הבצק יחמיץ, אולם יש לחוש שמא בין עיסה לעיסה לא ינקו היטב את כל חלקי המכונה, מחמת שאין אפשרות לפרק כל חלקי המכוננות, ונשאר שם בצק, ועוד שהוא טורח גדול, וחמץ בפסח אסור אפילו במשהו.

ולא נאמר "לך", ללמד שעובר אף בשל אחרים אם הוא מופקד אצלו, ואי אפשר לומר כשלא קיבל עליו אחריות, שהרי כבר נאמר: "לא יראה לך", שממנו למדנו שאתה רואה של אחרים, הא אין הכתוב מדבר אלא כשקיבל עליו אחריות.

ז. **מֵרֵן** השו"ע (ס' תמוח ס"א)

א. **מֵרֵן** החיד"א בדבש לפי (מע' ח אות יח), ובפלא יועץ (ערב פסח), והביאם במועד לכל חי (סי' ב אות ד). ובפלא יועץ (שם) כתב עוד: ואשריהם ישראל, ונשותיהם יותר מהם, נזהרים לבער החמץ בתכלית הזהירות ומחמירין יותר ממה שצריך, ותבוא עליהם ברכת טוב, אבל עיקר הזהירות צריך במה שנותן לתוך פיו, שלא יהא שום חשש חימוץ ותערובת חמץ ולצאת ידי כל הדעות. עכ"ל. והקדים שם להמשיל הדבר לחולה שיאמרו לו רוב הרופאים שאף שיש סם אחד מעולה ומובחר לרפואתו, מכל מקום גם סם פשוט ממנו מועיל, ורופא אחד בקי אמר שהסם הפשוט אינו מועיל ואפשר ג"כ שיזיק, ודוקא הסם המעולה יועיל לו, היש פתי וסכל שלא יחוש לדברי הרופא הבקי, הלא ודאי שכל אדם יקח הסם המועיל לדעת כולם, וה"נ לענין המנהגים בפסח נזהרים לצאת ידי כל השיטות, ובפרט בדברים שיש בהם חששות גדולים לכמה פוסקים. ורבינו הגרי"ח זיע"א כתב בדרשת שבת הגדול (ח"ג) כי בחודש זה יש סנגוריא גדולה על עם ישראל כי דוחים אהבת המאכל שהוא החמץ הערב לחיך וכל ההידורים בענייני אכילתם, מפני אהבת השי"ת שזה הוא רצונו, ע"ש.

ב. **הנה** מרן השלחן ערוך (סימן תנט סעיף ב) כתב: לא יניחו העיסה של המצה בלא עסק אפילו רגע אחד, וכל זמן שמתעסקים בבצק אפילו כל היום כולו אינו מחמיץ, ואם הניחוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ. ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמם בידיים, אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ. ע"כ.

ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אפיית המצה הלכה א) כתב וז"ל: ראוי להזהר מאד לכתחלה, עד כמה שאפשר, שלא לשהות שום שהייה בעשיית המצה, ואפילו שהייה קלה פחותה משיעור הילוך מיל, ואפילו לצורך הפת, ומכל מקום כשאי אפשר אחרת ומוכרחים לשהות כשניים או שלשה רגעים בין

- ג. צריך להזהר לקנות כל צרכי הפסח רק מוצרים שהם כבוייתן לא טחונים כגון שקדים אגוזים וכו' וכן התבלינים קינמון פלפל שחור וכו', ובודקים אותם היטב לפני הפסח. ומכינים הכל בבית. ולקחין הפירות והירקות וכן הבשר והדגים שלא קפואים ולא משומרים אלא הדגים יהיו חיים טריים. ורק דברים המוכרחים שידוע שאין בהם תערובות חומרים אחרים, כגון: שמן זית, חלב טבעי, סוכר, תה, קפה [שחור בלבד], מקילין לקנותם מוכנים בהכשר מעולה וכן להזהר היכן המכונות שאורזות אותן.¹
- ד. אין להשתמש בתבלינים אלא באלו שאין בהם חששות כלל, כגון פלפל שחור, קינמון, זנגביל וכו"ב. אבל הכמון פעמים נמצא בו תערובת חמץ.² והמדקדקים טוחנים התבלינים בביתם במטחנה מיוחדת לפסח, אחר ברירה מדוקדקת, ותבוא עליהם ברכת טוב.
- ה. בעלי מכולת וצרכניות המספקים מצרכי מזון לחג הפסח צריכים להקפיד שכל המצרכים המיועדים לפסח יהיו שמורים במקומות מיוחדים ונקיים בחנות לבל יפול עליהם אבק קמח, או פירווי חמץ, וכן צריכים להזהר שלא להשתמש באותה כף שרגילים להשתמש בה כל השנה לקמח וכדומה, אלא ישתמשו בכף מיוחדת לפסח, וכן ינקו היטב את המאזנים וכלי מדידה.³
- ו. מעיקר הדין מותר לאכול בפסח גבינה או דגים מלוחים שנמלחו קודם פסח, וכן סרדינים שבקופסאות שימורים המיוצרים בארץ בשמן בלבד, אפילו שלא נזהרו לבדוק המלח מפרורי חמץ ובמליחתם לא נזהרו לשמורם כראוי מחמץ, ובכל אופן יזהרו שתהיה השגחה מרבנות מוסמכת, ומן הראוי לקנותם קודם פסח ולהניחם בכלי כשר, וחסידים ואנשי מעשה משתדלים להחמיר לקנות הגבינות והחלב וכדומה קודם הפסח בהכשר מיוחד לפסח ועליהם תבא ברכת טוב.⁴
- ז. העושה יין בביתו לכל שאר ימות השנה ולא נזהר לשומרו מחשש חמץ, מותר לשתותו בפסח, ואם ידוע לו שנפל לתוכו פרווי חמץ, יסלקם ויסננם במסננת עבה, שאין לחוש שיסתננו לתוכו פירווי חמץ ומותר בשתיה בפסח והטוב ביותר להכין יין מיוחד לפסח ללא שום חשש.⁵
- ח. פירות יבשים כגון צמוקים, שזיפים, משמשים, וכיוצא בזה, מנהג הספרדים ועדות המזרח להקל בזה, וגם בזה צריך שתהיה השגחה מרבנות מוסמכת, כי צריך להזהר שיבשו אותם בחמה, וכן שלא משחו אותם בשמן. ואחינו האשכנזים נהגו איסור בזה ואין מתירים אלא לחולה אפילו שאין בו סכנה, אמנם יש להיזהר מאוד מהתאנים הנמכרים בשוק שלא להכניסם לבית מפני שמערבים בהם קמח כדי ליבשם.⁶
- ט. צריך להזהר שלא לקנות בפסח בוטנים וגרעינים ושקדים וכדומה הקלויים הנמכרים בחנויות, מפני שמערבים קמח במלח שעליהם, אלא יקנה ויקלה בביתו.⁷
- י. אורז וכל מיני קטניות ובכלל זה "חומוס" מותרים בפסח, ובלבד שיזהרו לברור האורז לפחות שלש פעמים מחטים או מיני דגן, ולכן יזהר הבעל בעצמו לאחר שאשתו ברה האורז שיברור גם הוא, ויזהרו לברור

עיונים והארות

- ג. ועי' במועד לכל חי (סי' ב אות יז) וז"ל: לא תתגודדו ליכא בחמרות דפסח, וגם אין לחוש ליוהרא כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם, בין בשתיית הקאווי במקום אחר ובין במיני מתיקה שעושים, וכן שלא לסעוד אצל אחרים, ואפילו מי שאינו נוהג חומרות כשרידיים אשר ה' קורא, אפ"ל הכי מה טוב דבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי משאר ימות השנה. (ועי' להרב מטה יוסף חלק ב' סי' א וסי' ב, ובספר אורחות יושר פרק יא).
- ד. שו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה טו במקורות) וז"ל: ולענין תבלינים הכל לפי המנהג, שיש נמנעים מתבלינים מסויימים, וכמבואר בדברי הרמ"א (בסימן תסז סעי' ח) ובאחרונים (שם), ויש חסידים שנמנעים לגמרי מתבלינים. והמנהג שלא להשתמש בכרום לפסח, וכמ"ש הרמ"א (שם). וראה גם
- במחבר"ר (שם אות ז). ע"כ.
- ה. מו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות מצרכי מזון הכשרים לפסח הלכה א).
- ו. שו"ע (סי' תמוז סעי' ה). מ"ב (ס"ק מא). חזו"ע (שם הלכה י).
- ז. עיין חזו"ע (שם הלכה ז) שכתב שם הטעם לפי דברי מר"ן בב"י (סימן תמוז). ועיין מ"ב (שם ס"ק לו), וכן אם הסוכר לא היה כשר לפסח מותר להשתמש בו. ודעת הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל שטוב להחמיר בכל אופן אם לא נזהר בין מחשש חמץ.
- ח. רמ"א (סי' תסז סעי' ח), ועיין שם במ"ב (ס"ק כו), ועיין חזו"ע (שם הלכה יד). ומי שיש לו תאנים חייב לבערם בפסח.
- ט. חזו"ע (שם).

את האורז בשעה שאין ילדים קטנים בקרבתם, ואחינו האשכנזים נוהגים איסור באורז וקטניות בפסח ואין להם לשנות ממנהגם זה אפילו על ידי התרה יא.

יא. יש מהספרדים שנהגו להמנע מאכילת "אורז" בלבד בפסח מחשש פן לא יוכלו לבדוקו יפה ואם רוצים לבטל מנהגם זה מחמת חולי וכדומה יש להקל על ידי התרה, (ואף הנוהגים איסור באורז וקטניות בפסח מותר להם להשהותם בבית) יב.

יב. בני ספרד אפי' אותם שנהגו מלאכול קטניות יבשות אינם נמנעים מאכילת קטניות לחות [ירוקות], כגון אפונה ירוקה, פול ירוק, ושעועית ירוקה, לפי שאין להם דין קטניות גם לענין מעשרות יג.

יג. מי שנהג איסור באורז בפסח, משום היותו סמוך על שולחן אביו, וכיום נשא אשה ועומד ברשות עצמו, רשאי לנהוג היתר בלי שום התרת חכם, אמנם טוב שיעשה התרה יד.

יד. אשה אשכנזיה הנשואה לבעל ספרדי, והיא נוהגת איסור באורז וקטניות כמנהגה בבית אביה, אפילו הכי מותר לה לבשל לבעלה בפסח אורז וקטניות, ואם ברצונה לבטל מנהג הוריה ולנהוג משעת נישואיה כמנהג בעלה, נכון שתעשה התרה כדי שתוכל לאכול אורז וקטניות כמנהג הספרדים טו.

טו. כל מוצרי המזון שקונה אותם לפסח יזהר מאד לראות שיש עליהם הכשר מטעם הרבנות המוסמכת.

עיונים והארות

הקטניות, אמנם באורז נהגו בעיה"ק ירושלים מרבית הת"ח ויראי ה' שלא לאוכלו בפסח שהעידו דהוה עובדא שביירו האורז כמה פעמים ואחר שבישלוהו נמצאה בו חטה, ולכן נמנעו מלאוכלו, אמנם אין מוחין ביד האוכלים, ועיין בא"ח פ' צו אות מ"א. ומה שכתבנו שצריך התרה היינו דוקא משום חולי וכיוצא בו. אמנם אם נהג כן מחמת שחשב שאסור לאכול אורז מן הדין אין צריך התרה ועיין חזו"ע (שם במקורות להלכה ב אות ה), שו"ת לב חיים (ח"ב סימן צד), שו"ת רב פעלים (או"ח ח"ג סי' ג). והגאון רבינו שלום משאש זצ"ל כתב בספר דברי שלום ואמת שאין צריך התרה.

יג. ובמ"ש הרב בית דוד, וכ"ה בשער המפקד, שכן מנהג ירושלים. וטעם הדבר כי שם קטניות הוא כשאוכל הזרעים אחר שיבשו הקליפות ועושה מהם גורן, כתבו הראשונים (סי' תנג) כמה טעמים לאוסרם, א. מפני שעושים אותם גורן עם מיני דגן. ב. מפני שטוחנים אותם כשהם יבשים [כתירס וכיו"ב] ועושים מהם פת, ויש לחוש שמא יתחלף בפת דגן. ג. מפני ששמים אותם בשקים עם דגן, אבל כ"ז שייך רק בקטניות יבשות ולא בלחות, ועל כן נהגו בכל ארצות ספרד לאוכלם, וגם לענין מעשרות לא חשיבי קטניות אלא ירק, עי' רמב"ם (פ"א ממע"ש), וכן בגמ' (ריש פ"ז דנדרים) מבואר דגם לענין לשון בני אדם לא חשיבי בכלל קטניות.

יד. חזו"ע (שם) שו"ת יח"ד (ח"א סימן יב). ואשכנזי שמתארח בבית ספרדי בפסח מותר לו לאכול בכלים של בעל הבית אפילו שבעל הבית נוהג היתר באורז וקטניות.

טו. שם, והביא שם את דברי החיד"א במחבר"ר (סי' תסז ס"ק ו) והוא הדין לכל יתר החומרות שנהגו אחינו האשכנזים. ובפרט בהלכות הפסח רשאית אשה מבני אשכנז שנישאת לספרדי לנהוג כמנהג הספרדים לאחר שתעשה התרה.

י. שו"ע (סי' תנג סעי' א), חזו"ע (שם הלכה ב) וביאר ע"פ הגמ' בפסחים (ק"ד): שצריך לאכול שני מיני תבשילין בליל פסח, ושואלת הגמ' איזה שני תבשילין. א"ר הונא סילקא ואורז, ורבא היה מחזר אחר סילקא ואורז מפני שיצא מפי ר"ה, ואמר ר"א שמע מינה שאין מי שיחוש לדברי ר"י בן נורי שאמר אורז מן דגן הוא וחייבים על חימוצו כרת ע"כ, וכתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות חמץ ומצה ה"א) אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד, והם שני מיני חיטים שהן החיטה והכוסמת, ושלושה מיני שעורים שהן השעורה ושכולת שועל והשיפון. אבל הקטניות כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חמוץ אלא סרחון. ע"כ. ומקורו מהגמ' בפסחים (לה). אלא שמכל מקום כתב המאירי (פסחים שם) שאורז צריך לנקותו יפה יפה, לפי שיש בו גרעינים שלא הוסרה קליפתם, וכשמתבשלים עם הקליפה נראים כגרעיני חיטה, ומביא עצמו לידי ספק או להיות לבו נוקפו בכך. ובריטב"א (שם) כתב שצריך ליזהר באורז לפי שנמצא יחד עם האורז ממין הכוסמין ויש לבדוקו בעיון גדול.

ומרן הבית יוסף (סימן תנג) הביא דברי רבינו ירוחם, שאותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושלים בפסח, מנהג שטות הוא, זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם, ולא ידעתי למה. ובהגהות מיימוניות (פרק ה), כתב, שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים שאין אורז וקטניות באין לידי חימוץ, אלא מפני שתבואה מעורבת בהן ואי אפשר לבררן יפה, לכן נהגו להחמיר וכו'. ע"ש.

יא. רמ"א (שם). כף החיים (שם ס"ק ט"ו).

יב. עיין כף החיים (שם ס"ק י) שהביא בשם הגאון חיד"א בספר טוב עין (סי' ט אות ו) דאנחנו בני ספרד אין נוהגים במניעת

תערובת חמץ

- א. באיסור חמץ החמירו חכמים, שאפילו נפל מעט חמץ לתוך התבשיל בפסח, אף על פי שיש בתבשיל כמות של פי אלף ויותר כנגד החמץ, נאסר התבשיל כולו באכילה, כיון שההלכה קובעת, חמץ בפסח במשהו, דהיינו אפילו רק משהו של חמץ מעורב בתבשיל, נאסר כל התבשיל.^א
- ב. מותר למכור את התבשיל שנתערב בו חמץ לגוי ולהנות מהכסף, שכיון שאין הגוי משלם עבור הנאת טעם החמץ שבתבשיל, נמצא שאינו נהנה מהחמץ כלל.^ב ואולם בני אשכנז מחמירים בזה ושורפים את כל התבשיל, ורק בהפסד מרובה מקילים למכור לגוי.^ג
- ג. טבליות וכדורי הרגעה נגד מחושי ראש, או שינים, מותר להשתמש בהם בפסח אפילו יש בהם תערובת חמץ בתנאי שטעמם פגום ובולעים אותם כמות שהם, אבל טבליות שמוצצים אותם וטעמם טוב, אסור למצוץ אותם לרפואת דלקת גרון, אלא אם כן נתברר שנעשו מעמילן של תירס או תפוחי אדמה, וטוב שיבקש מהרופא בעת רישום "הרצפט" שירשום תרופות שאינן מכילות חשש חמץ.^ד
- ד. סיגריות שיש לחוש שמדבקים אותם בחומר שיש בו חשש חמץ הואיל ונפסל לאכילת הכלב, וגם אינו ניכר יש להתיר לעשן מהם בפסח.^ה
- ה. מותר לצחצה נעליו בחול המועד פסח במשחת נעלים שיש בה תערובת חשש חמץ, ויקנה אותה קודם הפסח, וכן מותר ללבוש כובעים שמדבקים אותם בבצק מבפנים, מכיון שנפסל מאכילת הכלב קודם זמן איסור החמץ, וכן כורכי ספרים מותר להם לדבק הניירות בבצק או בעמילן חמץ קודם זמן איסור חמץ, ומותר לקרוא בספרים אלו בפסח.^ו
- ו. תמרוקים ודברי קוסמטיקה לנשים, מותרים בפסח מכיון שנפסלו מאכילת הכלב קודם הפסח, וכן טבק הרחה כשר, וידוע שכיום רוב הספירט שבארץ ישראל מופק מדברים שאינם חמץ, וכל דפריש מרובא פריש.

עיונים והארות

א. **שו"ע** (ס' תמ"ז סעי' א). כידוע כל מאכל איסור שהתערב במאכל כשר, אם יש כמות של פי ששים במאכל הכשר כנגד מאכל האיסור, בטל האיסור ומותר התבשיל באכילה, למשל אם נשפך מעט חלב לתבשיל של בשר, ויש בתבשיל בשר כמות של פי ששים כנגד החלב הנשפך, מותר התבשיל באכילה, והוא הדין בשאר איסורים כנבלה וחזיר וכיוצא, משא"כ בפסח כנזכר בהלכה.

תערובת חמץ קודם פסח

כל החומרה שהחמירו חכמים בחמץ שאפילו באלף לא בטיל הוא דוקא כשהתערב החמץ בפסח עצמו, אך אם התערב החמץ בתבשיל קודם הפסח [ואפי' בערב פסח אחר חצות היום, שכבר אסרה התורה לאכול חמץ], עדין מקילים אנו ככל יתר האיסורים, ובטל החמץ בששים. והטעם בזה, מכיון שכל מה שהחמירה התורה בחמץ בכרת ובאיסורי "לא יראה" ו"לא ימצא" ו"תשביתו", הוא דוקא בפסח עצמו, אבל קודם הפסח הריהו כיתר האיסורים, ובטל בששים. (שו"ע שם סעי' ב', ומו"ר מופת הדור שם הלכה ה.)

למשל, נשפכה מעט בירה לתוך היין קודם הפסח, והיה פי ששים ביין כנגד הבירה, מותר לשתות היין בפסח.

אבל אם נשפכה הבירה בפסח עצמו, נאסר כל היין, אף אם יש בחבית פי אלף יין כנגד הבירה. (שו"ע שם סעי' ד' ומו"ר מופת הדור שם הלכה ז.)

ובכמו כן אם קודם הפסח נשפכה מעט בירה לתוך תבשיל מרק או בשר, והיה פי ששים בתבשיל כנגד הבירה, מותר לחמם את התבשיל ולאכלו בפסח. אבל אם נשפכה הבירה בפסח עצמו, נאסר התבשיל אף אם יש בו פי אלף מהבירה (שו"ע שם, ביאור הלכה ד"ה בלח).

ד"ץ הנ"ל שבטל בששים קודם הפסח, הוא אפילו שלא נודע לנו קודם הפסח שהתערב החמץ, אלא בתוך הפסח עצמו נודע לנו, הרי זה מותר. (מו"ר מופת הדור שם)

ב. **שו"ע** (ס' תס"ז סעי' י) מו"ר מופת הדור (שם הלכה ה).

ג. **רמ"א** (שם) ובמשנ"ב.

ד. **חזו"ע** (שם הלכה יח). ודעת הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל לאסור תרופות א"כ הם כשרות לפסח ואם אין תרופה כשרה לפסח עליו לשאול פוסק.

ה. **חזו"ע** (שם).

ו. **חזו"ע** (שם), כף החיים (ס' תמב ס"ק לו).

- ז. חיטה בקועה שהיא חמץ, שנפלה לתבשיל קודם הפסח, והיה פי ששים בתבשיל, והוציאו את החיטה, מותר לחמם את התבשיל שוב בפסח. אבל אם לא הוציאו את החיטה וחזרו וחימומוהו שוב בפסח, נאסר כל התבשיל, כדין חמץ שהתערב בפסח שאפילו באלף לא בטיל, מכיון שהחיטה חוזרת ונותנת טעם שוב בעת חימום התבשיל בפסח עצמו, והרי חמץ בפסח לא בטיל.^א
- ח. סבונים, משחות שיניים [למעט משחת שיניים של ילדים], משחות כלים וחומרי ניקוי, בשמים ותמרוקים, אינם ראויים לאכילה כלל, ואין בהם חשש חמץ בפסח, ומותרים בשימוש בפסח ואינם צריכים הכשר.^ב
- ט. בשר ועופות שהוכשרו לפני הפסח, ללא השגחה מחשש חמץ, מותרים באכילה בפסח.^ג

הלכות הגעלת כלים לפסח

- א. כלים שמשתמשים בהם בחמץ במשך כל השנה, אסור להשתמש בהם בפסח בלא הכשרה, וכבר מזמין איסור אכילת חמץ בערב פסח אסור להשתמש בכלי החמץ בלי הכשר, וכפי תשמישו כך הכשרו כי כבולעו כך פולטו.^א
- ב. כלים שנשתמשו בהם על ידי האור ביבש, כגון שפודים, ואסכלאות, שנשתמשו בהם בחמץ, הואיל ודרך תשמישם בלי אמצעות נוזלים, צריכים ליבון באש עד שיהיו ניצוצות ניתזים מהם כדי להכשירם לפסח, והגעלה אינה מועילה להם.^ב
- ג. מחבת שמטגנים בה מעיקר הדין דיה בהגעלה בכלי ראשון ואינה צריכה ליבון,^ג ויש שכתבו שצריכה ליבון כשיפודים ואסכלאות,^ד ויש שכתבו להכשירה ע"י ליבון קל,^ה והמחמיר תע"ב.
- ד. אגנות ותבניות שאופים בתוכם חלות ועוגות צריכים ליבון באש עד שיהיו ניצוצות אש ניתזים מהן ולכן התבניות של תנורי אפיה חשמליים, צריך ללבנם באש, או להחליפם בתבניות חדשות, והתנורים עצמם צריך לימנע מלהשתמש בהם בחמץ עשרים וארבע שעות, ואחר כך יסיק אותם היטב שעה או יותר, והטוב ביותר שיצפו בנייר כסף את פנים התנור וישתמשו בתבניות מיוחדות לפסח.^ו
- ה. סיר עוגה שאופים בו חמץ, אין לו תקנה לפסח, שהרי צריך ליבון, ומכיון שאי אפשר ללבנו שמא יפקע בחום האש, צריך לקנות סיר עוגה חדש לפסח.^ז
- ו. סירים וקערות שמבשלים בהם על האש, צריכים הגעלה בכלי ראשון שעל האש, שהמים שבתוכו רותחים, ואם נח מרתחתו יבעיר עוד אש וירתחו המים ואז יגעיל בהם, ולא יכניס הכלי תוך המים אלא רק אם הם רותחים,^ח וטוב להשהות מעט את הכלי בתוך הרותחים, כדי שיכנסו הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי

עיונים והארות

דהיתרא בלע. כף החיים (שם ס"ק ט), בא"ח (שם אות יד). אמנם בדיעבד שהכשירם בהגעלה וכבר בישל בהם תבשיל, מותר לאוכלו בפסח (חזו"ע הלכות הגעלת כלים והכשרת כלים לפסח הלכה א').

ג. שו"ע (או"ח שם סעי' יא, וי"ד סי' קכא סעי' ד). חזו"ע (שם הלכה ב), וע"ש בהערה אות י"ט.

ד. פרי חדש (סי' תנא ס"ק יא). ופרי תואר (י"ד סי' קכא ס"ק ו).

ה. זבחי צדק (י"ד סי' קכא ס"ק טו).

ו. שו"ת ישכיל עבדי (ח"ו אבה"ע סי' פח), חזו"ע (שם הלכה א). ומה טוב שלא ישכיר תנור (הגרמ"א).

ז. חזו"ע (שם).

ח. שו"ע (שם סעי' ה). כף החיים (שם ס"ק פב), בא"ח (שם אות יב), והוא הדין למצקת שמוזגין בה מהסיר.

ז. שו"ע (סי' תמ"ז סעי' ג) מו"ר מופת הדור (שם ה"ה).

ח. מו"ר חכם בן ציון בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה ו).

ט. מו"ר חכם בן ציון (שם תשובה י"ב). והיום יש בשר מעובד ויש לחוש שהוא מעובד עם קמח (מדריכי כשרות) ובעופות אין לחוש.

א. מ"ב (סימן תנא ס"ק ב). בא"ח (ש"א פ' צו אות יב).

ב. שו"ע (סי' תנא סעי' ד), מ"ב (ס"ק ז), ברייתא סוף ע"ז, והביאו הרי"ף בפ' כל שעה, והביאה שם הר"ן, נראה שדעתו בדברים שנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכים ליבון, ואע"ג דאסיקנא בסוף ע"ז דכל היכא דהיתרא בלע בהגעלה מספיק, יש לומר דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי עכ"ל, וכ"נ דעת הרא"ש שגם הוא כתב ברייתא זו. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ורוב הפוסקים, וכן פסק מר"ן בשו"ע, אמנם אין ללמוד מדין זה למקומות אחרים. דלפעמים הקילו מטעם

- יצאת הגיעול לחוץ, ודוקא שהייה מועטת ישהה אותם.^ט
- ז. קודם ההגעלה צריך לרוחצם היטב מכל לכלוך וחלודה וכן אזני הכלים שתקועים על ידי מסמרים, יש להסיר מהם כל לכלוך וזוהמא ולשפשפם במי אמה ובורית כדי לנקותם, ורק לאחר מכן יגעילם עם הכלים ואם יש גומות בכלים שאי אפשר לנקות החלודה משם, צריך ליבון במקום הגומות.^י
- ח. מכסאות הסירים והידיות צריכים הגעלה,^{יא} וסיר לחץ צריך הגעלה, וגם הגומי שבכיסוי יש להגעילו לאחר שינקו היטב.^{יב}
- ט. אחר ההגעלה צריך לשטוף את הכלים במים צוננים.^{יג}
- י. החצובה (היא הברזל שאצל האש, שמניחים עליה הסיר) צריך לנקותה ולהגעילה ברותחים, ואם עירה עליה מים רותחים מכלי ראשון הוכשרה בכך, וכן הדין לכירים של גז, וכן מקום האש עצמו יגעילו לאחר ניקוי היטב, ואם יכול לקנות חצובה מיוחדת לפסח תבא עליו ברכה.^{יד}
- יא. פלאטה חשמלית מספיק שישפוך עליה מים רותחים מכלי ראשון לאחר שינקו אותה היטב, ויצפנה בנייר כסף.^{טו}
- יב. צלחות וקערות של מתכת שמערים לתוכם תבשיל מהקדירה, וכן סכיני המטבח מספיק להכשירם על ידי עירווי מים רותחים מכלי ראשון, אבל אם מערה עליהם מכלי שני לא הוכשרו בכך, ואפילו אם עירה מים רותחים "מטרמוס" לא הוכשרו בכך.^{טז}
- יג. כלי כסף וזהב, וכלים שמשתמשים בהם בצונן כגון כוסות וצלוחיות בין של מתכת, בין של פלסטיק, הכשרם על ידי שטיפה והדחה, ואפילו אם פעמים נותנים בהם חמץ רותח, כיון שרוב תשמישם אינו אלא בצונן, לא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישם.^{יז} ואם נשתמש בהם חמץ בחמין בתוך מעת לעת יש להחמיר להכשירם בחמין כדרך תשמישם בחמין.^{יח}
- יד. מקרר חשמלי, די בשטיפה וניקוי היטב להכשירו לפסח, וכן סיפולוקס, ומיתקן סודה - סטרים מספיק בשטיפה וניקוי היטב.^{יט}
- טו. כלי חרס לא מועיל להם הכשר כלל, אם השתמשו בהם בחמין במשך השנה, ולכן יש להצניעם במקום מיוחד עד לאחר הפסח, אבל אם השתמש בכלי חרס בצונן כגון שנתן בתוכם שכר שעורים (הנקרא בירה) יש להם היתר על ידי עירווי ג' ימים בצוננים שימלאם במים צוננים למשך כ"ד שעות, ואחר כך ישפכם, ויחזור וימלאם מים לכ"ד שעות וישפכם וכן יעשה פעם שלישית, ובזה מותרים להשתמש בהם בפסח.^כ
- טז. כלי פורצליין (פרפורי) דינם ככלי חרס, ואם נשתמשו בהם בחמין, אין להם הכשר לפסח, וכל שכן בכלי חרסינה המצופים כעין פורצליין.^{כא}
- יז. כלי עץ ואבן וכלי עצם ופלסטיק דינם ככלי מתכות להכשירם בהגעלה, או בעירווי מכלי ראשון, או מכלי שני, כפי שהשתמשו בהם במשך השנה.^{כב}

עיונים והארות

- ט. שו"ע רבנו זלמן, בא"ח (שם).
- י. שו"ע (סי' תנא סעי' ג), ועיין מ"ב (ס"ק יט. כג), בא"ח (שם), חזו"ע (שם הלכה ב).
- יא. שו"ע (סי' תנא סעי' יב ויז). בא"ח (שם), חזו"ע (שם).
- יב. חזו"ע (שם). ויש אוסרים ומצריכים להחליף הגומי (הגרמ"א).
- יג. שו"ע (סי' תנא סעי' ז), וכתב שם המ"ב (ס"ק לד), ומ"מ בדיעבד אפ"י אם לא שטף כלל אין לחוש כיון שאין מגעילן אלא קודם זמן איסורו, או שהוא אינו בן יומו, או שיש במים ששים כנגדו.
- יד. חזו"ע (שם). דעת הגרמ"א זצ"ל לעשות ליבון ואם חוששים שיתקלקל ינקה טוב ויגעיל ויצפה אותה בנייר כסף או בפח.
- טו. חזו"ע (שם).
- טז. שו"ע (סי' תנא סעי' ה), חזו"ע (שם הלכה ה).
- יז. שו"ע (סי' תנא סעי' כה), חזו"ע (שם הלכה ו). דעת הגרמ"א זצוק"ל להחמיר בכוסות קידוש שלאחר הניקוי צריך הגעלה. וכן כל כלי שנשתמש בו חריף אפ"י בצונן.
- יח. חזו"ע (שם).
- יט. חזו"ע (שם).
- כ. שו"ע (סי' תנא סעי' א. וסעי' כא), חזו"ע (שם הלכה ז).
- כא. חזו"ע (שם הלכה ח).
- כב. שו"ע (שם סעי' כ), חזו"ע (שם הלכה ט).

יח. כלי זכוכית אינם בולעים ואינם פולטים כלל לדעת מר"ן הבית יוסף, ולכן אינם צריכים הכשר לפסח ויש להתירם על ידי שטיפה והדחה בלבד, והאשכנזים נוהגים להחמיר בכלי זכוכית כמו כלי חרס^ג.

יט. כלי פיירקס ודורלקס שמבשלים בהם על האש, מותרים בשטיפה והדחה^ד.

כ. כלי אימאיל (זינגו) שהוא פח מצופה בחומר לבן או צבעוני אפשר להכשירו בהגעלה וטוב להחמיר להגעילו שלש פעמים^ה.

כא. הכיור שרוחצים בו הסירים והצלחות אפילו הוא מחרסינה יערה עליו רותחים (ונכון לערות ג' פעמים) ומותר להשתמש בו בפסח^ו, וכן השיש של המטבח יערה עליו רותחים לאחר שניקה היטב ודי בזה.

כב. השולחנות שאוכלים עליהם, אם הם מכוסים תמיד במפה, די להם בניגוב היטב, וכסם בפסח במפה נקיה ודיו, ואם אוכלים עליהם ללא מפה, טוב שיערה עליהם מים רותחים, וישים עליהם מפה וישתמש בהם בפסח^ז.

כג. מזיח כלים חשמלי הפועל על ידי שטיפה ברותחין עם חומרי ניקוי, מותר להשתמש בו בפסח לאחר שינקו היטב את המכונה ויפעילו את המכונה ריקה בשטיפה ברותחין עם חומרי הניקוי הפוגמים.

כד. מטחנת בשר צריכה הגעלה, לאחר שיפרק אותה וינקה אותה היטב, בחורין ובסדקים, ונכון שאת החלק המנוקב יתנוהו על האש^ח.

כה. ראוי למנות בעל תורה להשגיח על הגעלת הכלים וצריך להזהר להקדים ההגעלה לפני זמן איסור חמץ.

הלכות מצה שמורה

א. מצה שיוצאים בה ידי חובה בליל הסדר, צריכה להיות לכתחילה מחיטים שנשמרו ממים משעת קצירה, ולכל הפחות משעת טחינה. וזו הנקראת מצה שמורה^א וגם שתהיה לישתה ואפייתה בעבודת יד^ב, ונהגו למצוה מן המובחר ללוש ולאפות אותה בערב פסח אחר שש שעות, שהוא זמן הקרבת הפסח^ג, ובדיעבד במקום שקשה להשיג מצה של עבודת יד, אפשר לסמוך על סברת המקילים לצאת י"ח במצת מכונה.

עיונים והארות

ושמרתם את המצות, לבוש. ועיין כף החיים (שם ס"ק נט) שהביא דברי הברכ"י משם מהר"י זיין וז"ל: לכתחילה צריך שימור משעת קצירה כל המצות שאוכל כל הפסח לדעת הרי"ף והרמב"ם וקצת מן הגאונים, ולא דוקא מצת מצוה עכ"ל. וכתב ח"א (כלל קכח אות ל) וז"ל ואף שמצד הדין אין צריך שמירה זו אלא לכזית מצוה של חובה, מ"מ נוהגין החרדים וכן ראוי לנהוג שיהיו כל המצות משומרים משעת קצירה שיש כמה חששות מביאת מים על החיטים, ועיין מ"ב (ס"ק כה), חזו"ע (הלכות ערב פסח - מצת מצוה הלכה טז).

ב. בן משמע מלשון שו"ע (סי' תס סעי' א) וז"ל "אין לשיין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י אינו יהודי ולא על ידי חרש שוטה וקטן". והטעם מפני שאין בהם דעת ואינם מחוייבים במצוות, וא"כ כאשר הלישה והעריכה והאפיה נעשים באופן אוטומטי ולא ע"י אדם מישראל שמחוייב במצוות הרי זה דומה למעשה החש"ן, ועיין יחיה דעת (ח"א אות יד) שהאריך בתשובה בזה, ועיין עוד חזו"ע (שם).

ג. שו"ע (סי' תנח סעי' א) והוא זמן הקרבת הפסח, והמצה הוקשה לפסח. שנאמר צלי אש ומצות וכיון שהפסח אינו נשחט אלא ממש שעות ומעלה שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים אף המצה כן. חזו"ע (הלכות אפיית מצות הלכה

כג. שו"ע (שם סעיף כו), חזו"ע (שם הלכה י), ויש מעדות המזרח שנהגו להחמיר בכלי זכוכית כדעת הרמ"א, אם ברצונם לבטל מנהגם ולנהוג כדעת מר"ן הנכון הוא שיעשו התרה על מנהגם. ודעת הבן איש חי שכלי זכוכית דינן ככלי חרס האמור לעיל סעיף ט"ו.

כד. חזו"ע (שם). ודעת הגרמ"א לאסור אותם אפילו בהגעלה.

כה. חזו"ע (שם הלכה יא). ודע שאע"פ שבמקום שצריך הגעלה ג"פ צריך לעשות כן במים מוחלפים בכל פעם. מ"מ בנידון דידן שאין צריך לעשות ג"פ אלא על הצד היותר טוב, אין צריך מים מוחלפים.

כו. חזו"ע (שם הלכה ח).

כז. חזו"ע (שם הלכה יב). עיין שו"ע (סי' תנ"א סעי' כ) שנוהגין לערות רותחין על השולחנות, לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה עליהם. וכתב הכה"ח (ס"ק רל"ג) שזה חומרא בעלמא, כי על רוב לא נשפך עליהם אלא מכלי שני, ולכן בשולחנות של עץ שאין אוכלים עליהם בלי מפה אין צריך שום הכשר רק ניקוי והדחה מן הדבוק עליהם בעין.

כח. חזו"ע (שם הלכה יג).

א. שו"ע (סי' תנג סעי' ז), ואסמכוה רבנן אקרא דכתיב

- ב. יש נוהגים שבכל שבעת ימי הפסח אוכלים מצה שמורה משעת קצירה, ואם ירצו לבטל מנהגם משום איזו סיבה שהיא צדיכים לעשות התרה על כך.^ז
- ג. נוהגים שלא לשרות המצה במים בכל ימי הפסח, שמא נשאר עליה מעט קמח אחר האפיה ויבא לידי חימוץ,^ח ומי שנהג בכך ומרגיש באמצע החג שקשה עליו יכין מים שלנו ויטביל את המצה במים אלו ויאכל אותה מידי, אמנם מי שרוצה לבטל מנהגו לגמרי להפסיק לאכול מצה שאינה שרויה צריך לעשות התרה.^י
- ד. צריך להזהר ולקחת המצות שנאפות לליל הסדר ממקום שיש בו הכשר טוב מטעם הרבנות המוסמכת, ויש נוהגים לקרות ההלל בשעת אפיית המצות לשם מצת מצוה,^{יא} וכן לתקוע בשופר,^{יב} והרא"ש ז"ל היה משתדל בעשיית מצות מצוה בכבודו ובעצמו,^{יג} וכתב רבינו האר"י ז"ל המטריח עצמו במצת מצוה עד שמזיע יועיל לתיקון הקרי, אמנם צריך להזהיר שכל שאינו יודע ובקי בהלכות אפיית המצות לא יכניס עצמו בדבר זה, אלא יקנה ממקום מוסמך וכנ"ל.^{יד}

מאמרי הזוה"ק

אמר רבי אלעזר, מה שכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" היא הנקבה של הקלי' שהיא יותר חזקה מן הזכר שבקלי', ומש"כ "לא יאכל חמץ" הוא הזכר שבקלי'. ואמר רשב"י: לכן בחמץ כתוב דרך בקשה לא יִאָכַל ובנוק' של הקלי' שהיא מפתה לעשות הטאים וכו' נאמר בה לשון צווי "כל מחמצת לא תאכלו", ועוד מחמצת ריח של מיתה יש בה כי האות הראשונה והאחרונה הוא מ"ת כזה" מחמצת ובאמצע חמץ, ולכן מי שאוכל ח"ו חמץ היא מקדמת לו מיתה כי מת הוא בעוה"ז ונשמתו נכרתת בעוה"ב כמ"ש ונכרתה הנפש ההיא, והוא נחשב לבהמה שמתה שאין לה חלק לעוה"ב כך הוא ר"ל.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, פְּתִיב (שמות יב) כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, וּכְתִיב (שמות יג) לֹא יֵאָכַל חֶמֶץ. אֲלֵא דָא דְדָר וְדָא נִוְקָבָא מה הטעם רבוי הלאוין שיש באיסור אכילת חמץ, ומדוע פעם קורא לו מחמצת ופעם קורא לו חמץ, אלא חמץ הוא הזכר של הקלי' ומחמצת היא הנקבה של הקלי'. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֶלְעָזָר בְּרִי, בְּדָא פְתִיב לֹא תֹאכְלוּ** תירצת את הענין יפה אבל עדיין למה במחמצת כתוב לא תאכלו, לשון של ציווי ואזהרה, **וּבְדָא פְתִיב לֹא יֵאָכַל** בחמץ כתוב לא יאכל, לשון בקשה, **אֲמַאי לָא פְתִיב לֹא תֹאכְלוּ** מדוע לא כתוב גם בחמץ לא תאכלו, לשון ציווי? **אֲלֵא נִוְקָבָא דְאִיהִי אֶסְטִיאת**

עיונים והארות

- י. ועיין כף החיים (שם סק"א).
- ד. חזו"ע (הלכות ערב פסח - מצת מצוה הלכה טז) ועיין שם בהערה ס"ח.
- ה. שו"ע להגאון ר"ז (ח"ה סי' ו), חזו"ע (שם), שו"ת יחווה דעת (ח"א סי' כא).
- ו. הגאון ר' מרדכי עבאדי שליט"א ראש ישיבת מעיין גנים.
- ז. חזו"ע (שם).
- ח. כף החיים (סי' תנח ס"ק ט) זכר להלל שהיו אומרים בעשיית הקרבן פסח. וכן כתב הגאון הר"ח פלאגי.
- ט. חיים לראש להר"ח פלאגי (דף כ"ג ע"ב).
- י. שו"ע (סי' תס סעי' ב).
- יא. ובזה משבר הקלי' שנולדו מש"ז לבטלה, משנת חסידים (מסכת ניסן פ"ג אות ג) הגאון חיד"א ציפורן שמיר (אות קלב) כף החיים (סימן תס ס"ק ט), בא"ח (שם).

אֲרַחֲתָא, בְּאֹהֲרָהּ וַדַּאי אלא נוק' דקלי' שהיא מפתה ברמאות לבני אדם בדרכיה של הטומאה לפתות ולרמות בני אדם לעשות חטאים, כי קלי' הנקבה יותר חזקה מהזכר, לכן כתוב בה באזהרה כל מחמצת לא תאכלו, **דְּכָר דְּאִיהוּ אֶחִיד בְּחוּטָא דְּדָבָיו יִתִּיר בְּבִקְשָׁה** הזכר של הקלי' שהוא נאחז בחוט של טהרה יותר מן הנקבה, לכן איסור חמץ שבו בלשון בקשה. **וְעַל דָּא פְּתִיב לֹא יֵאָכֵל לֹא תֹאכְלוּ** ועל זה כתוב לא יאכל בלשון בקשה לא תאכלו לשון ציווי בנקבה.

אָמַר לִיה אָבָא, וְהָא פְּתִיב (דברים טז) **לֹא תֹאכְל עָלְיוּ חֻמִּץ** שאל ר' אלעזר את ר' שמעון והרי שגם זכר שהוא "חמץ" כתוב לשון אזהרה ולא בקשה. **אָמַר לִיה, אֲסִיגֵי תִיבִין יִתִּירִין לִיקְרָא לְקַרְבָּנָא** השיב לו, הירבה הכתוב מילים יתרות כלומר אזהרות ולאין מרובים לכבוד הקרבן. וכתב "לא תאכל" כאילו יש אזהרות רבות. והעיקר הוא שבפעם הראשונה אמר בלשון בקשה ואח"כ לכבוד הקרבן האריך באזהרות, **אָכַל בְּקַדְמֵיתָא בְּבִקְשָׁה לֹא יֵאָכֵל** אבל בתחילה כתוב לא יאכל להראות לנו שהזכר פחות טמא וקשה מן הנקבה. **אָכַל לְבַתֵּר בְּאֹהֲרָהּ** אבל אח"כ באזהרה, (לא תאכלו, דהוא שהוא המחמצת) **קְשִׁיא מִתְרוּוִייהוּ מִחֻמְצָת** קשה משניהם כלומר משאור וחמץ היא מחמצת כי מילת "מחמצת" קשה מחמץ ושאור. ושואל, **מַאי טַעְמָא, בְּגִין דְּרִיחָא דְּמוֹתָא אִיתַּ תַּמָּן** מזה הטעם שהוא קשה משניהם? ומשיב מפני שריח של מות יש במחמצת והיא כוללת זכר ונקבה. **חֻמִּץ, דְּכָר חֻמִּץ הוּא בּוֹכֵר. מִחֻמְצָת, נוֹקְבָא. רְגִלְיָהּ יּוֹרְדוֹת מוֹת** (משלי ה) מחמצת בנקבה שרגליה יורדות למקום המות קרוב לקליפות. וזה נאמר על הקדושה וכ"ש בקלי' שהיא המות עצמה, **בְּרִישָׁא וְסִיפָא דְּתִיבָה תִּשְׁכַּח לָהּ** בראש התיבה אות מ' ובסופה אות ת' תמצא שם את המלה "מת" כזה מחמצת. **וּבְגִין דָּא מֵאֵן דְּאָכִיל חֻמִּץ בְּפִסְחָא** ובשביל זה מי שאוכל חמץ בפסח, **אִיהִי אֶקְדִּימַת לִיה מוֹתָא** הנוקבא דקלי' מקדימה לו את המיתה שהיא בכרת, **וְלִינְדַע דְּמִית הוּא בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְּאִתִּי** ולדעת שהוא מת בעולם הזה וגם נפשו נכרת בעולם הבא, ור"ל שלא תתגלגל נפשו בגלגול ישראל אלא בבהמה ובגוים ערלים, **דְּכִתִּיב (שמות יב) וְנִבְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת** שאין לה חלק לעוה"ב והרי הוא כאותה בהמה שמתה. עד כאן ביאר חמץ ומחמצת.

"מצה" היא בחי' מלכות דאצילות, והיא עושה מצה ומריבה עם החיצונים והקליפות, ומרחיקה אותם מעם ישראל, כמו המזוזה שיש בה שם שד"י שהוא מבריא את המזיקים והשדים מן הבית, כן המצה עושה מריבה עם החיצונים להבריא אותם מהאדם, וגם עושה קטטה ביניהם עצמם בין המזיקים שיהיו מפורדים ולא יוכלו להזיק, וכן היא עושה מריבה עם המחלות שיש לאדם ומגרשת אותם מגופו, וכמו שאומר הזוה"ק, שהמצה היא "מיכלא דאסוותא" לחם של רפואה כי היא מרפא את גופו ונשמתו של האדם, והיא נלחמת עבור האדם בעליונים ובתחתונים ואשרינו שזכינו.

מִצַּה אֲמַאי [א] מצה שהיא השכינה למה היא נקראת בשם מצה, **אֶלָּא הָכִי תַנִּינָן שְׂרֵי** אלא כך למדנו, המלכות נקראת פעמים בשם שד"י כי היא חותם היסוד הנקרא שד"י. ואמר מדוע נקראת כך, **בְּגִין דְּאָמַר לְעוֹלָמוֹ דֵּי דִּיאֲמַר לְצַרוּתֵינוּ דֵּי** בשביל שאמר הקב"ה לעולמו די והעולם הוא עולם האצילות, והמלכות היא סוף עולם האצילות, ויאמר שיבטל מעלינו כל הצרות והגזירות. **אוּף הָכִי מִצַּה** גם כך מצה מדוע נקראת המלכות מצה, **בְּגִין דִּקָּא מְשִׁיד דְּמִבְרַחַת לְכָל סְטָרִין בִּישִׁין וְעָבִיד קְטָטָה בְּהוּ** לפי שהיא משדדת ומבריחה לכל החיצוניים הרעים ועושה מריבה בהם, כדי להציל את ישראל, **בְּגִוּוֹנָא דִּשְׂרֵי דְּמוּזוּזָה דְּמִבְרַיַח לְשָׂדִים וּמְזִיקִים דְּתַרְעָא** כעין שם שד"י במזוזה שמבריח את השדים והמוזיקים משער הבית, **אוּף הָכִי אִיהִי מִבְרַחַת לֹון מְכָל מְשַׁבְּנֵי קְדָשָׁה** כך גם השכינה היא מבריחה אותם מכל משכנות הקדושה שלא יהיו שם, **וְעָבִיד מְרִיבָה וּקְטָטָה בְּהוּ** ועושה מריבה וקטטה בניהם אחד בשני והם פרודים ולכן קשה להם להזיק. **בְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר, (שמות יז) **מִסָּה וּמְרִיבָה. עַל דָּא בְּתִיב מִצַּה** ועל זה כתוב מצה שפי' מריבה. **וְהָא מִסָּה בְּסִמְךָ אִיהוּ** והרי המילה מסה היא בס' ולא בצ' ואיך אמרת שנקראת ע"ש מסה ומריבה, **אֶלָּא תַרְגּוּמוֹ דְּמִסָּה אִיהוּ מְצוּתָא** אלא התרגום של המלה מסה הוא מריבה כי היא נלחמת בס"א ומבריחה אותה.

בְּתַר כָּל דָּא בְּתִיב אחר כל זה כתוב, (דברים טז) **לֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכֵל עֲלִיו מִצוֹת לָחֶם עוֹנֵי. וּבְתִיב** ועוד כתוב (שמות יב) **כָּל מִחְמָצַת לֹא תֹאכְלוּ. אָמַר רַעְיָא מְהִימָנָא, אֲמַאי מַנִּי דְּלֹא לְמִיכָל חֶמֶץ שִׁבְעַת יוֹמִין** ושואל משה רבנו, מדוע צוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעת ימים, ועוד **וְלְמִיכָל בְּהוֹן מִצַּה** מה הטעם שצוה הקב"ה לאכול מצות שבעת ימים. **וְאֲמַאי לֹא יֵאָכֵל, וְאֲמַאי לֹא תֹאכְלוּ** ומדוע כתוב לאוין הרבה לא יאכל, לא

עיונים והארות

והמרכבה הזאת התחילה לגדול כאשר אדה"ר חטא בעץ הדעת טו"ר, אז נפלו ניצוצות לתוך הקלי'. וכן בכל יום ויום בעוונות הרבים, ע"י החטאים בולעים הקלי' עוד ניצוצות קדושה ואז גדלה המרכבה שלהם. ולכן יש שליטה לאומות עלינו עד שנברר ניצוצות הקדושה כי זה נותן להם חיות וכו'. ופלא הוא כי "עץ הדעת" עם האותיות בגימ' 645, בדיוק כמס' חמ"ץ שאו"ר שהם הזו"ן דקלי' מרכבה הטמאה. ואברהם אבינו כידוע תיקן הרבה ניצוצות בסוד ואת הנפש אשר עשו בחרן, ובזכות זה אמר לו הקב"ה, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול שהוא ניצוצות הקדושה. וע"כ ציונו הקב"ה שבעה ימים להשבית חמץ ושאוור כדי לבטל כח הנחש שעירב הרע בעולם ע"י לשון הרע. וע"כ הימים האלה הם שמירה מעולה לכל ימות השנה לביעור ולביטול זוהמת הנחש. וע"כ תמצא סך ימות השנה שס"ה פחות שבעה ימים דפסח שנ"ח ימים בגימ' נח"ש. ולכן ימי הפסח שהם סוד פ"ה ס"ח בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עץ הדעת, כי כאשר יתבטל הנחש יבוא המשיח, ואז והיה ה' למלך על כל הארץ, ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך בגימ' משיח, ולכן ישתדל בפרט לבילל הסדר לשמור את פיו ולשונו מתחילת תפילת ערבית עד סוף ההגדה, ואפ"ל עד אחר תפילת שחרית...

א. "חמץ" "מצה" בשתיים אותיות מ"ץ, וההבדל רק באות ה' ו-ה', הח' בראש חמץ וה' בסוף מצה בסוד ויהי ערב ויהי בוקר, ברישא חשוכא ואח"כ נהורא. ואנחנו צריכים להפוך החושך לאור ע"י תשובה, תורה, ושמחה, אז החוטא נהפך לצדיק. וזה סוד שמחה אותיות שם ח"ה כאשר מתקנים את האותיות האלו ח' דחמץ וה' דמצה ועושים חיבור. והרמז, אור בגימ' 207, חושך בגימ' 334 ושניהם ביחד גימ' 541 כמספר ישראל. וידוע כי היצה"ר נדמה כחוט השערה, וע"י שהאדם מתגבר עליו, שובר את הח' דחמץ ונעשה אותיות מצה.

ידוע כי לבילל פסח, האיר הקב"ה אור גדול ונפלא אתערותא דלעילא בלי איתערותא דלתתא בסוד דודי לי ואני לו, וכתוצאה מכך נדחו כל הס"א ונתעלו ישראל מעלה גדולה כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל שעם ישראל עשו את הפסח בבית המקדש, ובאותו לילה הופיע עליהם אור קדושת המקדש שמבטלת הקליפות. והרמז שרפת חמץ בגימ' 1118 שהוא כמס' שמע ישראל וכו'.

וזה עתה ראינו שאומר רשב"י, שחמץ ושאוור מרמזים לזכר ונוק' הטמאים שהם מרכבת הטומאה היונקים מהקדושה.

תאכלו. אֵלֶּא אלא הטעם לזה ו' כִּכְבֵּי לָכֵת וְאֲנֹנִי שִׁצ"ם חֲנֹכ"ל הנה נודע שיש שבעה כוכבי לכת והם: שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה. וְאֲנֹנִי מִסְטָרָא דְטוֹב וְרַע והם מצד הטוב והרע, מצד הטוב שולט בהם מטטרוון, ומצד הרע שולט הס"מ, נְהוּרָא דְלִגְנֵי מְצָה האור שבפנימיותם היא השכינה שנקראת "מצה". קְלִיפָה דְלִבְר חֲמִיץ הקליפות ששולטת עליהם מבחוץ הוא חמץ, ומפרש וְאֲנֹנִי חֲמִיץ דְכָר מְחַמְצָת נֹקְבָא ואלו הקליפות שמבחוץ הם בחי' חמץ שהוא הזכר שבקליפה ס"מ ומחמצת שהיא נקבה של הקליפה ליליית ר"ל.

מְצָה דְלִגְנֵי שְׁמוּרָה המצה שהיא השכינה שמבפנים שבפנימיות השצ"ם חֲנֹכ"ל היא שמורה מהקליפות. וְאֲנֹנִי ואלו השומרים הם בחי' (אסתר ב) שִׁבְעַת הַנְּעֻרוֹת הָרְאוּיֹת לָתֵת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ שהם מלאכי השכינה השומרים אותה. וְאֶתְמַר עֲלֵיהֶּוּ וְנֹאמַר עֲלֵיהֶּם, (שמות יב) וְשִׁמְרֹתֶם אֶת הַמְּצוֹת שישמרו את השכינה מהקליפות. מְצָה אִיְהִי שְׁמוּרָה לְבַעֲלָהּ, דְאִיְהִי ו', וְכִיָּה אֶתְעַבֵּיר מְצוּהַ מְצָה, זו שהיא השכינה הקדושה, היא שמורה לבעלה שהוא אות ו' דהוי"ה ב"ה שהוא פרצוף ז"א, וביחוד, ז"א נותן לה אות ו' ואז נעשית ממצה "מצוה".

וּמֵאֵן דְנָטִיר לָהּ לְגַבֵּי יְהוָה ומי ששומר אותה את השכינה ע"י שממשיך הארת י"ה שהם פרצופי או"א שיאירו בה המוחין מאו"א, דְנִגְנִיזִין בְּמִ"ץ מִן מְצָה שהם גנוזים ונרמזים באותיות מ"ץ ממצה, וְאֲנֹנִי י"ם ה"ץ והם אותיות מ"ץ מתחלפות בא"ת ב"ש האות מ' באות י' ואות צ' באות ה', והם שומרים את השכינה מהקליפות כאשר היא יורדת לבריאה ע"י שבע הנערות שהם המלאכים דשצ"ם חֲנֹכ"ל. וּמֵיָּה קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבָרְךְ לָהּ שִׁבְעַת בְּרָכוֹת לַיִל פְּסַח וצוה הקב"ה לברך את השכינה בשבע ברכות בליל פסח [ב], דְאֲנֹנִי שִׁבְעַת הַנְּעֻרוֹת דִּילָהּ שהן שבע הנערות שלה שכנגדם שצ"ם חֲנֹכ"ל, שִׁצ"ם חֲנֹכ"ל. וּמֵיָּה לְאֶעְבְּרָא מְנַהוּן חֲמִיץ וּמְחַמְצָת וצוה להעביר מהם מהזו"ן דקלי' שהם חמץ ומחמצת, דְאֲנֹנִי עֲנָנִים חֲשׂוּכִין דְמְכַסְּיִין עַל נְהוּרִין דְשִׁבְעָה כִּכְבֵּי לָכֵת שהם עננים שחורים וחסוכים שמכסים על האורות של שבעה כוכבי לכת דְאֶתְמַר בְּהוּן שנאמר בהם (בראשית מא) וְתִבְאֲנָה אֶל קַרְבְּנָה וְלֹא נֹדַע בִּי כִּי בָּאוּ אֶל קַרְבְּנָה וּמְרִאִיהֶן רַע, חֲשׂוּךְ כַּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָה כי שבע הפרות הטובות מרמזות על שצ"ם חֲנֹכ"ל, ושבע הפרות הרעות הם מצד הקלי' ובאו ניצוצי קדושה בתוכם להנהגת העולם, ולא נודע שבאו מחמת הקליפות שגברו ביותר, וזה שאמר דְכָל כֶּךָ חֲשׂוּכָא דְעֲנָנִין דְלַהוּן, דְלֹא יִבְלִין נְהוּרִין לְאֲנַחְרָא לְהוּן שכל כך חזק החושך של העננים של הקליפות, ויִבְגִּין

עיונים והארות

ב. ענין השבע נערות שיש בליל פסח הנזכר לעיל, הנה מובא בראש"ש (פ"ג דפסחים אות ז' בשם הירושלמי), שהאוכל מצה "בערב פסח" הוא כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו. ופ"י שם הקרבן נתנאל (אות ל') וז"ל, וטעמא כי מצה יש לפניה שבע ברכות, וברכת נשואין גם כן יש לה שבע ברכות,

דא ובשביל זה **ולא נודע כי באו אל קרבנה** וזה הטעם שצוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעה ימים כדי להרחיק את הזו"ן דקלי', וצוה אותנו לאכול מצה שבעת ימים כדי להאיר את נצוצי הקדושה הרמוזים במצה בשבעה כוכבי לכת. (ע"כ רעיא מהימנא).

ח"ב קפ"ג ע"ב

אומר הזוה"ק, מי שנזהר לאכול מצות שמורות ומהודרות בליל הסדר ובכל ימי חג הפסח, ביום ראש השנה יצא זכאי בדינו וישלים שנתו ויוכה לחיים טובים.

בְּיוֹמָא דְרֵאשׁ תַּשְׁנָה, דְּאִיהוּ יוֹמָא דְרִינָא ביום ראש השנה שהוא יום הדין, (בְּכָל יוֹמָא) דְּלֹא אִיהוּ אֱלָא לְאִינוּן דְּלֹא נָטְלוּ מִיכְלָא דְאַסּוּתָא שאין הוא יום הדין דר"ה אלא לאותם שלא לקחו המאכל של רפואה שהיא המצה בפסח, אבל אם אכלו בפסח [ג] מיכלא דאסותא, השטן אינו יכול לקטרג עליהם וְשָׁבְקוּ לְאַסּוּתָא דְאוּרִייתָא, בְּגִין מִיכְלָא אֲחָרָא דְאִיהוּ חֲמִץ ועזבו את רפואת התורה שלא למדו תורה שהיא רפואת הנפש ועזבו אותו בשביל מאכל אחר שהוא חמץ, כלומר תאות יצר הרע. דְּהָא בְּיוֹמָא דָּא דְרֵאשׁ תַּשְׁנָה שהרי ביום ראש השנה, תְּהוּא חֲמִץ סְלֵקָא, וּמְקַטְרָנָא עָלֶיהָ דְּבַר נֶשׁ, וְאַלְשִׁין עָלֶיהָ זה החמץ שהוא יצר הרע הוא השטן עולה ומקטרג על האדם, וְאִיהוּ קְיִימָא בְּיוֹמָא דָּא מְקַטְרָנָא עַל עֲלָמָא והוא עומד ביום הזה להיות מקטרג על העולם כי ביום הזה ניתן לו רשות לקטרג אבל רק למי שאכל חמץ, אמנם אם אכל מצה שמורה שאז נשמר מיצה"ר ולא מקטרג עליו השטן. וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְתִיב בְּרִינָא עַל בְּלָא וְדֵאִין עֲלָמָא והקב"ה יושב בדין על כל בני האדם ודן את העולם.

וּבְגִינֵי כַּד כִּד יְהִיב קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אוּרִייתָא לְיִשְׂרָאֵל ולכן כאשר נתן הקב"ה את התורה לעם ישראל, אֲטַעִים לְהוּ מֵהָהוּא נֶהְמָא עֲלָאָה, דְּתֵהוּא אֲתָר הטעים אותם מאותו הלחם העליון של אותו מקום שהוא עץ החיים שהוא "המן", וּמְגוּ תֵהוּא נֶהְמָא, הוּוּ יְדַעִין וּמְסַתְפְּלִין בְּרִוֵּי דְאוּרִייתָא, לְמַתְקֵי בְּאַרְח מִיִּשְׂרָאֵל ולפי שטעמו מאותו הלחם הרוחני היו יודעים ומסתכלים ומתבוננים בסודות התורה כדי לילך בדרך הישרה, וְהָא אוּקְמוּהָ מְלָה אִינוּן תְּבַרִּיאָא בְּרִוִין (ס"א אל"ן דְקָאמְרִין) אֵלִין בְּדְקָאמְרִין וכבר העמידו החברים את הסודות האלו כמו שאמרנו.

עיונים והארות

ג. מלשון זה של הזוה"ק מביא רבנו חיים פלאגי שבר"ה זה המצה אכלתי בליל פסח ואומר הזוה"ק שמי שאוכל מצות לסימן טוב יבא מצות שאכל בליל הסדר ויאמר רבוש"ע בפסח לא יקטרג עליו השטן ויצא זכאי בדינו.

ח"ג רפ"ב ע"ב

רְעִיָא מְהִימְנָא ממשיך רשב"י ואומר למשה רבנו, **מֵאֲרֵי דְפִסְחָא** בעלי הפסח שהם עם ישראל, שמקיימים מצוות הפסח שהוא באור החסד העליון והוא סוד הגאולה, וכמש"כ בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, וכמ"ש הושיעה לו ימינו שהוא בחסד, **בְּזִמְנָא דְשְׁלִיט עֲלֵיהּ לַיְל שְׁמוֹרִים** בזמן ששולט עליהם ליל שימורים, כי מצה שמורה שהיא השכינה שמורה מן החיצונים והקליפות בגלות הדומה ללילה, כי שמורה אותיות שמור ו"ה שהם ז"ן שלא ישלטו עליהם אחיזת הקליפות, **בְּלָהוּ צְרִיכִים לְמַהוּי שְׁמוֹרִים,** ונטוורים מחמץ ושאור **בְּכָל שְׁהוּא** כולם כל עם ישראל צריכים להיות שמורים ונזהרים מחשש מחמץ ושאור כי החמץ הוא ס"מ ושאור היא לילית ואפי' מכל שהוא כי טיפת חמץ הקטנה ביותר היא כחיידק טורף, **וְכָל מְאֻכְלִים וּמְשָׁקִים** (ס"א מאני דפסחא) **בְּלָהוּ נְטוּרִין** וכל המאכלים והמשקים כולם צריכים להיות שמורים מאד שלא יתערב בהם חשש חמץ כל שהוא. **וּמֵאֵן דְנָטִיר לֹזֵן מְחַמֵּץ וּשְׁאוֹר** ומי ששומר את המאכלים והמשקים לבל יתערב בהם אפי' חשש משהו חמץ ושאור, **גּוֹפִיָה אֵיחּוּ נְטִיר מֵיֵצֵר הָרַע** לתתא גופו הוא שמור מיצר הרע למטה ואז מובטח לו כמו שאמר רבנו האריז"ל שלא יחטא כל השנה, **וְנִשְׁמָתָא לְעֵילָא** ונשמתו שמורה למעלה שלא תנוק בעלייתה ממלאכי חבלה. **וְאֵתְמַר בֵּיהּ,** (תהלים ה) **לֹא יְגוֹרְךָ רָע** ונאמר בו לא יגורך רע שהסטרא אחרא לא תשלוט בו. **בְּנִין דְהָא אֵתְעֵבִיד גּוֹפִיָה קִדְשׁ,** ונשמתיה קדש קדשים לפי שנעשה גופו קודש שמקדש אותו באכילתו ונשמתו נעשית קודש קודשים, כי הנשמות הן באות מהבינה העליונה שהיא בחי' קודש קודשים. **וְאֵתְמַר בְּיֵצֵר הָרַע** ונאמר ביצה"ר (ויקרא כב) **וְכָל זֶר לֹא יֹאכַל קִדְשׁ,** פי' הזר שהוא יצה"ר לא יבא לאכול ולטעום מן הגוף הזה שהוא קודש (במדבר א) **וְהַזֶּר הַקָּרֵב יוֹמֵת** ויצה"ר שמתקרב לקדוש ולצדיק, יומת שם ברעב כי אין לו שום פתח ליקח ממנו איזו

קדושה.

מאמרי הפרשה

"דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַע יָמִים כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא" (יב, ב).

מדוע הקדימו את בעלי החיים לאדם?

בפרשת השבוע שעבר - פרשת שמיני, הקדים הכתוב ומנה את כל תורת הטומאה בבהמה ובחיה, בעופות ובשרצים. **ובפרשתנו** - פרשת תזריע, מונה תורתנו הקדושה את כל הטומאות הנובעות מגוף האדם - לידה, נדה, זיבה, צרעת. ואח"כ את הטומאות הנוגעות ברכושו של האדם - נגעי בגדים, ונגעי בתים. וצריך להבין, מדוע הקדימה התורה את טומאת בעלי החיים לטומאת גוף האדם ורכושו, והרי האדם חשוב יותר מבעלי החיים?

התשובה לזה, מובאת במדרש (ויק"ר יד, א): אמר ר' שמלאי, כשם שיצירתו של אדם במעשה בראשית היתה אחר בהמה חיה ועוף, כך תורת דיני הטומאה שלו, כלומר: גופו, בגדיו, וביתו, מתפרשת בתורה אחר טומאת בהמה חיה ועוף. זהו שכתוב: "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה... להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה

הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל". ומיד אח"כ: "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים". ללמדך, שאם זכה האדם בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, ושיעבד את רצון הגוף הנגוף לתכלית הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, והשלימה ותיקנה כראוי, והעיקר הגדול אצלו היא התורה הקדושה, כמו שאמר התנא באבות (פ"א משנה טו) עשה תורתך קבע, דהיינו, שמשים ראשו ורובו בתוך התורה ואינו נתון בתאוות ובהבלי העולם, אלא התורה היא התאוה שלו, וכל ימיו אך ורק תורה ותורה - אז אומרים לו: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", וכמו שכתוב (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו", כי ישראל עלו במחשבה תחילה וקדמו אפילו למלאכי השרת. ואם ח"ו הולך אחר תאוות לבו - אחר רצונותיו הגשמיים, ואין תורתו קבע אלא עראי, אז אומרים לו - "יתוש קדמך". כי היתוש מכניס ולא מוציא, הוא אותיות 'ישות', כי הוא בעיקר 'יש', והוא יונק דם ולא מוציא שום תועלת. וכפי שכיום יש ההולכים אחר המכשירים הטמאים כמו "הסמארטפון" הטמא, שמוריד את האדם לשאול תחתית, והאינטרנט, וכל מיני בילויים, וטיוילים במקומות טמאים, אשר שם הולכים בחורי חמד, ונאבדים בימי בין הזמנים לא-עלינו.

אחור וקדם צרתני

וזהו שאמר הכתוב (תהלים קלט, ה) "אחור וקדם צרתני", זכה, אומרים לו קדמת לכל מעשה בראשית, וזהו "קדם". לא זכה, אומרים לו אתה אחרון, שאפילו יתוש קדמך, וזהו "אחור".

ואומר ה"כתב סופר" (בפרשתינו), כי לבעלי חיים לכאורה יש תנאים טובים יותר מבני אדם, שהרי אינם צריכים להתייגע על פרנסתם וכדומה, בעוד שהאדם צריך להתייגע על פרנסתו. ומדוע זה כך? אלא, מטרתו של האדם עלי אדמות בבריאה היא להשלים את תיקונו ואת תיקון העולם, כי לשם כך נולד. ולכן אם ממלא תפקידו, הוא בחיר היצורים ונקרא נזר הבריאה. אבל אם שוכח הוא את תפקידו, מאבד את מעלתו הנשגבה והופך להיות פחות עוד יותר מבעלי החיים. לכן הקדימה התורה את תורת בעלי חיים לדיני תורת האדם, לרמוז ולהזהיר את האדם עלי אדמות, כי אם לא יממש את משימתו שיועדה לו בהאי עלמא, הרי שמעלת היתוש תהיה גבוהה ונשגבה משלו.

כמו בתהליך הבריאה

ולחבין יותר, מדוע הקדימה התורה את תורת הבהמה והחיות לתורת האדם. הנה נודע, כי הארץ נבראה עם כל מיני פסולת, והוציא הקב"ה את הפסולת ממנה, תחלה ע"י בריאת החיות והבהמות הטמאות, ואח"כ בבריאת הבהמות הטהורות וכן כולם, עד שברא הקב"ה אח"כ את האדם עפר מן האדמה, העפר המובחר שבה, שהוא מקום המקדש, עד שהיה גופו ראוי לקבל נשמה טהורה. ואח"כ (בראשית ב, ז) ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה, לנפש הכוללת את החיות שבכולן, והיא נפשו של משיח צדקנו.

ובכל זאת, עדיין הקליפה אחוזה בו בסוד 'קליפה קדמה לפרי', וצריך לעמול ולהסיר את אחיזת הקליפות מהגוף, ע"י שיתנהג בדרך התורה, וישמור עצמו מטומאת המאכלות והבגדים, ומכל התאוות למיניהם, ואז טוב לו. כי יצר הרע מנסה להתעות את האדם, והקב"ה הכין לו רפואה שהיא התורה, כמו שאמרו (קידושין ל): "בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין". ואם יפקח האדם את עיניו ללכת בדרכי התורה, יוכל להישמר מפיתויי היצר.

וא"כ יש באדם שני צדדים במהותו; הראשון - שהוא בחיר הבריאה מצד נשמתו, שהיא חלק אלוה ממעל, ולכך הכין הקב"ה תחלה הכל בעבורו, ורק אז בראו. והצד השני - הוא הגוף הנגוף המראה פחיתותו של האדם מכל הנבראים, עד שאומרים לו "יתוש קדמך".

ורצון הבורא יתברך, שתתלבש נשמתו הנשגבה של האדם בתוך הגוף הנגוף, ותצליח להעלותו ולקדשו, כי תכלית האדם שנברא מן האדמה, לגלות לעיני כל את מעלת נשמתו הנקראת "אדם", על שם (ישעיהו יד, יד) "אדמה לעליון".

מבחר המין האנושי

וכעין זה כתב בספר 'פה קדוש' לרבי יצחק בן הגר"ח מוואלוז'ין בפרשתינו, וז"ל: אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה וחיה, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף. וכן אמרו במדרש (ילקוט שמעוני בראשית יב): ויהי האדם לנפש חיה, זה רוחו של אדם הראשון. והוא פלאי, ומצוה להבין דברי חכמים וחידותם. אלא, ענין אדם הראשון ובריאתו הם, שהארץ נבראה עם כל מיני פסולת, והוציא הבורא יתברך את הפסולת תחלה בבריאת החיות והבהמות הטמאות, ואחר כך הבהמות הטהורות, וכן כולם. עד שברא את האדם עפר מן האדמה - העפר המובחר שבה, עד שהיה גופו עלול לקבל נשמה טהורה, כי כוחות הגוף הזה טובים מלידה ומבריאתו, ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם, רוצה לומר שעל ידי הבריאה המתוקנת הזאת היה לנפש חיה, לנפש הכוללת חיות שבכלן, וזה שאמרו

חז"ל 'נפשו של משיח' - עניינו שכלולה היתה בו קדושה וטהרה כל כך, עד שהיה ראוי גם להכנת היקר הזה - מבחר מין האנושי, שיצא כן מאדם הראשון. והנה כל זה הוא הכנת הגוף מתולדתו, ובכל זאת עדיין קליפה נלכדת ואחווה בו, בסוד 'קליפה קדמה לפרי'. וצריך לעמול להסירה בהיותו מתנהג אחר כך בדרך התורה ומינה לא יזוע, וישמר מטומאת המאכלים והבגדים ותאות הנשים, ואז טוב לו.

ויוזבן הדבר על דרך משל, לכן שנתגדל בבית אביו הישר, ונטע בו אביו מדות ישרות וטובות, אך אחרי חתונתו בעוזבו את בית אביו יצא לתרבות רעה, כי התחבר לרשעים וילך עמם לבתי תיאטראות וקרקסאות, ואחר כך אכל ושתה עמהם כל דבר אסור גם קדלי דחזירי. ויהי היום, ויבא אביו לבקרו, וירא והנה סר בנו מדרך ה', ויזכחהו אביו בדמעות וישאלהו: היאך הריעות לעשות כה? הלא ישר ותמים היית בבית! ויען הבן ויאמר: ומה אעשה כי נתת לי אשה רעה בת בליעל, אשר לא תוכל להביט בפני איש ירא שמים. וגם חותני וחותנתי אנשי עון ורשע, ומעט מעט הורגלתי ללכת בדרכם. ויענהו אביו: ומדוע ישבת תמיד בביתם? ולמה התחברת לחותנך ובני ביתו והתמכרת לעשות הרע? הלא אם התרחקת מחברתם ושמת פניך לבית המדרש לא באת לכלל הזה.

כך האדם, טהור הוא מבית אביו יתברך שמו, וכמו שכתוב (קהלת ז, כח): האלהים עשה את האדם ישר. ויתן לו גוף יקר מבורר לטוב, ואף כי עשה גם כן יצר הרע כנגדו להתעותו, הנה הכין לו רפואתו מתחילת התורה הקדושה. וכמו שכתבו רז"ל (קידושין ל): 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין כנגדו', ואם יפקח האדם עיניו ללכת בדרכי התורה, יוכל להישמר מפיתוי היצר, אבל אם עצם את עיניו מראות אור התורה והלך בחברת היצר, אין לו כל התנצלות והצטדקות ואז צריך תשובת המשקל, לנקות את עצמו מגלגוליו ולהסיר הפסולת מקרבו, ואחר כך ישוב כשישאר גופו נקי וטהור כמו שנברא.

ונזכר לומר כי זו דעת רבי שמלאי שהבאנו למעלה, כשם שיצירתו של אדם וכו', רוצה לומר כשם שנטהרה האדמה מפסולתה קודם בריאת האדם, כדי שיצא גופו נקי ומלובן, מזוהר וטהור לעבודת ה' יתברך שמו. כן גם כן לענין לידתו, צריך להזהיר קודם את אביו ואמו יולדיו, להתקדש מאד בעניני האישות, כדי שיצא הולד טהור ונקי ומסוגל לעבודת ה'. וזה שכתוב בסוף פרשת שמיני (ויקרא מד, יא) והתקדשתם והייתם קדושים. ואמרו חז"ל (יומא לט.) אדם מקדש עצמו מלמטה, מקדשים אותו מלמעלה. וזה כאשר יפרוש האדם מן המאכלים האסורים הנוכרים בפרשת שמיני, וישמר מן התאוות ומן המותרות ומילוי הכרס, כמאמר רז"ל (ברכות לב.) מלי כריסיה זני בישוי. [כלומר: מילא כריסו מאכלים רעים], ואז אין התאוה מתגברת יותר מן הראוי לטבע ההולדה, ויוכל לקדש את עצמו, ומקדשים אותו גם כן מלמעלה שיעשה לשם שמים. עכ"ל.

בטרם אצרך בבטן

שמעתי מפי מו"ר הגאון כמוה"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל ר"מ בשיבת "פורת יוסף" תכב"ץ, לבאר בשם הגר"א את סמיכות הפסוקים בסוף פרשת שמיני "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" וסמך ליה: "אשה כי תזריע וילדה זכר". ועוד, לכאורה היה צריך לומר: בין החיה אשר לא תאכל ובין החיה הנאכלת, כשם שפתח ואמר "להבדיל בין הטמא ובין הטהור" כך היה צריך להמשיך ולומר קודם "בין החיה אשר לא תאכל" ורק אחר כך "בין החיה הנאכלת"?

אלא, הגמרא מספרת במסכת יומא (פב:) ההיא עוברת דארחא, [אותה אשה מעוברת שהריחה ביום הכיפורים ורצתה לאכול] אתו לקמיה דרבי, אמר להו: זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא [לכו תלחשו באזונה שהיום יום הכפורים]. לחושו לה ואילחישא [ונתישבה דעתה]. קרי עליה (ירמיהו א, ה): "בטרם אצרך בבטן ידעתוך" וגו'. נפק מינה רבי יוחנן. ולעומת זאת, ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו: לחושו לה, ולא אילחישא [לא נתישבה דעתה], קרי עליה (תהלים נח, ד): "זרו רשעים מרחם", נפק מיניה שבתאי אצר פירי [רשע היה].

על פי מעשה זה יוזבן הענין, כי ידוע שהיולדת נקראת 'חיה' כמו שכתוב (שמות א, יט): "כי חיות הנה בטרם תבוא אליהן המיולדת וילדו". וזהו שאמר הכתוב: "בין החיה הנאכלת" - כלומר היולדת שהריחה בהריונה ביום הכיפורים ולחשו לה ולא עזר לה ואכלה ביום הקדוש. "ובין החיה אשר לא תאכל" - לעומת היולדת שהריחה ביום הכפורים ולחשו לה, והועיל הלחש ולא אכלה. ועליה אמר הכתוב מיד: "אשה כי תזריע וילדה זכר", כלומר שאם לא אכלה ביום הכפורים, תזכה ללדת זכר רב רבנן, ואם נזדקקה לאכול ביום הכפורים אזי בא זכר שצריך רחמים גדולים.

ביצד נולד גדול הדור?

ושמעתי, שמעשה היה עם מו"ר כמוה"ר מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף צוק"ל. היה זה, כאשר רבנו בשיעורו הביא את דברי הגר"א הנ"ל. וכאשר שמעו התלמידים חידוש זה מפי מו"ר, אמרו לו, כי אותו מעשה שהיה בגמרא - היה גם עם אמו, שכאשר הייתה בהריון עליו, הריחה ביום כפור ורצתה לאכול, ולחשו לה באוונה ועזר מאד ולא רצתה לאכול בשום אופן. וזכינו שיצא ממנה [לאחר יומיים, בי"ב תשרי ה'תרפ"א] מאור דורנו גאון עוזנו ותפארתנו. ענה ואמר כבוד הרב: יפה מאד! וזה רמוז בפרשה, כי מיד בסוף הפרשה כתוב את סך פסוקי הפרשה שהם מנין צ"א, וסימן "עבדיה" ובאותו שבוע מפטירים "ויוסף עוד דוד". הרי: עובדיה יוסף. והוא פלא פלאות!

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים פִּימִי נִדְתָּ דֹתָהּ תִטְמָא" (יב, ב).

האדם נברא בצלם אלקים

במדרש תנחומא אמרו: "אשה כי תזריע" זה שאמר הכתוב (תהלים קלט, ה) "אחור וקדם צרתני", במי הכתוב מדבר? באדם הראשון.

והנה, כתב רש"י (בראשית א, כז) ויברא אלקים את האדם בצלמו בדפוס העשוי לו. שהכל נברא במאמר, והוא נברא בידיים, שנאמר (תהלים קלט, ה): "ותשת עלי כפכה". עכ"ל. ולכשנתבונן נגלה, כי פסוק זה בתהלים בא להשלים בצורה נפלאה את הנאמר בבראשית, שכן "בצלם אלקים" הוא בגימטריא: מאתיים ארבעים ושמונה [רמ"ח], ואילו "אחור וקדם" הוא בגימטריא שלוש מאות ששים וחמש [שס"ה]. זהו אפוא היסוד עליו בנויים רמ"ח אברים ושס"ה גידים שבאדם.

ונשמת האדם שהוא "צלם האלקים" שבו, מוכחת אף היא בדרך הרמז, שהרי "נשמת חיים" עולה: שמונה מאות חמישים ושמונה, מנין זהה ל: "בצלם אלקים ברא אותו!", (מילקוטו של ר' יעקב אורבך).

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר" (יב, ב).

אם הלכה כמותי - יהיו כולם זכרים

כתב ה"כתנות אור" לבעל ה"מאורי אש": ענין הסמיכה של הפרשה "אשה כי תזריע וילדה זכר" לענין הכתוב למעלה (יא, מז): "להבדיל בין הטמא ובין הטהור". אמרתי דרך רמז, דאיתא בפרק הפועלים (ב"מ פד): דרבי אלעזר ברבי שמעון, איתתו לקמיה שיתין מיני דמא וטהריניהו, הוי קא מרנני רבנן, אמרו: סלקא דעתך לית בהו חד ספק? אמר להו: אם כמותי, יהיו כולם זכרים, ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם.

זה הוא הרמז: "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", רצונו לומר, כשתרצה לידע אם היה טהור או טמא, יהיה סימן זה בידך, "אשה כי תזריע וילדה זכר", אם תלד זכר - הוא הסימן שהיה דם טהור.

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר" (יב, ב).

ללדת בנים כרשב"י

וראיתי בספר 'פרדס המלך', להרה"ק רבי פינחס'ל סאסיש תלמידו של הרה"ק מנדבורנה בעל 'צמח השם לצבי' ז"ע [נדמ"ח ע"י חסידי באבוב] חידוש נאה בפרשת תזריע. ובהקדם, מה שכתב בזוהר הקדוש (בראשית דף רמ.) 'כולא תורה שבעל פה - נפקא מגו תורה שבכתב', וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. ואם כן, כל דברי חז"ל צריך למצוא להם סמך ורמז בתורה שבכתב, ובכלל זה - מה שאמר רבא במסכת מכות (ז): 'דילידא אימיה כרבי שמעון תלד. ואי לא, לא תלד', היכן מצינו זאת בתורה?

והנה, בפסוק 'אשה כי תזריע וילדה זכר' יש לבאר בדרך הרמז, שאם אשה יולדת, שיהיה זכ"ר, שאותיות אלו במילואן: 'זי"ן כ"ף רי"ש' עולים יחד בגימטריא: 'רבי שמעון'. כלומר, אם תלד - ראוי שיהיה בן כרבי שמעון. שכן אין זה פשוט להיוולד בעולם הזה, שהרי נמנו וגמרו (עירובין ג:) שטוב לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. ומבואר בתוספות (ד"ה נח) שדברים אלו אמורים בסתם אנשים, אך הצדיקים - אשרי להם ואשרי דורם שנולדו בעולם הזה, ונמצא, שאצל רשב"י לכולי עלמא טוב לו שנברא. וכן פי' הגאון הקדוש רבי יעקב עמדין - היעב"ץ את דברי הגמרא: 'ואם לאו, לא תלד', שאין הכוונה כפשוטו, אלא שבצדיקים לכולי עלמא טוב לו שנברא.

ואע"פ שאין לנו השגה בדרגתו המופלגת של רשב"י, שהוא מצדיקי הדורות כולם. אלא שרשב"י היתה לו הסתכלות פנימית בזה העולם, בכל דבר היה לו ביאור פנימי ושורש רוחני, ולכן היה דורש טעמא דקרא. הוא ה'רבי' של פנימיות התורה הקדושה לכל ישראל. ומאז זמן התגלות אור הזוהר הקדוש ע"י רבותינו הקדושים, הרי כל ישראל הם

תלמידי רבי שמעון. וזה שאמרו בגמרא: דילידא אימיה - כרבי שמעון תלד, שייוולד הבן כרבי שמעון, ויזכה להסתכל בשכל ובפנימיות של כל דבר, ואזי אור לו.

וכעין מה שאמר הרה"ק ה'אמרי חיים' מויזניץ זי"ע (עדות ביהוסף עמוד רב), שהוא מודה להשם יתברך שהוא נולד במקום שנהגו לומר 'הלל' בתפילת ערבית בליל פסח. אוי לי אם לא כן, איך הייתי מפסיד תענוג נצחי כזה. כך אנו אומרים: אשרינו שנולדנו בדור גילוי אורו דרשב"י, כשאדם חי חיים פנימיים - טוב לו שנברא, מה שאין כן אם היה חי בקרירות וחיצוניות, 'ואם לאו - לא תלד'.

העושה צדקות - יהיו לה בנים זכרים

מובא בספר "אמרי שמעון": אם האשה נותנת צדקה - תזכה לבנים זכרים, ובזה רמזו רז"ל (כתובות י:): אשה ש"דמיה" מרובים בניה מרובים. רצונו לומר, אם נותנת דמים הרבה לצדקה, בזה יהיו בניה מרובים. וזה רמז גם כן: "אשה כי תזריע" על דרך (הושע י, יב) "זרעו לכם לצדקה", ובזה תזכה ל-"יולדה זכר".

מתי יולדת זכר ומתי נקבה

כתב בזוהר הקדוש (תקוני זוהר, דף קלט: תיקון ב'): כד שלטא הוי"ה על אדנ"י כזה: יאהדונה"י - איהו רחמים. ורזא דא, כד אשה מזרעת תחילה ואתגבר טיפה דדכורא על נוקבא, כדין יולדת זכר ודאי. וכד שליט אדנ"י על הוי"ה כזה: אידהונה"י - איהו דינא. ורזא דא, כד איש מזריע תחילה ואתגבר טיפה דנוקבא על טיפה דדכורא, יולדת נקבה וודאי. מלאך סנדלפון נותן דפוס וצורה לולד, שהוא כותב למי דכר למי נוקבא, ומנהלו ומשמרו עד שיצא לאויר. עכ"ל.

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר" (יב, ב).

תן חלק לשבעה וגם לשמונה

כתב מרן ראש הישיבה כמוה"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל בספרו "קול יהודה" איתא במדרש (ויק"ר יד, ז): אשה כי תזריע וילדה זכר, הדא הוא דכתיב (קהלת יא, ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה, שבעה - אלו שבעת ימי הנדה שיהיה פרוש. וגם לשמונה - אלו שמונת ימי מילה. אמר הקדוש ברוך הוא אם שמרת ימי נדה אני נותן לך בן, ואתה מלו לשמיני. הוי, וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ע"כ. זאת אומרת, מי שזוכה לשמור ימי נדה כהלכתם, זוכה לבן שימולו אותו בשמיני.

ושאל מו"ר, וכי מי שלא שומר נדה, לא זוכה לבן? פוק חזי כמה יש להם בנים ואינם שומרים נדה ה"י?! לזה ביאר הגאון בן איש חי בספרו אדרת אליהו, על פי המובא במדרש (ויקרא רבה אמור פכ"ז ס"ב) על הפסוק (איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם. מי עשה סוכה אם לא נתתי לו, מי נטל לולב אם לא נתתי לו, מי עשה מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה מזוזה עד שלא נתתי לו בית, וכן כל המצוות לא היו נעשות אם לא קדמה להם נתינה מאת ה'. ולכן אומר הקב"ה: מי הקדימני - ואשלם, אף אחד לא יוכל לתבוע מצד הדין תשלום על קיום המצוות.

נמצא, כי הקב"ה נותן לנו שכר מצוות רק מצד החסד, ולכן אמרו במדרש שבמצות מילה יש זכות לתבוע שכר - אם שמר את ימי הנדה, ובמקרה זה ניתן לו הבן בזכות ולא בחסד, ובזה לא אומר הקב"ה מי הקדימני, וכך ירויח שמקבל שכרו מושלם מצד הדין.

אמנם יש להבין, מה שהזכיר המדרש "ואתה מלו בשמיני" מה הרבותא בכך שמל אותו בשמיני? ונראה לי, כי השמיני רומז על שמחה, כי ידוע מה שאמר רשב"י (נדה לא:): מפני מה מילה בשמיני? כדי שלא יהיו כל העולם שמחים ואביו ואמו עצבים. וזהו השכר שימול בנו בשמחה בזמנו, ויהיה תמיד שמח בבנים. ע"כ.

רמז שהבן מתייחס לאמו

למה נקרא התינוק על שם אמו? ויש לומר, כמו שכתב הרב "חיי אברהם", שאחר האותיות א"ם באות האותיות ב"ן. כיצד? אחר אות אל"ף - האות בי"ת, ואחר האות מ"ם - האות נו"ן. וזהו שאמר: וילדה זכר, רצונו לומר אותיות א"ם' מולידות 'ב"ן' זכר.

הדורונות ששולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר

"וילדה זכ"ר" - ז' כ"ר. כלומר, ז' דורונות שולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר: א. מקיים מצות מילה. ב. פדיון הבן. ג. התחיל לדבר - מלמדו תורה צוה לנו משה. ד. גדל מעט יותר - מלמדו ספר. ה. הגיע לחינוך - מחנכו במצוות. ו. גדל יותר - מלמדו אומנות. ז. גדל יותר - משיאו אשה. (חומת אנך אות ב, ע"פ רבינו אפרים).

"בִּימֵי נְדַת דְּדָתָהּ תִּטְמָא" (יב, ב).

הטעם לטומאת לידה

בספר "פרדס יוסף" הביא בשם הרבי מקוצק: הטומאה באה במקום שמסתלקת הקדושה, וכמו שרואים שהמת מטמא, שבמקום שהיתה נשמה קדושה, אזי כשמסתלקת נכנסת לשם טומאה, וכמו כן הוא ביולדת, דאיתא בתענית (ב) שהמפתח של חיה הוא אצל השם יתברך בעצמו, ולא ניתן לשליח. וא"כ נמצא, שבכל לידה יש השראה של קדושה עליונה, ועל כן, אחר הלידה כשהקדושה עוברת, אז באה הטומאה.

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ" (יב, ג).

ע"י המילה מכניעים את הסט"א

וביום השמיני ימול, זריזים מקדימים למצוות שהם שבעה ימים ולילה אחד, שיש בהם סה"כ מאה ושמונים שעות, שהם גימטריא: ע"ב ס"ג מ"ה. ויצחק אבינו היה הראשון שנימול לשמונה ימים, וחי מאה ושמונים שנה. וכן ע"י ברית המילה מכניעים את פלוני, שכן סמא"ל = 131, ופלונית לילי"ת = 480. ועם הכולל עולה גימטריא: ברי"ת. (נחל קדומים אות ג', בשם ספר קדמון).

גדולה מילה יותר מן הקרבן

כתב רבנו בחיי על הפסוק (בראשית יז, ג): "והיתה בריתי בשרכם לברית עולם", על דרך הפשט טעם המילה להיותה אות קבוע בבשר על אמונת השם יתברך ויחודו, לא ישתנה ולא יסור ממנו בין מחיים בין לאחר מיתה. והנה הוא נכנס באמונת היחוד, כענין שכתוב (בראשית יז, ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. ועל דעת המדרש, מצות מילה היא כענין קרבן, וכשם שדם הקרבן בא לכפרה על המזבח, כך דם המילה מכפר. ועל כן מצותה ביום השמיני, כי הקרבן לא יכשר עד יום השמיני, שנאמר (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה ירצה". וכשם שכתוב בקרבן (שמות כט, לג) "ואכלו אותם אשר כפר בהם", שאכילת הקרבן לכפרה, כך ישראל עושין סעודה ביום המילה. ועוד, גדול כחה של המילה יותר מן הקרבן, שהקרבן - בממונו, והמילה - בגופו, באבר שכל גידי האברים נקשרים בו. אשר מטעם זה נקרא 'ראש הגויה', כלומר, ראש כל הגוף, ועל כן חשוב לעקוד אותה. ועולה לו כאילו עקד את עצמו, כדכתיב (תהלים נ, ה) "כורתי בריתי עלי זבח".

בזכות המילה יצאו בני ישראל ממצרים

ואמרו רז"ל (פרקי דר"א פכ"ח בהוצאת חורב), בזכות המילה יצאו בני ישראל מארץ מצרים. שנאמר (שמות יב, יג) "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" - זה דם מילה ודם פסח. ורמזו ה"שפתי כהן" על הפסוק (במדבר לג, ג) "ביד רמה לעיני כל מצרים" ראשי תיבות מלך וסופי תיבות מילה. והרמז, שבזכות המילה שהיא גימטריא פ"ה, סגר ה' את פיהם של המצריים, ויצאו עם ישראל לעיני המלך פרעה.

על ידי המילה נקראו ישראל עם סגולה

על ידי המילה נקראו ישראל עם סגולה, והרמז (שמות יט, ה) "והייתם לי סגולה מכל", סופי תיבות: מילה. ואז יהיה חלק ה' ונחלתו. וכן "לי סגולה" גימטריא: חל"ק. (ליקוטים מפרדס, מילה אות לב).

על ידי המילה יזכה להיות תחת כסא הכבוד

ועל ידי המילה יזכה לישב תחת כסא הכבוד. וכתבו בעלי התוספות בפרשת פקודי בפסוק (שמות כח, יח) "נופך ספיר ויהל"ם" יהל"ם אותיות מילה, כי על ידי המילה יזכה להיות תחת כסא הכבוד. והרמז: כיס"א עם האותיות והכולל, עולה גימטריא מילה.

מצות המילה מקרבת את הגאולה

ידוע הוא, כי בזכות ברית המילה - יזכה עם ישראל לשוב לארצו. וכפי שאומר הנביא (זכריה ט, יא): "גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו". וביאר הרד"ק, כי כוונת הכתוב באומרו "גם את" - הוא כנגד כנסת ישראל, כמו שאמר על מלך המשיח שיהיה נושע בצדקתו, ואמר גם את תהי נושעת בדם בריתך, הוא דם המילה שהחזיקו בו ישראל בגלות יותר מכל המצוות, "מבור אין מים בו" - זה הגלות.

ברית מילה במחנה ההשמדה

פסוק זה, אותו אמר זכריה הנביא, הוא שהפיח כחות מחודשים אצל הרבי מבלאז'וב במהלך שנות הזעם במלחמת העולם השנייה, וכך הוא מספר: היה זה כאשר משלוח של נשים וילדים הגיע ברכבות למחנה ההשמדה בו

שהיתי. בחוץ ירד שלג והכפור היה נוראי. צרחות הקלגסים הנאצים התערבו בבכיות הילדים המופרדים מאימותיהם בכח הזרוע ובאכזריות נוראה, והייתה במקום מהומה גדולה. עד שחשבתי בליבי, כי עוד רגע קט יקרעו השמים ותרד אש שתשרוף את כל הנאצים הארורים הללו. אך להוותי, לא ירדה שום אש, רק פתיתי שלג קפואים התעופפו לכל עבר.

לפתע נגשה אלי אישה וברק בעיניה, יש לך סכין? שאלה אותי. הבנתי מיד מה היא רוצה לעשות... אמרתי לה: בתי! אל תשלחי יד בנפשך ותאבדי גם את העולם הזה וגם את העולם הבא. עוד מעט הנאצים יעשו זאת, ותזכי לשכר של הנהרגים על קידוש ה'. והנה, הופיע לפתע חייל גרמני, וצעק בזעם: על מה אתם מדברים פה? נסוגתי לאחור והמשכתי בעבודתי, אך האישה לא התבלבלה ופנתה לחייל עם אותו ברק מוזר שבעיניה, ובקשה ממנו סכין. החייל גם הבין למה כוונתה, ובחיוך שטני שלף סכין מחגורו.

ואז לפתע התכופפה האישה אל הארץ, הורידה את משאה מעל כתפה, היה זה חבילת סמרטוטים שהונחה על השלג הצחור, התירה את הקשרים, ושלפה משם תינוק בן שמונה ימים... לקחה האשה את הסכין, ומיד פתחה בברכת "אשר קידשנו במצותיו וציוונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" וכהרף עין מלה את בנה. טיפות הדם נטפו על השלג הצח והלבן, כעדות אילמת על מסירות וגבורה יהודית. או אז הרימה האישה את התינוק בידיה, נשאה עיניה לשמים ואמרה: "ריבנו של עולם! נתת לי ילד בריא, ואני מחזירה לך יהודי כשר".

כעת פנתה לחייל שעדיין עמד המום והביט במעשיה, ואמרה: "כעת אתה יכול להרוג את שנינו". עמדתי מהצד - מספר הרבי מבלאז'וב - ועיני זלגו דמעות. אבל מאותו הרגע ידעתי שלא משנה מה יקרה, עם ישראל ישרוד את המלחמה הזאת, ונזכה להיגאל בזכות מצות ברית המילה!

אין האדם שלם, עד שיעברו עליו שלשה קידושים

לא נקרא האדם שלם, עד שיעברו עליו שלשה קידושים: קידוש ראשון - מילה, כמו שאומרים בברכת המילה: "אשר קידש ידיד מבטן". קידוש שני - קידושי אשה. קידוש שלישי - שיהיה לו בן זכר ויעשה קידוש על המילה.

בזכות אליהו הנביא מתכפרים עוונות הנוכחים

אמרו רז"ל (מדרש שהובא באגרא דפרקא רמו קמו) בשעה שאמר הקב"ה לאלהיו הנביא זכור לטוב שיצטרך להיות בכל ברית מילה שישראל מלים, אמר לו אליהו: אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, והנה אם יהיה בעל הברית בעל עבירה, לא אוכל לסבול להיות שם, והבטיחו השם יתברך שיכפר לבעל הברית. השיב: עוד אפשר שיהיה המוהל בעל עבירה. הבטיחו השם יתברך שיכפר גם לו. השיב: עוד אפשר, שיהיו הקהל העומדים שם בעלי עבירות ולא אוכל לסבול. הבטיחו השם יתברך שיכפר לכל הקהל. וזה מרומז בפסוק (במדבר כה, יא): פנחס בן אלעזר. פנחס הוא אליהו, תחת אשר קנא לאלהיו וכפר על בני ישראל, על ידי שקנא לאלהיו גורם שהשם יתברך יכפר לבאים בברית מילה.

אברהם מל את עצמו ביום הכיפורים

ובפרקי רבי אליעזר (פרק כט) מובא, שאברהם מל את עצמו ביום הכיפורים. שכן כתיב ביום הכיפורים (ויקרא כג, ל) "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה", וכן הוא אומר (בראשית יז, כו) "בעצם היום הזה נמול אברהם". הוי אומר, שביום הכיפורים נימול אברהם אבינו. ובכל שנה ושנה רואה הקב"ה את דם הברית של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

המשמר ברית קודש ראוי להיכנס לארץ החיים

והמשמר ברית קודש ראוי הוא להיכנס לארץ החיים, ששם היכלות השכינה שהוא הגן עדן, כמו נח ששמר בריתו, ולזה נקרא איש צדיק תמים. ובניסיון זה זכה לברית קדש ולא השחית דרכו על הארץ, כמו דורו שהוא דור המבול, וראוי היה להיכנס לתיבה שהיא בחינת מלכו"ת. (עמק המלך רישא דז"א, שער ט"ז).

הנימולים ומקבלים תורה יש להם חלק בקב"ה

מובא בזהר הקדוש (וירא דף לב.) ארבע מאות שנה קיימא ההוא ממנא דישמעאל ובעא קמיה דקב"ה, אמר ליה: מי שנימול אית ליה חולקא בשמך? אמר ליה: אין. אמר ליה: ישמעאל נימול, ולא עוד אלא שנימול ל"ג שנה, אמאי לית ליה חולקא כך כמו יצחק? אמר ליה: דא אתגזר כדקא יאות ודא לאו הכי. ולא עוד, אינון מתדבקין כדקא יאות לתמניא יומין, ואילין רחיקין מנייהו. אמר: ועם כל דא, כיון דאתגזר לא יהא ליה אגר בגיניה? וי על ההוא אמא

דאתיליד ישמעאל ואתגזיר. מה עביד הקב"ה, ארחק לבני ישמעאל מדביקות דלעילא, ויהיב ליה חולקא לתתא בארעא קדישא.
 בני ישראל דאתגזרו וקבלו אורייתא, נקראו 'אדם'. אבל ישמעאל דאתגזר ולא קבל אורייתא, נקרא 'פרא אדם' ולא אדם ממש.

עוד אמרו (תיקוני זוהר תיקון ג', דף יח:): מאן דנטיר אות ברית, אתקרי איש תמים. אבל מאן דאתעסק באורייתא, אתקרי אדם בדיוקנא דההוא דלעילא, דכתיב (ישעיה מד, יג) כתפארת אדם לשבת בית.

אם אין ברית מילה, חסר משם שד"י

מדוע אנו אומרים בברכת המילה - "אות ברית קדש"? דע, כי שד"י הוא חותמו של הקב"ה, וכאשר זרועותיו וראשו של האדם זקופים, הוא נראה כדמות שד"י, וכאשר זרוע השמאל והימין נחית, נראה כדמות ד', וברית מילה היא יו"ד, הרי השם של שד"י. ולכן אם אין ברית מילה, חסר יו"ד.

ברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות, שהקדים וצוה את אברהם לבא בברית, קודם שתהר שרה ויהיה זרעו מקודש מבטן. כי כל הערלים - קליפות חיזוניות. וצוה האל יתברך להסיר הערלה ולכנוס מבפנים, להיות לו אחיזה במרכבה הפנימית. (ציוני, פרשת לך לך).

דם המילה מציל מקטרוגים

בהיכל שני לצד צפון שם המלאכים - (סלסליא"ל קרספיהא"ל), וכל אחד ממונה על י"ב אלף ממונים, ואלה הם ממונים על דם ברית הילדים הנימולים לשמונה ימים. וכאשר ח"ו רוגז נמצא בעולם, מביט הקב"ה בדם ההוא, ואינו נותן רשות להשטין. (זוהר פקודי, דף רנה:).

המילה קודם מתן תורה

עקילם הגר שאל את רבי אליעזר, אמר לו: הואיל ומילה חביבה לפני הקב"ה, מפני מה לא ניתנה בעשרת הדברות? אמר לו: קודם עשרת הדברות ניתנו, דכתיב (שמות יט, ה) "ושמרתם את בריתי" - זו המילה, וכבר ניתנה קודם. (פסיקתא רבתי כג, עשרת הדברות תליתאה).

מסירות נפשו של רבי יוסף חיים זוננפלד לקיים מצות מילה

בספר "עמודא דנהורא" (עמוד 16) מספר אודות הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים, שהיה מוהל מומחה ומעולם לא סירב להזמנה למול תינוק. שום מכשול לא עמד בפניו, לא גשם ולא שלג, ואף לא ימים של פרעות ופוגרומים, שבהם היציאה לרחוב היתה כרוכה בסכנה. רבי חיים היה מל את תינוקות ירושלים ללא קבלת תמורה כספית כל שהיא.

בשנת תר"ף, כאשר פרצו הפרעות של הערבים בארץ ישראל, כל יציאה מפתח הבית בעיר העתיקה, היתה כרוכה בסכנה. רבי יוסף חיים קיבל עליו לפני פרוץ הפרעות למול תינוק שנולד. וכאשר הגיע יום הברית, יצא מביתו והלך דרך הרובע הערבי עד למקום הברית, ולא הועילו תחנוני בני ביתו לכל יצא לדרך. לא היה קץ לשמחתו כשהתברר לו שאם לא היה בא לברית - לא היו מלים את התינוק, מפני ששום מוהל לא רצה לסכן את עצמו בימים ההם.

מעשה זה, חזר ונשנה בפרעות תרפ"ט, שעלו בסכנותיהם על פרעות תר"ף, רבי יוסף חיים הזומן לפני המאורעות למול בשכונת מאה שערים המרוחקת מביתו. כאשר פרצו המאורעות, הודיעה המשטרה הבריטית שאינה יכולה לקבל אחריות על חיי היוצאים החוצה, היות והיא חסה על חיי השוטרים. אולם רבי חיים יצא מביתו, הגיע לשכונת מאה שערים, מל את התינוק ובחסדי ה' חזר לביתו.

מעשי גדולתו של רבי יוסף חיים זוננפלד

והואיל ועסוקים אנו באותו צדיק, נביא כאן עוד מעשים שנקשרו בשמו:

בשנת תרע"ד בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, עת צרה גדולה באה במיוחד על ירושלים, וכל מהלך החיים כאילו שותק, או אז הופיע רבי חיים והציל את העיר בחכמתו. המצב הקשה בעיר הקודש הביא להפסקה כללית בהתקשרות בין המשפחות, אנשיה לא ידעו מה ילד יום, דירה ריקה לזוג צעיר כמעט ולא נמצאה, הכל היה תפוס בידי החיילים הטורקים, וגם הפרוטה להוצאות הנישואין כלתה מן הכיס. מה עשה רבי חיים? היה שואל את באי ביתו: האם יש לך בן שהגיע לפרקו, או שמא יש לך בת שהגיעה לפרקה? וכיון שנענה ב'הן', היה אומר כי מצות נישואין - מצוה רבה היא, וראויה מצוה זו שבזכותה תגאל הארץ מצרותיה. עד שתפס בידי שני המחוננים, וערך את ה'תנאים', חלק

נטל מחותן זה וחלק מחותן זה, והיתר הטילו על מי שהעושר שלו. אחר זמן, היה בא רבי חיים לרקוד ולשמוח בשמחת הנישואין.

הצלחה רבה קצר רבי חיים בשידוכיו, אך קרה גם אחרת, פעם אחת, אחרי שרבי חיים הצליח באחד השידוכים, הופיעה הכלה בבכיה לפני הוריה, כי שמעה מפי חברותיה כי חתנה המצויין - צולע על ירכו. מיד רץ אביה אל רבי חיים, ושיתף אותו בסוד הדברים, ואמר לו כי כך גם העידו לו עדים נאמנים. רבי חיים שראה את החתן, הספיק להיווכח כי אין החתן צולע, והאשמה היא ככל הנראה בנעל שבוודאי היתה קרועה או שהיה בה מסמר בולט, כ"מנהג" עניי ירושלים של אותם ימים. חיטט רבי חיים בארונו ומצא כמה עשירות של כספים, קרא לנכדתו ושלחה אל הסנדלר לרכוש זוג נעלים חדשות לפי מדת רגליו של החתן. וציווה עליה: תעלי את הנעלים לבית החתן, ותאמרי לו שרבי חיים שלח לך את הנעלים במתנה על התמדתו בלימודים ולכבוד נישואיו. לאחר ימים אחדים, חזר אבי הכלה אל רבי חיים ובקש סליחתו שקבל לשון הרע על החתן, אכן התברר לו שאין החתן צולע כלל...

שוב מעשה, יום אחד הורי הכלה מזיווגיו של רבי יוסף חיים - הופיעו בביתו בדמעות, כי שמעו שהחתן נעשה למגמגם, והכלה אינה רוצה לשמוע יותר מהשידוך הזה. נתן להם רבי יוסף חיים עצה מחוכמת, שהכלה תתחפש לערביה כובסת, תלך לביתו של החתן ותשכיר עצמה לכביסה אצלם. שעתיים ויותר עסקה הכלה המחופשת בכביסת הכבסים בבית החתן, ועיניה זלגו ללא הפוגה. היא שמעה את בעלה לעתיד לומד תורה בחיתוך דיבור ברור ובהתלהבות - עם דודו הגאון.

המילה - אין בה שום פניה ומחשבה זרה

אמרו חז"ל (מנחות מג:), כשנכנס דוד המלך לבית המרחץ, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו. וביאר החתם סופר (תורת משה, נצבים ד"ה לא בשמים) הענין בדרך דרש, שכאשר התחיל דוד המלך לפשפש במעשיו ולרחצם, לראות אם הם נקיים מפניות, אז ראה עצמו ערום, כי כמעט אי אפשר לעשות מצוה נקיה מכל וכל. אך כשזכר דוד במצות מילה - רק אז נתיישבה דעתו, כי זו היא המצוה היחידה שאין בה שום פניה ומחשבה זרה.

והנה המנהג לומר בברית מילה: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". ואמרו המפרשים, כי הטעם שאומרים זאת רק במצות מילה, יען כי ממצוה זו אי אפשר להיפרד כל ימיו. ולכן מברכים את הילד שגם משאר המצות לא ייפרד לעולם.

אבל לפי דברי החתם סופר ז"ל, כונת הבקשה היא: כשם שנכנס לברית בלי שום פניה ובלי שום מחשבה רעה, כן באופן זה יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים, בלתי שום מחשבת פיגול, כי אם לשם שמים. (בוצינא דנהורא, עבודה אות יח).

שלא ישתנה שם התינוק לעולם

ויש מפרשים, שהנה בעוונותינו הרבים ישנם הרבה חולים, ופעמים צריך לעשות להם שינוי השם. ולכן מברכים את הולד שלא יהיה חולה, ויצטרכו לעשות לו שינוי השם. וזהו שאמרו: כשם שנכנס למילה באותו שם ובלי הוספה, כן יכנס לתורה לחופה וכו', שיישאר תמיד באותו שם.

מעלת הסעודה ביום השלישי למילה

מעלת סעודת ברית מילה - כתוב (בראשית כא, ח): ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ודרשו רז"ל (פסיקתא זוטרותא שם) ביום ה"ג-מ"ל, רמז לסעודת מצוה הנעשית ביום ברית מילה. ומכל מקום עיקר חיוב הסעודה הוא לעשותה ביום השלישי למילה, וכמו שכתב בספר נגיד ומצוה (ח"ב) בשם הרש"ל בשם או"ז שכן כתוב אצל אברהם אבינו ע"ה (בראשית לד, כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ביום הזה באו אליו המלאכים ועשה להם סעודה.

המקפיד על סעודות מילה במסירות נפש ברכותיו מתקיימות

בילדותו של רבי אברהם מרדכי אלטר - הרבי מגור זצ"ל, פנה אביו בעל ה"שפת אמת" אל אחד מקרובי המשפחה, וביקש שיקחהו עם אחיו הקטן רבי בצלאל, אל יהודי פלוני בוורשא שיברך אותם. עשה הקרוב כפי שנתבקש, ויצא עם הילדים לוורשא. שם חיפש אחרי היהודי, אשר חשב אותו בליבו כי בוודאי צדיק מפורסם הוא וידוע לכל, אך מרבית האנשים לא ידעו מיהו, ורק אחרי חקירות ודרישות רבות גילה אותו. והנה לגודל פליאתו, נראה האיש כאחד מפשוטי העם. וכשהביא אליו את הילדים, ושטח לפניו את בקשתו, הרושם היה כי הלה אינו מבין כלל מה

רוצים ממנו. אף על פי כן, מילא הקרוב את שליחותו ויאמר אליו: אף שאינך יודע מאומה, הואיל נא לברך אותם, כבקשת אביהם הרבי מגור. עשה היהודי כחפצו והרעיף ברכות על ראשם.

ויהי בצאתם מעל פניו, עדיין חוכך היה ומשתאה לדעת, מי האיש ומה מעשיו, אולי הוא אחד מל"ו צדיקים נסתרים. אולם בשובו, סח לו ה"שפת אמת" דבר פלא: אכן איש פשוט הוא, אלא שפעם אחת כאשר נימול בנו, לא היתה בידו אף פרוטה לצרכי סעודת הברית, ומכר את כלי מיטתו בכדי להכין סעודת מצוה בכסף שקיבל. לאחר מעשה זה - נשאר בעירום ובחוסר כל. הדבר עשה רושם גדול בשמים, וכי זותרתא הוא שאיש פשוט כמוהו יעשה כזאת!! נמנו וגמרו ליתן שכרו גם בעולם הזה, שכל ברכה היוצאת מפיו לא תשוב ריקם, והוא עצמו כלל לא ידע שניחן מן השמים בכח סגולי כזה.

עיניך יונים

ובעיני המילה, מסופר על רבי חיים ברלין גאב"ד מוסקבה, בהיותו בערוב ימיו בירושלים, שרגיל היה לקרוא בתורה בבית מדרשו מידי שבת בשבתו, כשהוא קורא בנעימות מיוחדת ובדקדוק רב. רבים מבני ירושלים באו להתפלל בבית מדרשו כדי לשמוע את הקריאה, ובהגיע חול המועד פסח, נהרו המונים לבית מדרשו על מנת לשמוע אותו קורא שיר השירים בלהט הנפש ובהשתפכות האהבה. כולם המתינו לרגע בו היה קורא את הפסוק (שיר השירים א, טו) הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים, אותו היה קורא בהתלהבות גדולה ומתמוגג בדמעות שלישי.

תלמיד קרוב היה לו לרבי חיים ברלין, הלא הוא רבי אריה לוין, וכפי שהוא עצמו העיד בזכרונותיו: ואמנם חסדי ה' כי לא תמו, שהרי הנה הופיע מעלת כבוד תורתו, הגאון חמדת ישראל רבי חיים ברלין זצ"ל בן הגאון רבן של ישראל הנצי"ב זצ"ל, נתן ה' חני בעיני לקרבני ממש כאבא את בנו יחידו, ולא זזה ידי מתוך ידו. וגם בעונותנו הגדולה, קבע אתי שיעור ללמוד בשעה מאוחרת בלילה ולפעמים בבוקר, הוא אהב מאד את משפחתי וכאב יקר התעניין במצבנו.

רבי אריה לוין כתלמיד קרוב, החליט שנה אחת לשאול את רבו, מהי הסיבה לכך שכשמגיע לפסוק זה מידי שנה בשנה, מתמוגג הוא בדמעות שלישי. והלא פסוק זה מתאר כה יפה את האהבה השוררת בין הקב"ה לכנסת ישראל, ומה יש לבכות ולהצטער בפסוק זה. אספר לכם את הענין, ענה רבי חיים ברלין. בהיותי רב במוסקבה, נכנס אלי פעם יהודי וביקש לדבר אתי ביחידות, חשבתי לעצמי מי יודע לאיזו צרה נקלע אותו יהודי, עד שמתכייש לדבר בנוכחות אנשים זרים. נכנסנו לחדר צדדי, ומה מאד הופתעתי שכל סודו היה שאשתו ילדה בן זכר למזל טוב, והוא בא להזמיני למול אותו. שאלתי אותו כמובן, הגד נא לי מה הסודיות בדבר? והרי רבים מלים את בניהם כדת משה וישראל. להוי ידוע למר, השיב לי, שאני גר בסביבה גויית לחלוטין, ואף אחד משכני ומכרי אינו יודע שאני יהודי, אני בעל בית מסחר גדול לצרכי דת נוצריים, וכמובן אם יודע שאני יהודי, אאבד את פרנסתי המרווחת. וכמו כן, מי יודע אם אין חשש לחיי, ועל כן אני שואל איך אפשר לסדר את הברית, כך שאף אחד לא ירגיש בדבר.

כמובן, במקרה כזה לא היה מקום לחשוב על קיום המצוה בהידור, לא במנין עשרה ולא בסעודת מצוה כנהוג בישראל, ולכן אמרתי לו שהוא יהיה מוכן להיות הסנדק, להחזיק את הילד על ברכיו, ואז נוכל לסדר את הברית לבדנו. לא אוכל רבי, השיבני אותו יהודי בבהלה, לב רך לי ולא אוכל להסתכל בפצוע, ואיך אוכל לראות כשימולו את בני הרך? ושמא ירעדו ידי ויישמש הילד מחיקי. שאלתי עוד כמה פרטים אודות מצבו, מקום דירתו וכדומה, ויעצתי כך: ראשית ישלח באותם ימים את כל המשרתות הנכריות הנמצאות בביתו, כדי שלא יראו מה עושים שם. שנית, היות ונמצא בעיר רופא יהודי מנתח מפורסם, שאף רבים מגויי העיר מזמינים אותו, יזמינו אם כן ליום השמיני המיועד להיות נוכח בזמן הברית, ולשכניו יספר שנתגלה בתינוק פגם גופני וזקוק הוא לניתוח קל. ואני אבוא עם הרופא לזמן המיועד, הרופא יהיה הסנדק ואני המוהל, והרופא יוכל אחר כך לבקר כמה פעמים לפקח על ריפוי המילה.

ביום המיועד, בא אותו יהודי להובילני לביתו יחד עם אותו רופא מנתח מפורסם, עברנו רחובות ואזורים שבכל שנות ישיבתי במוסקבה, לא היתה לי הזדמנות לעבור שם. הגענו לבית מסודר בנוסח אצילים שאין בו שום סימן ליהדות, היו בו פסלים וצרכי דת רבים של נוצרים. סידרנו את הבית כהלכתו, כשהרופא היה סנדק ואני המוהל, וכשנפרדתי ממנו בקשתיו לסור אלי ביום השלישי למילה, כדי להודיע לי מה שלום הילד.

לאחר שלושה ימים הגיע אותו יהודי לביתי, ומכיון שחשד בי שהזמנתי אותו כדי לשלם לי שכר טרחה, הושיט לי שטר של עשרה רובלים, כמובן שסירבתי לקבל. הוא חשב שאיני מסכים לסכום זה, והוסיף עוד סכום עד

שהצלחתי לשכנעו שאיני מקבל תמורת המילה, גיליתי לו כי כוונתי במה שהזמנתיו לביתי היה, כי רצוני עז לדעת מהי הסיבה שהניעה אותו לקיים הברית במסירות נפש, למרות שראיתי שאין לו שייכות ליהדות כלל.

לשמע דברי אלו החלו עיני להוריד דמעות. ובראש מורכן אמר: יודעני רבי שהתרחקתי ממקור מחצבתי, ולפעמים עלי לבי דווי, אולם לפי מצבי אינני יודע אם כבר אוכל לשוב בתשובה שלמה, וכאן החל לבכות בדמעות שלישי. לאחר שנרגע קמעא המשיך, חושבני כמו כן, שבני זה הדרך הנימול יהיה כתוצאה ממצב זה רחוק עוד יותר ממני מיהדות, שכן אני בצעירותי לפחות גדלתי בבית הורי כיהודי לכל דבר, אולם בני, הרי לא יכיר כלל שום סימן של חיי יהדות, אבל בכל זאת, הרי יתכן אמנם באופן מוזר ביותר, שכאשר בני יגדל, יזדמן שיכיר חיי יהודים ויהדות, ואולי יתעורר בו הניצוץ וירצה להיות יהודי, ועל כן איני רוצה לחסום בפניו את הדרך לשוב למקור מחצבתי, דבר שיקרה אם לא יהיה נימול. על כן התאמצתי למולו בכל כחי, כדי שתהיה הדרך פתוחה לפניו, ויוכל בקלות לשוב למקור מחצבתי.

כשהגיע רבי חיים ברלין לסיום הסיפור, החל שוב מתרגש עד לדמעות, והוסיף: במאורע זה התפרש לי מאמר הז"ל על הפסוק הנ"ל: הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים. שהייתי מתקשה להבינו כל ימי.

חז"ל (לא נמצא מקור למדרש זה, ועיין רש"י שם) דרשו את כפילות המילים 'הנך יפה' כך: הנך יפה לפני החטא, והנך יפה לאחר החטא. והדבר אינו מובן כלל, מהו היופי שלאחר החטא? אולם במאורע הנ"ל התבהרה כוונתם, והתשובה היא בסיפא של הפסוק - עיניך יונים.

שכן אחת מסגולותיה של היונה היא, שאינה מתרחקת מקינה מרחק כזה שלא תדע את דרכה חזרה. וזהו מה שאמרו חז"ל: הנך יפה לאחר החטא, סיים רבי חיים ברלין, בן ישראל אף שחטא והתרחק מרחק רב ממקור מחצבתי, בכל זאת עדיין מפנה ראשו לאחוריו, ומשתדל במסירות נפש שלא יאבד דרכו לגמרי בחזרה לקינו, ואם לא הוא, אז לכל הפחות זרעו יוכל לשוב ליהדות. וזהו השבח של 'עיניך יונים'. (מוסר חכמים).

"וְשִׁלְשִׁים יוֹם וְשִׁלְשֵׁת יָמִים" (יב, ד).

הטעם לל"ג ימים

למספר ל"ג לא מצאתי טעם. אמנם רז"ל אמרו, שרמזו בזה לל"ג דורות שמאברהם אבינו ע"ה עד חרבן הבית. (לבושי אור יקרות למהר"מ ריקאנאטי).

"אָדָם כִּי יְהִיָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפְחַת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרְעַת" (יג, ב).

מדוע אין היום טומאת מצורע?

כתב האלשיך הקדוש, הטעם שבימים ראשונים אשר היו בני אדם טובים היו נראים נגעים, ועתה שרכו מספרי לשון הרע לא נראים נגעים. אפשר לומר אשר הוא הנותן, יען היו אז שלמים וטובים, לכן אם נתלכלכו בחטא של לשון הרע, אז דחתה קדושתם את הטומאה חוצה. מה שאין כן בזמן הזה אין רישומו של כח הטומאה ניכר, כי מין במינו אינו חוצץ, וזה שאמר הכתוב: אדם, שהוא בתואר המשובח שבתארים, רק בו יהיה נגע, לא כן באדם בלתי כשר. וזהו שסיים הכתוב: והיה בעור בשרו, כי 'והיה' לשון שמחה, כי לשמחה תחשב לו שיצאה הטומאה לחוץ, ולכן יתן אל לבו לשוב תיכף, ואז ושב ורפא לו. ואם לא שב - אז הנגע עומד בעינו של הכהן.

"נֹגַע צָרְעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטָמְא אֹתוֹ" (יג, ג).

הקב"ה מזמין לאדם פרנסתו מידו הרחבה והמלאה

מסופר במדרש תנחומא בפרשתנו (סי' ו) "מעשה בכהן אחד, שהיה רואה את הנגעים. מטה ידו, ביקש לצאת לחוצה לארץ. קרא לאשתו, אמר לה: בשביל שבני אדם רגילים לבא אצלי לראות את הנגעים, קשה עלי לצאת מעליהם, אלא בואי ואני מלמדך שתהיי רואה את הנגעים: אם ראית שערך של אדם שיכש המעין שלו, תהי יודעת שלקה, לפי שכל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, יבש המעין - יבש השער. אמרה לו אשתו: ומה אם כל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, אתה שאתה בן אדם, כמה שערות יש בך? ובניך מתפרנסין על ידיך, לא כל שכן שיזמן לך הקב"ה פרנסה? לפיכך, לא הניחה אותו לצאת לחוצה לארץ" (עי' מגן אבות' להרשב"ץ, אבות פ"ג מ"ה).

מה בין נגעים ואהלות לתהלים?

איתא במדרש "שוחר טוב" (תהלים א, ח) ביקש דוד המלך מאת הקב"ה (תהלים יט, טו) "יהיו לרצון אמרי פי", שתהא חשובה אמירת תהלים לפניו כנגעים ואהלות. ובפשטות, בקשה זו היא, שתהא אמירת תהלים נחשבת כאילו

למדו אותה שעה סוגיות חמורות בש"ס כנגעים ואהלות. ברם, יש להבין, מדוע בחר דוד דווקא דוגמאות אלו? ומסביר הגה"ק בעל ה"משך חכמה" ז"ע, שהרי הלכה היא במראות נגעים שכל הכרעה נתונה ביד הכהן, לטהר או לטמא, וככל היוצא מפיו יעשה. ומה יקרה אם אין שם כהן מומחה היודע להבחין בין נגע לנגע? או אז קוראים לישראל תלמיד חכם שיראה את הנגע, והוא פוסק ומוסר את הכרעתו לכהן העם הארץ, ואילו הכהן אומר בפיו על טמא, טמא, ועל טהור, טהור. נמצא, שהגם שאין הכהן יודע ומבין את סיבת אמירתו ומהותה, הרי היא הקובעת וחורצת את טיב הנגע. וזהו שביקש דוד המלך מאת ה', שבאותו אופן תהא נחשבת אמירת פרקי תהילים ותהא מקובלת לרצון לפניו, ואפילו אם אין הקורא מבין את פירושה כלל רק משום אמירתם גרידא. (פנינים משלחן גבוה).

"וְאִם פָּרוּחַ תִּפְרָח הַצֶּרְעָת" (יג, יב).

הצרעת באה על צרות עין

חז"ל אומרים (במדבר רבה ז, ה) שהצרעת באה על צרות עין, כשאדם צר עין ואינו משאיל את כליו, הקב"ה משלח צרעת בביתו ומוציא כליו לחוץ. והבריות אומרים: פלוני שלא היה משאיל כליו ואומר שלא היו לו כלים, הרי שיש לו כלים...

כשבא השכן, נוקש על הדלת, ומבקש מסור חשמלי - אומר לו צר העין: "אין לי" ... כשבאה שכנה לבקש סיר - אומרת אשתו: "אין לי"...

והנה רק מגיעה הצרעת, וכבר מצווה הכהן להוציא את כל הכלים החוצה. לפתע רואים כולם את המסור החשמלי ואת הסיר שוכנים אחר כבוד בבית השכנים המסרבים להשאילו...

לפעמים קורה שאדם עושה עוולה מסוימת, והוא סבור שאף אחד לא רואה אותו... אולם, לעתים, הוא אינו יכול להתחמק, ועליו יהיה להתמודד עם ההתנהגות הנלווה שלו עצמו.

והביאו על כך משל נפלא: משל לאדם שהלך ביער ואבד את דרכו. בעודו תועה בין עצי היער, הוא מבחין לפתע בקוף גדול, ורגעים אחדים לאחר מכן מנצנץ רעיון במוחו. הוא קורא לקוף ואומר לו: "אתה יודע שיש בינינו איזשהו דמיון? ... "לא שמעתי על כך מעולם" - אומר הקוף - "אבל מה הענין?" "הסתבכתי" - משיב לו האדם - "אולי תוכל להראות לי את הדרך החוצה?" "אין בעיה" - ענה הקוף, והשנים החלו ללכת בסבך העצים.

לא חולף זמן רב, ולפתע נשמעת שאגה אדירה של אריה. כעבור רגעים אחדים הם מבחינים באריה אימתני רץ לכיוונם. האדם החוויר כסיד, אולם הקוף לא איבד את עשתונותו. הוא עזר לאדם לטפס על העץ הקרוב שהיה שם ואמר לו: "אל דאגה, לכאן הוא לא יגיע" ... האריה העומד למטה התנפל על הגזע ואיים בקול מבשר רעות: "אני רעב, לא אוזן מפה עד שאחד מכם ירד" ... "אל תדאג" - מניח הקוף יד על האיש הרועד מפחד - "הכל יהיה בסדר".

הזמן חלף באטיות מרגיזה, שעה ועוד שעה... הלילה ירד, והקוף פנה אל האדם - "כעת לילה, עלינו לערוך תורנות שינה, מי יהיה הראשון שישן?". "לך לישון" - אומר האדם - "אני אשאר לשמור, בין כה וכה לא אצליח להרדם מהפחד". והקוף נתלה בזנבו על אחד העצים ונרדם. נותר לו האדם לבדו עם הארי שמתחתי, מי יודע עד מתי אהיה תקוע כאן, כמו עלה לעץ? הרהר בתסכול.

לפתע עלתה בו מחשבה כלשהי: אני אדם, והוא, בסך הכל, קוף... האריה אמר שהוא רוצה אחד משנינו, אם כן - מי חשוב יותר? הוא עיבד לאט לאט את הרעיון, ואז נתן לקוף מכה חזקה והעיף אותו מהעץ... הקוף התעורר בבת אחת, וברגע האחרון נתפס באחד הענפים וניצל מלועו הפעור של האריה. כעת לא ידע האדם היכן לקבור את עצמו ברוב בושה... מה יעשה? הוא לא העז להרים את עיניו אל הקוף, מצילו היקר, אשר הוא השיב לו רעה תחת טובה... בלית ברירה חיבק את הענף שעליו ישב ונרדם.

שעות אחדות לאחר מכן, העיר אותו הקוף ואמר לו: "קום, האריה הלך" ... הוא עזר לו לרדת למטה, והראה לו את הדרך לצאת מן היער הנורא ולהגיע לשוב בני אדם. מתחיל האדם ללכת, וכעבור רגעים ספורים הוא חש בטפיחה על גופו. הוא מסתובב לאטו, הקוף עומד שם ואומר לו: "עשה לי טובה, ידידי, כשאתה מגיע לשם, אל תספר לאף אחד שיש בינינו דמיון"...

כזה הוא האדם, מחד גיסא הוא נזר הבריאה ותפארתה, ומאידך גיסא - מידותיו הרעות עלולות להפוך אותו לגרוע ולפחות בין בעלי החיים.

טעמי מצות צרעת הבגד והבית

כתב בספר החינוך (מצוה קע"ב) בענין נגעי בגדים: משרשי המצוה, שרצה האל ברוך הוא בטובו הגדול לייסרנו כאשר ייסר איש את בנו, כי זה הענין איננו בטבע, אבל מופת הוא באומה הקדושה, למען ילמדו ויקחו מוסר בהשתנות הכלים המיוחדים לתשמישם, והם הבגדים של צמר ופשתים, כי בהם רוב תשמיש בני אדם, וישונו מתוך כך מדרכם הרעה טרם תזרח הצרעת גם בגופם.

והמשיך (מצוה קע"ז) וכתב עוד בענין נגעי בתים: וזה הענין של צרעת ההוה באבנים, שמעתי שאיננו דבר טבעי, אבל הוא ענין מופתי יבוא לפעמים לבתי ישראל להוכיחם, כי מאהבת השם אותם, יודיעם מוסרו במה שהוא חוץ לגופם, כדי שיחזרו בתשובה טרם יתחייבו לענוש אותם בגופם. וכן היה הענין, שאם לא עשה תשובה יתפשט הנגע גם בבגדיו, לא הרגיש עדיין, יתפשט ח"ו גם בגופו.

וא"כ ג' מיני נגעים הם: א. נגעי הגוף בעור האדם. ב. נגעי בגדים. ג. נגעי בתים.

ובגמרא (ערכין טז.) אמרין אמר רבי יוחנן על שבעה דברים נגעים באים: א. על לשון הרע. ב. על שפיכות דמים. ג. על שבועת שוא. ד. על גילוי עריות. ה. על גסות הרוח. ו. על הגזל. ז. על צרות עין. ע"כ.

ומזבא בספרים שהם כנגד שבעה שמות שיש לנגעים: א. שאת - כנגד שבועת שוא, שנאמר (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" ['תשא' אותיות 'שאת']. ב. ספחת - כנגד גזל, שמספח אליו ממון חברו. ג. בהרת - כנגד לשון הרע, שמלבין פניו ברבים. ד. שחין - כנגד שפיכות דמים, שהורג ע"י חימום לבו. ה. מכוות אש - כנגד גילוי עריות, כמו שכתוב (משלי ו, כח-כט) "אם יהלך איש על גחלים ורגליו לא תכוונה. כן הבא על אשת רעהו וגו'". ו. נגע הראש - כנגד גסות הרוח, שהוא נשיאות ראש. ז. נגע הזקן - כנגד צרות עין, זו הקנאה שמקנא בכבוד חבריו ושומר כבוד לעצמו, ולכן בא לו נגע בזקן, כמו שאמרו (שבת קנב.) "הדרת פנים - זקן".

ואם-כן, לפי הנגע שבא לאדם - צריך שיתבונן במעשיו ויראה מחמת מה בא לו אותו מין של צרעת, וכך יתקן אשר פגם. וכותב ה"כלי יקר", כי מה שכתוב: "יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו", יש לבאר כך: ראשו - בא לכפר על גסות הרוח. זקנו - בא לכפר על פיו שדיבר לשון הרע. עיניו - בא לכפר על צרות עין.

והנה, מכיון שאחד מן הדברים המביאים את הצרעת - הוא העוון החמור של "לשון הרע", ואומנותו של האדם בעולם הזה שיעשה עצמו כאלם. וזה עתה בחג הפסח, אחד הסימנים הוא כרפ"ס - שהוא ר"ת: כלל ראשון פה סגור, וכמו שאמר החכם מכל אדם (משלי כא, כג): שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. אל תקרי 'צרות', אלא מ'צרעת' נפשו, כי אע"פ שבימינו לא רואים את הצרעת בגופו של האדם, בכל זאת היא באה ונדבקת בנפשו של האדם רחמנא ליצלן. ואמר שומר "פיו ולשונו", פיו - הוא רמז שלא לאכול מאכלות אסורות המוזכר בפרשה הקודמת, ולשונו - הוא ענין הפרשה שלנו, שהוא הזהירות מאיסור לשון הרע המביא את הצרעת, ה' יצלנו.

"או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללֶבָן וְבָא אֶל הַבָּהֶן, וְרָאִהוּ הַבָּהֶן וְהֵנָּה נִהְפֶּךָ הַנֶּגַע לְלֶבָן וְטָהַר הַבָּהֶן אֶת הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא" (יג, טז-יז).

משל נפלא מרבנו יוסף חיים

בספר "עוד יוסף חי" לראש גולת אריאל רבנו יוסף חיים זצ"ל, הביא על פסוק זה בפרשתנו בענייני נגעים רעיון נפלא וזת"ד: ידוע הוא, שהשטן אינו מקטרג ביום הכיפורים, ובמקום לשון הרע הוא מדבר בלשון טוב שבחים על ישראל. ולכן אמר הקב"ה לשלח שער לעזאזל שהוא חלק השטן, כדי שיהפך מרע לטוב, ואז נשא השער עליו את כל עונותם.

וחקרתי, למה צוה השם יתברך לתת לשטן כשוחד את השער? הלא הקב"ה יודע האמת אם שבחים אלו ראויים לישראל אם לאו, וכבר נתן ה' לישראל את יום הכיפורים למחילה ולסליחה ולכפרה, וא"כ אפילו יישאר השטן צועק ומקטרג, לא יריע ולא ישחית, מאחר והקב"ה סולח עונות ישראל באותו יום, ומי יאמר לו מה תעשה.

ונסביר ע"פ משל: מעשה במלך שהיה מהלך במרכבתו עם משנהו היהודי, ותמיד כשעברו בשוק, עמד שם איש שונא ישראל שהיה מחרף ומגדף את היהודים. שמע המלך וחמתו בערה בו, וצוה את המשנה היהודי לקחת את האיש המקלל ולחתוך לו לשונו. לקח המשנה היהודי את המקלל, ונתן לו מתנות רבות. והנה פעם אחרת, כשעבר המלך עם המשנה בשוק, שמע את המקטרג כשהוא משבח את המשנה למלך ומעתיר עליו ברכות. אמר לו המלך למשנה: הלא צויתך לחתוך לו לשונו?! אמר לו המשנה: אמנם התכתי את לשונו הרעה ושמת לי לשון אחרת טובה הימנה...

וזהו שכתב: או כי ישוב הבשר החי, כלומר איש ישראל הנקרא 'בשר החי' ישוב בתשובה, ונהפך על ידי כך העון ללבן, ככתוב (ישעיה א, יח) "כשלג ילבינו". ואז "ובא אל הכהן" - הוא מיכאל שר החסד שנקרא כהן במקדש של מעלה, "וראהו הכהן" - מרצהו ומלמד עליו זכות. "וטטהר הכהן" - הוא מיכאל, "את הנגע" - שיהיה נקי מאותם העונות, כי ישא השעיר עליו את עונות בית ישראל, וגבר ישראל. **"וְהַתְּגַלַּח" (יג, לג).**

אמצע התורה באותיות ובתיבות

כתב רבנו אלעזר מגרמייזא ז"ל: ג' דוהתגלח גדולה, והיא רומזת לגמילות חסדים. לומר, שגדולה גמילות חסדים ששקולה כנגד כל התורה, שכן ג' דוהתגלח היא אמצע התורה בפסוקים, ו"דרש דרש" (ויקרא י, טז) הוא אמצע התורה בתיבות. וזהו: ג' [של והתגלח] ד' [של דרוש דרש] - גומ"ל דלי"ם (שבת קד), ושקול הוא ככל התורה שלפניה ושלאחריה. והסיבה לכך שזה נכתב דוקא בפרשת נגעים, הוא משום שהנגעים באים על צרות עין ועין רעה, ולפי שזה לא רצה לגמול חסד בכליו, לפיכך 'ופנו את הבית'. עכ"ל. **"וְאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ קִרְחַת הוּא טְהוֹר הוּא" (יג, מ).**

מדוע לא מוזכרת אשה בקרחת

כתב החזקוני: לא הזכיר קרח באשה, לפי שאין ראשה נקרח. **"וְהִצְרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנֵּגַע וְכוּ' וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (יג, מה).**

הפוסל - במומו פוסל

יסוד גדול אומר השל"ה הקדוש (דרך חיים ותוכחות מוסר, תזריע אות ו): "וטמא" - אדם שמוצא כל הזמן טומאות וחסרונות אצל אחרים, אזי "טמא יקרא" - סימן שהוא עצמו טמא! כי כבר חז"ל הקדושים הורו לנו (קידושין ע). - "כל הפוסל, במומו פוסל"!!! **באותו סגנון,** אפשר לפרש את מאמר חז"ל (בבא קמא פ"ג משנה יא, ועוד): "המוציא מחבירו עליו הראיה". כי "המוציא מחבירו" - אדם המתעסק למצוא כל היום חסרונות ובעיות אצל אנשים, "עליו הראיה" - זו ראייה עליו בעצמו, שהוא מלא באותם המומים שמנסה למצוא בזולת!!!

היום בו נצטוו על לקיחת קרבן פסח מצרים, ד' ימים קודם שחייטתנו. (שמות יב, ג "ובעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו"). ולקחו בני ישראל כל אחד פסחו במצרים ונעשה הנס הגדול (בב"י עפ"י מדרש סי' ת"ל). **נפטרה** מרים הנביאה, ונסתלק הבאר. (במדבר כ, א-ב. ובטושו"ע סימן תק"פ סעיף ב'). **הקריב** קרבנו נשיא דן אחיעזר בן עמישדי (במדבר ז, סו). **בו** ביום עלו בני ישראל מן הירדן ובאו לגלגל. (יהושע ג). **היה** יום נישואין של יעקב אבינו ע"ה עם לאה אמנו ע"ה. (ילקוט ראובני ויצא ד"ה בערב). **י' בניסן** - נפטרה מרים הנביאה **מרים** הנביאה ע"ה בת עמרם ויוכבד, אחות אהרן ומשה, נולדה בשנת ב"א שס"א, פ"ז שנים קודם יציאת מצרים. (סדר הדורות ב"א שס"א). **ושמה** מרים כי בימים ההם החלו המצרים למרר את חיי בני ישראל. (שיר השירים רבה פרשה ב, יא). **ולענ"ד** מרי"ם ר"ת יולד מ'שה ר'בינו מ'ושיע, שהרי היא זו שניבאה שכן יולד מעמרם ויוכבד, והוא יהיה מושיען של ישראל (מגילה יד).

וכשמוע עמרם נבואתה וילך ויקח את יוכבד, והיה זה בשנה ג' לגירושיה ואז היתה מרים בת ו' שנים, והיא היתה מצלת את בני ישראל מלהשליכם לנהר. (סדר הדורות ב"א שס"ח).

לכן זכתה שבוכותה היה את הבאר שהלך עם ישראל במדבר, וכן הצילה את משה אחיה ממים שעמדה על היאור, ואמרה לבת פרעה שתקרא מינקת וקראתה את אמו.

כלב בן יפונה היה בעלה, ובנם היה חור ונכדם בצלאל. (סוטה יא:).

ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר יא, כו) שאחר מיתת עמרם, לקח אליצפן בן פרנך את יוכבד לאשה, ונולד מהם אלדד ומידד, אם כן היו אלדד ומידד אחי מרים אהרן ומשה מאם אחת.

מרים אמרה שירה לנשים בצאתם ממצרים.

בשנת ב"א תפ"ח כשבת בני ישראל בקדש מדבר סין בשנת מ' ליציאתם ממצרים, מתה שם מרים בשנת קכ"ז לימי חייה ביו"ד ניסן. ובארה של מרים נטבע בתוך ימה של טבריה זכותה יעועכ"א. (סדר הדורות ב"א תפ"ח).

מרים מתה נמי בנשיקה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שגנאי הדבר לומר

תנו רבנו, ששה לא שלט בהן מלאך המות, אלא מתו בנשיקה על פי שכניה, ואלו הן אברהם יצחק יעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק יעקב דכתיב בהו בכל (בראשית כד, א) מכל (בראשית כו, לג) כל (בראשית לג, יא) - לא חסרו שום כבוד, ומצינו כבוד זה במשה אהרן ומרים שנאמר בהם על פי ה' (במדבר לג, לה. דברים לד, ה), ואם אלו מתו על ידי מלאך נמצא שחסרו כבוד, והא מרים לא כתיב בה על פי ה'?, אמר ר' אלעזר מרים מתה נמי בנשיקה דאתיא שם שם ממשה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שגנאי הדבר לומר. (בבא בתרא יא:).

לא מתה שום אשה במדבר אלא אך ורק מרים

ותמת שם מרים (במדבר כ, א), זו מתה בלבד מכל הנשים שיצאו ממצרים, שלא מתה אשה במדבר, שנאמר (יהושע ה, ד) כל העם היוצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה מתו, ולא הנקבות, וזו למה מתה, מפני הבאר שנתנה בשבילה, שלא היה אפשר לה שתהא קיימת, והבאר שנתנה בזכותה מסתלקת, דבר אחר, מפני שהיא שוה למשה ולאהרן בגדולה, ששלשתן היו פרנסים טובים לישראל, שאינו בדין שישתלקו ומרים קיימת לכך קדמה תחילה ומתה. (תורה שלמה במדבר פרק כ פסוק א אות כג בשם מדרש אספה).

מרים הנביאה מסבירה לנשים שיש להם חלק בתורה של בעליהן

בשירת הים כתוב, "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחלת ותען להם מרים, שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים" (שמות טו, כ-כא). שואלים המפרשים, וכי מה שאלו את מרים שהיא השיבה - 'ותען' להם מרים, ועוד מדוע מרים אומרת להם שישירו דווקא את הפסוק "כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים" וכי לא היה לה פסוק אחר. ומבארים, שהנשים הצדקניות היו עצובות בקריעת ים סוף ולא רצו לשיר, כי אמרו, הלא התכלית של יציאת מצרים היא קבלת התורה, ואנחנו הנשים אין לנו ציווי לעסוק בתורה ולהתענג בה, ולכן אמרו מדוע יש לנו לשיר וכו'. ואז ענתה להם מרים שירו לה' וכו' סוס ורוכבו רמה בים. כי בקריעת ים סוף בא הקב"ה למצרי ואמר לו מדוע רדפת אחרי בני, משיב לו המצרי, אני ישבתי על הסוס והוא הביא אותי, ואמר לסוס מדוע רדפת אחרי בני, ואומר הסוס, המצרי הנהיג אותי לכאן. מה עושה הקב"ה, מושיב את המצרי על הסוס ודן את שניהם יחד, כמו המשל הידוע עם החיגר והסומא. אמרה להם מרים, "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי" (שיר השירים א, ט), הרי הבעל ללא שאשתו שעוזרת לו ומבשלת ומכינה ומנקה ועושה כל עניני העולם הזה, לא יכול ללמוד התורה. אם כן היא כמו אותו הסוס שהביא את המצרי הרוכב שמקבל אותו עונש כמו המצרי עצמו, גם כאן האשה תקבל אותו חלק כמו הבעל, וכל שכן כאן, שהרי 'מרובה מדה טובה ממידת פורענות פי חמש מאות' (רש"י יומא עו. ד"ה מרובה), וזה שאמרה להם מרים שירו לה', כי לא יגרע חלקכם בתורה. והראיה סוס ורוכבו רמה בים. (ע"פ פרדס יוסף בשלח טו כא).

יש ת"ף מחנות פלונית המכשילים ומחטיאים את האדם, ומרים הכניעה את ת"ף מחנותיהם. וז"ש ותקח מרים הנביאה את "התף" גי' לילי"ת שהיא היצה"ר

צריך להבין איך מרים הנביאה היתה שרה ואומרת לכולם לשיר הרי אמרו רבותינו ז"ל (ברכות כד.) קול באשה ערוה? וביארו שיש ת"ף מחנות לפלונית המכשילים ומחטיאים את האדם, ומרים הכניעה את ה'ת"ף' מחנות הללו. וזהו שאמר הכתוב "ותקח מרים הנביאה את "התף" גימ' לילי"ת שהיא היצר הרע שהכניעה תחת ידה ואין שייך לומר קול

באשה ערוה, מכיון שפלוגית נכנעה תחת ידה של מרים ואין לה הכח להחטיא את הזכים, וכן כל הנשים יצאו אחריה בתופים וגם הם הכניעו והתישו כוחם. (המשכילים יזהירו בשלח טו, כ).

ואפשר שנרמזו בפסוק ותקח מרים הנביאה אחות סופי תיבות תמחה, שמחתה את שמם מן העולם. **ויש** מפרשים בעבור מה לקחה תוף שעל ידי התוף לא ישמע קולה. (נפש חיים פלאגי מערכת ז כ).

אפי' אם אדם הכה אותך הכל לטובה

"**ותקח** מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה... שירו לה' כי גאה גאה" (שמות כ-כא). יש להתבונן מדוע לקחה אותה הצדקת דווקא תוף להלל עמו לה' יותר משאר כלי זמר כגון כינור או עוגב או חליל. אלא, כי אופן הוצאת קול הנגינה מהתוף הוא על ידי הכאה, שמכים בו בחזקה ויוצאת ממנו שירה וזמרה בנעימה. כיוצא בזה באה מרים הנביאה ללמדנו אורחות חיים, שנדע כי דווקא ממקום ההכאה - ההסתרה, משם נשמעת שירת האמונה, אם אך יאמין האדם (המוכה) שהכל לטובתו השלימה. ושירה זו חשובה לאין ערוך אצל אבינו שבשמים. (אורה זו תורה).

יתרו ביטל כח המקטרג שנקרא "עון" ומשה אהרן וחור בטלו המקטרגים שנקראים משחית אף וחיימה, ומרים הנביאה עשתה בהם התיקון עד הסוף

"**וישמע** יתרו חותן" ס"ת "עון" והנה יש ארבעה מקטרגים והם: עון, משחית, אף, חמה, וכמו שכתוב (תהלים עח, לח) "והוא רחום יכפר "עון" ולא "ישחית" והרכה להשיב "אפו" ולא יעיר כל "חמתו", ויתרו על ידי שהתגייר ביטל את הכח של המקטרג שנקרא "עון" ונשארו עוד שלשה, ומי ביטל אותם - משה אהרן וחור שר"ת שלהם הוא 'מאח', וזה ר"ת של משחית אף חמה, ומרים הנביאה עשתה תיקון כנגד הסופי תיבות של המקטרגים האלה, משחית אף חמה שהם תפ"ה מחנות הקליפה ות"ף גימ' לילי"ת, ומרים הכניעה אותם, וכך הם נתבטלו לגמרי, עד שחטאו ישראל בעגל, ואז חזרו הכוחות של אותם מקטרגים.

דבר זה נרמז במה שכתוב אחרי קריעת ים סוף (שמות טו, כ) "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה", "התף" - מכוון כנגד הס"ת של חמה משחית אף. אם כן משה אהרן וחור עשו תיקון בר"ת, ומרים השלימה את התיקון בס"ת. (דרש יהודה).

י' ניסן- מעבר ישראל בחרבה בנהר הירדן

נס קריעת הירדן, אמנם היה מספר פעמים במרוצת הדורות: יעקב אבינו עבר במקלו את הירדן (בראשית לב, יא). גם אליהו הנביא חצה אותו לפי עלותו לשמים (מלכים ב, ח), וכן אלישע הנביא כשחזר ממקום עליית אליהו (שם יד). אך בזמן יהושע היה המעמד של מעבר הירדן מלווה בניסים גדולים נוספים כפי המתואר בנביא (יהושע ג): א. הדבר היה לעיני כל ישראל שעברו בו. ב. המים נגדשו לגובה ועמדו כנד ערימות על גבי ערימות. והדבר היה נראה למרחוק. ג. לא ירדו המים - עד אחר שכל ישראל גמרו לעבור. נס זה היה - למען חזק את לב היהודים להאמין שה' איתם בעת כיבוש הארץ. ככתוב (יהושע ג, י): "ויאמר יהושע אל בני ישראל...: כי בזאת תדעו כי ק"ל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הכנעני ואת החיתי וכו'". ונצטוו ישראל להקים אבנים לזכר נס זה. עתה, אחר שגלינו מהארץ, נשתכח המקום שבו נקרע הירדן. אך בתפילה אנו מזכירים זאת בהלל: "הים ראה ויננס הירדן יסוב לאחור" (תהלים קיד, ג).

"**כי** במקלי עברתי את הירדן הזה" (בראשית לב, יא). התורה באה לרמוז כאן שיעברו ישראל את הירדן בי' לחודש ניסן [יהושע ד ט], כי איתא בספר קרנים (מאמר ה) שחודש ניסן נקרא מקל (עיי"ש בפירוש דן ידן טעמו ונימוקו), וכן הוא בגימטריא מק"ל - ניס"ן, נמצא שבמילה במקלי, רמוז במקל [-ניסן] י' עברתי את הירדן, דהיינו בי' לחודש ניסן עברו ישראל את הירדן בחרבה. (אגרא דכלה וישלח ד"ה כי במקלי).

וכך מתאר בילקוט מעם לועז (יהושע ג) את מעבר ישראל בנהר הירדן בחרבה (ה) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מִחָר יַעֲשֶׂה ה' בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת"

לאחר מכן הכריז יהושע בו ביום, היינו בי' בניסן, התקדשו היו מזומנים וקדשו עצמכם בקדושה יתירה ובתשובה ומעשים טובים, כי מחר יעשה ה' בקרבכם בפלאות ואתם עתידים לעבור הירדן ביבשה. ואף על פי שכבר הזהיר אותם על כך בפעם הראשונה כשאמר להם בז' בניסן, "הכינו לכם צידה וגו'" (שם א, יא) מכל מקום הוצרך לחזור ולהודיעם עכשיו, כי יש לזרז על דבר טוב לפני שמגיע זמנו, וכשמגיע זמנו. ועוד שהזירו או היה בידי הממונים, וכאן על ידי יהושע עצמו. שדברי תוכחה נשמעים יותר מפי אדם גדול.

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שָׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וְעָבְרוּ לְפָנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לְפָנֵי הָעָם:

(ז) ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעו כי באשר הייתי עם מלשה אהיה עמך:

(ח) ואתה תצוה את הפהנים נשאי ארון הברית לאמר כבאכם עד קצה מי הירדן בירדו תעמדו:

(י) ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הנעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי והאמרי והיבوسی:

(יא) הנה ארון הברית אדון כל הארץ עבר לפניכם בירדן:

(יב) ועתה קחו לכם שני עשר איש משבטי ישראל איש אחד איש אחד לשבט:

(יג) והיה פנוח פפות רגלי הפהנים נשאי ארון ה' אדון כל הארץ במי הירדן מי הירדו יפרתו המים הירדים מלמעלה ויעמדו יד אחד:

(טו) וכבוא נשאי הארון עד הירדן ורגלי הפהנים נשאי הארון נטבלו בקצה המים והירדו מלא על כל גדותיו כל ימי קציר:

וכיון שהימים האלה היו ימי ניסן, זמן קצירת השעורים, שהוא התחלת הקיץ, שבאותו זמן מתרבים המים של כל הנהרות, מן השלגים והגשמים שיורדים בחורף, נתפזרו המים ועברו אל מעבר לתחומי הירדן, והקב"ה עשה הנס בעוד המים מרובים. שכבר בארנו שיהושע הבטיח לעם שברגע שיגעו פפות רגלי הכהנים במים באותו רגע ממש יכרתו מי הירדן, שבשעה שדרכו על המים שמחוץ לירדן וחשו בצער כל שהוא ברגליהם באותו רגע ממש בשביל כבוד הכהנים הקדושים נכרתו כל המימות, הן אלו שבירדן והן אלו שמחוץ לירדן.

(טז) ויעמדו המים הירדים מלמעלה כמו יד אחד הרחק מאד באדם מאדם העיר אשר מצד צרתן והירדים על ים הערבה ים המלח תמו נכרתו והעם עברו נגד יריחו:

וכך שטפו ובאו המים, ועלו אלו על גבי אלו, ונעצרו כמו הר גבוה, וכבר בארנו לעיל מה היה שיעור גובהם [הילקוט הביא מחלוקת י"א י"ב מיל (כ-12 ק"מ) וי"א ש' מיל (כ-300 ק"מ)], והר זה היה מול עיר שהיתה במקומות אלו ששמה 'אדם', ועיר זו היתה סמוכה לעיר אחרת ששמה 'סרטן' לרמוז המקום שבו אירע הנס של קריעת מי הירדן. ואמרו חז"ל שאילו לא היה נעשה הנס הזה של קריעת מי הירדן [שהמים עלו למעלה], ומי הירדן היו שוטפים ועוברים תחומי הירדן, כדרכם של מים שאם עוצרים אותם הם שוטפים בכל עבר שמוצאים, וכאן עיכבם ארון הברית, ואילו שטפו אל מעבר לתחומי הירדן היו מגיעים המים עד העיר 'אדם' היינו י"ב מילין. נמצא שהיה נס בתוך נס, שלא נתפזרו המים מחוץ לתחום הירדן [אלא עלו למעלה].

ועוד, שלא ניצבו [-מי הירדן] במקום שעמדו שם הארון והכהנים, אלא חזרו ממקום הכהנים י"ב מילין [-לאחור], ושם נעשו כמו הר גבוה, ועל כך אומר דוד המלך ע"ה "הירדן יסוב לאחור" (תהילים קיד, ג), ר"ל זה שחזר הירדן לאחור היה נס גדול. שמלבד זה שלא זרמו לפני כדרך המים, אלא כדרך שאדם נרתע לפעמים לאחור כך נרתע הירדן ונסוג אחור, שנתירא מהש"ת, שהשכינה היתה שרויה בארון. וזהו שאומר כאן הכתוב "קמו נד אחד הרחק מאד מאדם העיר אשד מצד צרתן", שיש בפסוק קרי, וכתוב, שהקרי מאדם והכתיב באדם, ש'מאדם' מורה שהמים נתרחקו הרבה מאדם העיר ששם היו הכהנים, ו'באדם העיר' - רמז שהדבר בא להעיר את האדם שיתבונן בפלא הזה, שהיה נס בתוך נס שילמד לקח מהירדן, שאין בו דעת ותבונה ועשה רצון קונו, קל וחומר לאדם. ואמרו חז"ל לא מצינו עיר שנקראת בשם 'אדם', אלא הכונה שבזכות אברהם שנקרא "האדם הגדול בענקים" (מדרש רבה בראשית פרש יד, ו) נבקעו מי הירדן.

(יז) ויעמדו הפהנים נשאי הארון ברית ה' בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבר את הירדן:

והכהנים עמדו כשהארון על כתפיהם בתוך הירדן ביבשה באותו צד שנכנסו בו (עי' סוטה לג:). ועמדו במקום שעמדו, עד שכל ס' ריבוא מישראל עברו שם, הם ומשפחותיהם, שעברו בנחת, ואף על פי כן לא נתעייפו הכהנים מלעמוד כשהארון על כתפיהם אף על פי שהיה כבד כל כך כפי שבארנו, ולא היה להם צורך להורידו ולהעמידו בארץ. (ע"כ ע"פ מעם לועז יהושע ג.)

דרוש ב' קמחא דפסחא מעות היטים

קמחא דפסחא

כתב הרמ"א (סי' תכ"ט סעי' א) ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח. וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה (א"ז).

ו**כתב** במשנ"ב שם (סק"ג) שהוא מנהג קדום מזמן הגמ' והובא דבר זה בירושלמי. וע"ש בשעה"צ (סק"ז) שתמה על לשון הרמ"א שכתב מנהג והלא מדינא הוא, ותיריך דמן הדין היה יוצא במצות צדקה אם היו נותנים להעניים מעות שיקחו בעצמם חטים או קמח למצה, להכי קאמר דמנהג לחלק חטים דמקרב הנייתא, וע"ש עוד דבמדינותינו המנהג לחלק קמח שע"ז מקרבא הנייתה טפי.

ו**הטעם** דתיקנו זה דווקא בפסח כתב בשעה"צ (סק"י) כיון שהוא זמן חירות ויושבים מסובין וכ"א הוא וביתו ברוב שמחה, אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים, וע"כ נותנים לו קמח על כל ימי הפסח שיוכל גם הוא לספר יציאת מצרים בשמחה. ועוד טעם פשוט דחמץ אינו רשאי לאכול ומצה אינו מצוי כ"כ להשיג לקנות, ואם לא יכינו לו על כל ימי פסח אפשר שישאר ברעב או יוכל לבוא לידי קלקול ח"ו ע"ש.

וב**שע"ת** (סק"א) כתב הטעם שעשו לזה קופה מיוחדת ואין כוללים אותם בכלל צדקות השנה, כיון שנותנים מזה גם לת"ח עניים שגנאי להם לקבל צדקה ע"ש.

ב**חודש** זה המסוגל לגאולתן של ישראל, יש חובה מיוחדת להרבות בצדקה, שהרי כך כתב הרמב"ם (מתנו"ע פ"י ה"א ועיין שבת קלט). "אין ישראל נגאלים אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", והדברים מפורשים גם בנבואת ישעיהו שאמר (טז, ה) "והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד", ופירש התרגום "בכך משיחא דישאל יתקן בטוב כורסוהי", כלומר, שריבוי החסד בעם ישראל מכין את כסאו של מלך המשיח, ומקרב את הגאולה השלימה. וכבר הבאנו למעלה שמחובתו של כל אדם לקרב את הגאולה בכל מה שיוכל, למען לא יהיה בכלל אותם אשר דבר בהם הכתוב ואמר (ישעיה כט, יג) "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני".

רמז מאותיות "ממון" שהכסף חוזר

בעל ההפלאה (הפלאה כתובות סו:) מביא רמז נפלא לכך שבצדקה הנותן הוא המקבל, באומרו, כי האותיות "ממון", כשתכתבם במילוי (מ-מ, מ-ו, ו-ו, ו-ו) תקבל עוד פעם את המילה "ממון". אך זאת בתנאי שהמילה "ממון" נכתבת חסר ו', אבל במילה "ממון" עם ו', אין למילוי האותיות מילה עם משמעות.

ונמצא שכאשר "מחסרים" מן הממון עבור צרכי צדקה, מקבלים שוב פעם את הממון, שפירושו: עוד כסף, אבל כאשר הממון "מלא" ולא מחסרים ממנו כלום לצדקה, לא יוצא מזה כלום...

צדקה בא"ת ב"ש גם כן צדקה

והנה המילה "צדקה" בא"ת ב"ש, נכתבת גם כן "צדקה", והוא פלא. ורומז שגם העני עושה צדקה עם העשיר. (הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות חיקור דין ח"ג פרק כ', הובא במדבר קדמות ערך צדקה).

מעלת הצדקה

מצות צדקה נשגבה היא מאוד, וכמו שכתוב (ישעיה ה, טז) "והאל הקדוש נקדש בצדקה". א"כ אדם שנותן צדקה הוא מקדש שם שמים.

וכן המילה "כסף" במילוי האותיות [כ"ף סמ"ך פ"ה], עולה בגימטריא "כפרה", כי על ידי הצדקה מתכפרים עוונותיו. (החיד"א בנחל קדומים משפטים כ"ד, י"ב).

"זרעו" לכם צדקה

ורבנו הבא"ח המשיל את הדבר לאדם שראה בפעם הראשונה בחייו איכר ההולך בשדה וזורק גרעיני חיטה על פני התלמים, אמר איזה טיפש הוא, לוקח חיטים טובות ראויות למאכל וזורק אותן כך, אבל האמת היא שכל גרעין

וגרעין "שנורק" הרי הוא יצמיח שבולת שלימה ויתן שפע גדול, וזה מה שכתוב (הושע י, יב) "זרעו לכם לצדקה", כי הצדקה היא כמו הזריעה והנותן פרוטה מקבל הרבה כנגדה. (נור יוסף, עמ' קצח).

הקמצן מרויח פרוטה ומפסיד עשירות גדולה

והגאון הקדוש בעל ה"חפץ חיים" זיע"א (ס' מעשי למלך, פרשת ראה) אומר, שאדם המקמץ בצדקה חושב שהוא חוסך לעצמו אבל באמת מפסיד בכך ממוון גם בעולם הזה, והסביר את הענין במשל:

איכר פשוט היה מעמיס את עגלתו בתבואה משדהו, והיה נוסע למכור את התבואה בעיר הגדולה. כאשר הגיע האיכר לעיר, נמצאו רבים שרצו לקנות את התבואה המשובחת, אולם האיכר פחד שמא ירמו אותו הקונים ויקחו ממנו שקי תבואה ללא תשלום, לכן אמר לקונים: מילאו לכם תבואה בשקים, ועל כל שק מלא, תטילו מטבע נחושת לתוך כובעי, וכאשר תסיימו למלא, נספור כמה מטבעות יש בתוך הכובע, וכך נדע על כמה שקים עליכם לשלם לי. הסכימו הקונים והתחילו למלא מהעגלה, וכנגד כל שק מלא, הטילו מטבע לתוך כובעו של האיכר. ראה האיכר מטבעות נחושת בתוך כובעו, לא עמד בנסיון, ובלי שאיש שם לב, הכניס לכיסו כגניבה כמה מטבעות...

אומר ה"חפץ חיים" זי"ע: כמה שוטה הוא איכר זה, אמנם גונב הוא כמה פרוטות, אולם כאשר יספרו את המטבעות, ימצאו בכובע פחות מטבעות מאשר שקים, והקונים הרי משלמים לפי המטבעות שבכובע. נמצא שעל כל מטבע נחושת שגנב איכר שוטה זה, מפסיד הוא תשלום בעבור שק תבואה שלם.

זה גם הנמשל - סיים ה"חפץ חיים" - אדם הקופץ את ידו ואינו נותן צדקה, אמנם נכון, חוסך הוא פרוטות נחושת, אולם מפסיד הוא שכר מצווה עצום ורב, וכן עשירות שצריכה להגיע אליו...

כסף הוא כמו דם

הגאון בעל השבט מוסר זצ"ל מביא בספרו מעיל צדקה (אות א' תקכ"ח) שמהטעם הזה הכסף נקרא בלשון חז"ל "דמים", כי כשם שהקזת דם רפואה היא לגוף, כך נתינת כסף לצדקה רפואה היא לנפש! ומידה כנגד מידה לא בטלה תתן "דמים" ולא תצטרך שיקחו "דמים" מגופך.

מצות הצדקה ניכרת בפנים

האר"י הקדוש אומר (פרי עץ חיים שער השבת פרק ד'), שמצות צדקה היא הניכרת ביותר על הפנים. וזה לשון מהר"ח"ו: מורי זה"ה [האריז"ל] היה אומר, כי כל המצות שאדם עושה, נרשמות במצחו, וכל מצוה ומצוה נרשמת באות אחרת המיוחדת לאותו מצוה, ואם עושה מצוה אחת, מאיר האות של אותה מצוה, ואם אחר כך עשה מצוה אחרת, אז הארת אות מצוה הראשונה מסתלקת ונבלעת בפנים במצחו. וכל זה בשאר מצוות, אבל אם עשה מצוה של צדקה, אינה נבלעת בפנים כמו בשאר האורות של שאר אותיות, אלא מאיר כל השבוע במצחו בסוד וצדקתו עומדת לעד ולא נבלעת תיכף. עד כאן דבריו.

והטעם נראה לבאר, שצדקה היא מצווה שיש בה גם פעולה, וגם ענין של הארת פנים, וכמו שאמרו בגמרא (ב"ב דף ט:) כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך באחד עשרה ברכות, ולכן הרגיל במצות הצדקה ישנה הארה מיוחדת על פניו.

צדקה היא "שפע ברכה והצלחה"

בספר ומתוק האור מובאת גימטריא יפה בענין זה: המילים "ויקחו לי תרומה" עולות בגימטריא 821 וגם המילים "שפע ברכה והצלחה" בגימטריא 821, כלומר הנותן בעין יפה תרומות וצדקות, זוכה לשפע ברכה והצלחה.

ושמעתי מכה"ר אברהם הולנדר הכהן זצ"ל רמז מהפסוק בתהילים (ל, יב): "פתחת שקי ותאזרני שמחה", שיש לומר על דרך הדרש: שאדם שיפתח את כיסו וארנקו לפרנס אחרים משלו, על ידי זה יזכה לסיפא דקרא להיות מלא שמחה.

ובאמת הנותן צדקה מלבד שאינו מפסיד ממה שנתן כמו שהזכרנו, הוא גם זוכה בעבור זה לישועות גדולות, ואומר רשב"י בזהר הקדוש (פנחס דף רמד: ברעיא מהימנא) שבגלל הצדקה יאריך ימיו, שלא יתקצרו. כי הצדקה היא אריכות ימים לגוף בשני עולמות. זהו שכתוב (דברים ל, ט) כי הוא חייד ואורך ימיו. כי הוא חייד - בעולם הזה. ואורך ימיו - בעולם הבא. שעולם הבא לגוף לתחית המתים, שאחר שיקום לא ימות. וכמו שהעולם הבא יהיה עומד, כך העולם הזה יהיה עומד.

וכן כתוב (משלי י, ב): "וצדקה תציל ממות", שכמו שהוא מחיה את העני כך הקב"ה מחייה אותו (זוה"ק פרשת עקב דף רעג:). וכמו שנביא כמה סיפורים מחז"ל.

בתו של רבי עקיבא ניצלה בזכות הצדקה

הגמרא בשבת (קנו:): מספרת, מעשה בשמואל שישב עם גוי אחד ושמו היה אבלט, וזה הגוי היה חוזה בכוכבים והלכו לפניו אנשים לשדה לקצור שם שחת, אמר אבלט לשמואל, זה האיש שהלך לפנינו, הוא הולך לשדה אבל לא יחזור משם לביתו בחזרה כי נחש יהרוג אותו בדרך. אמר לו שמואל, אם איש זה הוא יהודי, אזי בוודאי ילך לבטח דרכו ויבוא לביתו לשלום, כי אין מזל לישראל, ויועיל לו תפילה. וכשישבו שניהם יחד הלך זה האיש לשדה ואח"כ בא מן השדה בחזרה, הלך אבלט ולקח ממנו השחת שנשא על שכמו, ומצא נחש שהיה נחתך לשני חתיכות שקצצו עם הקנים יחד וזה האיש לא ידע מזה, אמר שמואל לזה האיש, מה מעשה טובה עשית? אמר לו, כל יום היינו מטילים פת לסל לכל החבורה שהיו עמנו ואוכלים כולם ביחד כאחת ואיש אחד, שיש עמנו גובה ולוקח הפת מכל אחד ואחד ונותנם לסל. וזה היום, היה בינינו אחד שלא היה לו לחם ליתן להסל והיה לו בושא לאכול עמנו, עשיתי את עצמי להיות היום גובה הפת מהחבורה והלכתי לכולם ולקחתי מהם הפת, וכשבאתי לזה האיש, עשיתי עצמי כגובה גם ממנו חלקו ונתתי חלקו משלי והם סברו שבאמת לקחתי חלקו גם ממנו ועי"ז לא היה לו בושא לאכול עמנו יחד. אמר לו שמואל, מצוה עשית ועי"ז נצלת ממות דכתיב וצדקה תציל ממות.

ישוב מעשה בר' עקיבא שהיתה לו בת אמרו לו החוזים בכוכבים ביום שתכניסה לחופה ינשך לה נחש אחד ותמות והיה דואג עליה הרבה עבור דבר זה. והנה כשהגיע היום שתכנס לחופה לקחה מין תכשיט שלה שהי' עגול ויש בו מחט שהנשים תופרין עמו את בגדיהם והלכה עמו לחוץ ותחבה ונעצה זה התכשיט בכותל, ונודמן לה שבעת שנעצה, דקרה בעין של נחש אחד והיא לא ראתה אותו, למחר בבוקר היתה לוקחת זה התכשיט והיה נחש כרוך אחריו והנחש היה מת. אמר לה אביה, בתי, מה מעשה טוב עשית שזכית לינצל ולהרוג גם להנחש? אמרה לו, אתמול לעת ערב בא עני אחד וקרא על הפתח והיו כל העולם טרודים בהכנת הסעודה ולא הטו אזניהם אליו מה שהוא מבקש, עמדתי אני ולקחתי חלק הסעודה שנתת לי ונתתי לו. אמר לה ר' עקיבא, א"כ עשית מצוה כזו לכן ניצלת ממיתה דכתיב וצדקה תציל ממות. מזה המעשה נוכל להתבונן וללמוד דרכי השם כמה גדולה מצות צדקה שבזה שריחמה ע"ז העני הקב"ה הצילה ממות לחיים.

עשרים ושתים שנות חיים בזכות הצדקה

מסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על בנימין הצדיק שפנתה אליו אשה אלמנה וביקשה ממנו צדקה. אמר לה, אין מעות בקופה של צדקה. אמרה לו, יש לי שבעה ילדים אם אין אתה נותן לי אוכל כולנו מתים ברעב. כשראה בנימין הצדיק את המצב הנורא נתן לה צדקה ממעותיו שלו.

לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למוות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הרי "המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא" (סנהדרין לו.), והאדם הזה הציל שמונה נפשות, מיד הוסיפו לו עוד עשרים ושתים שנה.

והסיבה שהוסיפו לו דוקא עשרים ושתים שנה, יתבאר על פי מה שמבואר בתלמוד (סוטה כ:): שכל זכות שאדם עושה עומדת לו למשך שלושה חודשים, דהיינו במשך השלושה חודשים הבאים יהיה מוגן מכל מיני פורענויות.

ואומרת הגמרא (בבא בתרא ט:): כי הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו מתברך באחת עשרה ברכות.

ועל פי זה מובן, כי כשבנימין נתן לאותה אלמנה כסף כנראה גם פייס אותה, נמצא שבשכר כל פיוס זכה בנימין לאחת עשרה ברכות, וכל ברכה מתוך האחת עשרה, שכרה למשך שלושה חודשים, כנזכר לעיל, ונמצא הפיוס הועיל לו לשלושים ושלושה חודשים, וכיון שהפיוס הועיל גם לשבעת בניה, לכן נכפיל שלושים ושלושה חודשים פי שמונה, כנגד האשה ושבעת ילדיה, נמצא מאתיים ששים וארבע חודשים דהיינו עשרים ושתים שנה בדיוק! (הגר"א בספר קול אליהו פרשת ראה).

מונבו המלך בזבו אוצרות אביו

להשקיע כספים בצדקה זו ההשקעה הכי טובה והכי מוצלחת, וכמו שמסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על מונבו המלך שבזבו אוצרות אביו בשני הבצורת, וחילקם לעניים. אמרו לו: אבותיך גזו והוסיפו על אבותם, ואתה מבזבזם?

אמר להם: אבותי גזו למטה, ואני למעלה, אבותי גזו במקום שהיד שולטת בו, ואני במקום שאין היד שולטת בו, אבותי גזו אוצרות ממון, ואני אוצרות נפשות, אבותי גזו לאחרים, ואני לעצמי, אבותי גזו לעולם הזה, ואני לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח, ח): "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך".

אשריהם הצדיקים שיודעים מהי ההשקעה האמיתית, להשקיע את הכסף אך ורק למצוות, ולא להבלי עולם הזה שכולו חולף כצל עובר. (לבוש יוסף).

צדקה שאיננה לשם מצוה

וחז"ל מספרים (ראה מסכת כלה פרק א' הל' כ"א), שרבי טרפון נפגש עם רבי עקיבא, ושאל רבי טרפון את רבי עקיבא אם הוא מכיר איזו הזדמנות עסקית לשלש את כספו, אמר לו רבי עקיבא אני מכיר הזדמנות כזו שיכולה להניב פרדסים שלמים, אבל זה יקח כמה שנים, שמח רבי טרפון ונתן לו מעות והלך.

עברו כמה שנים, ורבי טרפון חוזר לרבי עקיבא לראות מה נעשה עם כספו, אמר לו רבי עקיבא בא ואראה לך מה עשה כספך, לקחו והראה לו את מפעל חייו, עשרים וארבע אלף תלמידים תלמידי חכמים, אשר מבוקר ועד ערב שוקדים באהלה של תורה, ולומדים לימודי הפרד"ס פשט רמו דרש וסוד.

הקפיד עליו רבי טרפון ואמר: זה מה שיצא מממוני? היכן כל הפרדסים שהבטחת לי? אמר לו רבי עקיבא: ביום פטירתו של האדם אין מלואים אותו לא פרדסים, לא שדות לא כסף ולא זהב, אלא תורה ומצוות ומעשים טובים, כמו שנאמר (תהלים קיב, ט): "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד", עמד רבי טרפון ונישק לרבי עקיבא בראשו.

ולכאורה יש לשאול, איך תנא קדוש כמו רבי טרפון היודע את ערכם של תלמידי חכמים ותומכיהם, יקפיד על דבר כזה? ועוד, מה חידש לו רבי עקיבא בפסוק זה שלא ידע רבי טרפון לפני כן?

ונראה ביאור הדברים כך, הנה כשאדם נותן צדקה יש לו לכוין לשם מצוה, כמו שנפסק בשו"ע (או"ח סי' ס' סעי' ד') שמצוות צריכות כוונה, וכן עליו לדעת לאן הצדקה הולכת, האם היא מנוצלת למטרות טובות, וכן יש כללים בקדימת הצדקה, כגון שעניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת וכו'.

ומעתה יש לומר, שרבי טרפון חשש שהמעות שנתן לרבי עקיבא הלכו לאיבוד, משום שאין בהם קיום מצוה, מאחר וכוונתו היתה לשם מסחר ולא לצדקה, ורווח גשמי גם לא הניבו. אמר לו רבי עקיבא: מצות צדקה שונה משאר מצוות, שגם הנותן שלא לשם מצוה עלתה בידו מצוה, כמו שנאמר "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" והיינו שאף שממונו "פזר" ולא ידע שהגיע לידי אביונים, וכגון שאבד ממנו מעות ועני מצאו, עלתה בידו צדקה: "וצדקתו עומדת לעד". שמע זאת רבי טרפון ונישק את רבי עקיבא בראשו ואמר לו אשריך רבי עקיבא חברי ותלמידי. (טעמו וראו בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל).

מעלת הצדקה בימי ניסן

דבר מענין הוא, כי פתיחת ליל הסדר הנה באכילת הכרפס, וכתב הרב חיד"א ז"ל [שמחת הרגל לימוד ג, עמוד כ] בשם גורי האר"י ז"ל, כי "כרפס" אותיות ר' כסף, כלומר, מי שהוא רי"ש - עני ורש, תן לו כסף משלך. וזאת בכדי שבעת אכילת הכרפס יזכור האדם בעניים הקרובים אליו, ויתן אל לבו האם עזר להם כראוי לו, ויתקן דרכיו בענין זה.

סיפורים על קמחא דפסחא

ישועה מהירה

שבועות מעטים הפרידו עד לחג הפסח, העניים מרובים הם בירושלים, ועיניהם נשואות אל רבם, ה"ראשון לציון" דאז, הרב אליהו פניזל זצ"ל, אולם, למרבה הצער, הקופה ריקה לחלוטין, לשאלת רבים "מה יהיה" - נאנח הרב עמוקות ומרים עיניו לשמים: "מאין יבוא עזרי"?!

ימי הפסח מתקרבים וכל משלוח של כספים טרם הגיע אל הרב כדי לחלק בין העניים.

באותם הימים של ערב פסח, מצויים היו תיירים שעלו לרגל להתפלל ליד ה"כותל המערבי", ומהם, כאלה שעשו את החג כולו בירושלים, והנה, תייר יהודי הבא מלונדון, חשקה נפשו להכיר את ה"ראשון לציון" וכיוון דרכו אל חצרו של הרב, אולם, בבואו לא מצא איש, השמש יצא לצרכי ביתו, והאורח, מטעמי נימוס לא רצה לדפוק על דלת הרב ללא נטילת רשות, ולפיכך התיישב בחדר ההמתנה עד לשובו של השמש.

תוך כדי ישיבתו, הציץ האורח דרך חרך שבדלת חדרו של הרב, ומה נדהם בראותו את הרב הדור הפנים יושב על הארץ ומנגב דמעותיו הזולגות מעיניו ללא הרף.

עוד הוא ממתין ומשתומם למראה עיניו, והשמש חזר על משמרתו, האורח ביקש רשותו להיכנס אל הרב, נכנס השמש והודיע לרב על אורח מאנגליה החפץ לקבל שלום, הרב הורה לו להכניסו, לאחר מספר דקות, משנכנס האורח, קיבלו הרב בסבר פנים יפות, הושיבו לידו וקשר עמו שיחה ערנית ולבבית, האורח לא יכול להתאפק יותר, ולאחר שהתנצל כראוי, שאל את הרב מדוע זה ישב על הארץ ובכה, הרב ניסה להתחמק מהנושא, אך האורח לא הירפה ממנו.

סוף דבר, סיפר הרב לאורח את המצב הקשה בו נתונים עניי ירושלים, אשר כל ימות השנה אינם חיים ברוחה, ועתה ימי הפסח קרבים ובאים, ההוצאות מרובות, הקופה ריקה לגמרי ואין במה להחיותם ולספק להם גם את הצרכים ההכרחיים, מצב ירוד זה דיכא אותי מאד, ואמרתי לעצמי: אי לי למהניג הרואה בצערם של התלויים בו ואין בכוחו לעזור ולהקל סבלם, ברי לי כי עוונותי גרמו לכך, ובשל חטאיי הינם סובלים, הואיל וכן, הסתגרתי בחדרי לשפוך מר לבי לפני הכל יכול, ותפילתי ובקשתי לבל יענשו אלה הצאן בעטיי פשעיי!

דבריו הכנים, שנאמרו ללא העמדת פנים, זיעזעו את האורח עמוקות, והוא פונה אל הרב: "מהו הסכום הדורש כדי לחלק לעניי העיר צרכי הפסח?"

ענה הרב: "באם הינך חש, ידיד, צורך לעזור לנו, הרי כל פרוטה תתקבל ברצון, אך, אם מחמת הכושה ואי הנעימות יִהְיֶה משחררך מכל וכל!"

כבוד הרב - מתעקש האורח - יגיד נא לי מהו הסכום הדרוש? "ארבע מאות זהובים נפוליונים!" ענה הרב קצרות. ללא התרגשות וללא ניד עפעף מוציא האורח את פנקסו, רושם צ'ק על הסכום הנקוב ומגישו לרב, הרב הרעיף עליו ברכותיו על שזכה להציל את העניים בשעה קשה זו.

האורח נישק ידי הרב ונפרד ממנו לשלום בהוסיפו, כי כל עלייתו לרגל היתה כדאית בשביל זכות גדולה זו. (סיפורי החג עמוד כ).

מכתב למלך

יהודי תמים שכר בכפרו מהפריץ שלו את בית המרזח, עבד מהבוקר השכם עד שעה מאוחרת בלילה וחרף זאת לא היתה לו פרנסה ועוד נשאר בעל חוב גדול, הגיעו הדברים לידי כך, שלא היה לו לשלם דמי שכירות, והפריץ התרה בו פעמים רבות שיענישהו.

בתענית אסתר, בא אליו הפריץ בעצמו ואמר לו, שאם לא ישלם לו עד חודש ימים את כל החוב, יקח את הילדים שלו, היהודי ואשתו לא ידעו מה לעשות ונתעצבו מאד, אבל יהודים מאמינים היו, וקיוו לה' שבטח יעזור להם.

עבר שבוע, והאשה אמרה לבעלה: באתי לידי מסקנה שאין לך עצה אחרת רק כתוב מכתב בקשה לריבוננו של עולם בעצמו, במכתב תספר הכל ממצבך בכלל, ומהגזירה האחרונה של הפריץ בפרט, והוא בודאי יעזור לך. שמע היהודי לקול אשתו, לקח עט ונייר וכתב מכתב 'לכבוד המלך הכל יכול וכו' וכו'', הוא פירט את כל הצרות, אין לו מה לתת לילדים לאכול, כל בני הבית הולכים יחפים בלי נעלים, אין לו לשלם שכר לימוד בשביל הילדים! והעיקר - אין לו במה לכסות את החוב לפריץ, אשר רוצה לחטוף ממנו את הילדים, לכן מתחנן לפני השי"ת שיעזור לו...

בשולי המכתב חתם את שמו ומקום מגוריו, שם את האגרת במעטפה וכתב עליה "לכבוד המלך שלנו". אחר כך הלך עם המכתב ליער הסמוך וכשעבר מהלך של כחצי שעה בתוך היער, הניח את המכתב על אבן ושב בחזרה לביתו.

בשבוע שלפני פסח יצא מלך פולין לצוד חיות ביער עם הפמליא שלו כמנהגו בכל חודש, לפתע ראה מול עיניו מכתב המונח על אבן אחת מיד ציווה לשלישו להביא לו את המכתב, הוא פתח את המעטפה וראה שהכתב הוא בלשון הקודש, התפלא המלך איך זה בא לכאן מכתב כזה? היתכן שבא איש לכאן, לטבורו של היער שנמצאות בו חיות טורפות, והשאיר כאן את המכתב?

מיד ציווה המלך למלוויו לא לצוד כלום היום, כי אם ליסע לעיירה הסמוכה, סוסיו דהרו במהירות מסחררת, משהגיע אל העיירה, שאלו על מקום מגוריו של הרב.

המלך בכבודו ובעצמו נכנס אל הרב וביקשו לקרוא את המכתב ולתרגמו לפולנית, עשה הרב כרצון המלך ותירגם את המכתב מלה במלה - והמלך שמח מאד ואמר: אם היהודי הזה פנה אלי במכתב הזה (כי חשב שהתכוון אליו) כי ידע שאני הולך אל היער לצוד שם, אזי אני אמלא את מבוקשו במלואו.

נתן המלך לרב שטר על סכום גדול ואמר לרב, שיקנה בשביל יהודי זה כל מה שחסר לו ולמשפחתו, בגדים, כלי בית, עופות יין ומצות לפסח לרוב, וישכור עגלות להוביל את הכל אליו, וגם סך כסף יתן לו, כדי שיהיה לו לשלם את החוב לפריץ - ומיתר הכסף שיקנה לו סחורות שיהיה לו במה להתפרנס, אחר הודה המלך לרב על טרחתו ועזב את המקום.

שמח מאד הרב על כי השי"ת הזמין לו להיות שליח לדבר מצוה, וקרא לכמה ממקורביו ובקש מהם לקנות הכל ולשכור עגלות, כשסיימו את הקניות נסעו כולם לכפר, אל היהודי שהחזיק את בית המרוזח.

כששמעו היהודי ואשתו שעגלות באו לחצר ביתם, חששו שהפריץ בא לקחת את ילדיהם וסגרו את התריסים והחביאו את הילדים מתחת למטות, וישבו בפחד גדול.

והנה הם שומעים שהעגלות נעצרו ואנשים ירדו מהם והתחילו לדפוק בדלת ביתם, מתחילה פחדו לפתוח, אבל הדפיקות לא חדלו, אמרה האשה לבעלה: אין לנו ברירה, היות והם יכולים בין כך לפרוץ את הדלת בכוח לכן מוטב שנפתח בעצמנו.

ניגש היהודי בלב שבור לפתוח את הדלת, - אך מה הופתע לראות לפניו את הרב של העיירה השכנה, עם עוד אנשים ועגלות מלאות כל טוב.

תחלה לא האמין האיש למראה עיניו ולא הבין פשר הדבר, הרב ציווה לאנשיו שיכניסו את הכל אל הבית ואת העופות אל החצר, האשה פתחה בינתיים את החלונות והילדים יצאו ממחבואיהם, השמש שזרחה דרך החלונות סנוורה את עיניהם, כי זה זמן רב ששכבו בחושך, עמדו בני המשפחה תוהים: מה קרה פה? האם זה חלום או מציאות, שאכן שלח לנו השי"ת עזרתו?

טרם הספיקו לשאול פי הרב וכבר שמעו אותו אומר להם: השי"ת שמע לתפילתכם! ומכיון שגם הרב ואנשיו נחפזו להתכונן לחג הפסח הם מיהרו לעזוב את הכפר.

לשמחתם של בני המשפחה לא היה גבול והיו מברכים ומודים להשי"ת על גמולו.

אך הנה נשמעה צהלת סוסים - ועד שלא הספיקו לגשת אל החלון לראות מי בא, נפתחה הדלת והפריץ נכנס בכעס אל ביתם וצעק: "היכן הכסף שאתם חייבים לי?"

היהודי לא נתפעל עכשיו מרוגזו, כי אם ניגש אל מגירת השולחן, הוציא חבילת שטרות כסף ונתן לפריץ את המגיע לו במלואו.

הפריץ לא הבין מה מתרחש כאן, מאין לקח היהודי את כל הכסף? אך לא שאל דבר, נתן קבלה על הכסף שקיבל, עלה על הכרכרה שלו ונסע הביתה.

חג הפסח עבר על המשפחה בשמחה רבה וברוב פאר, מעודם לא טעמו שמחה החג כזו, הם הזמינו אורחים לליל הסדר, חלקו צדקה בעין יפה מכסף המעשר שלהם.

באותו היום נסע הפריץ לעיר הבירה ובכמה ימים, הוציא את כל הכסף שקיבל מהיהודי על הוללות ושכרות, חזר לארמונו ומצא את הקופה ריקה. מחוסר ברירה החליט למכור ליהודי את בית המרוזח עם חלקת אדמה גדולה במחיר נמוך, כדי שיהיה לו למלאות תאוותיו, שוב נסע לעיר הבירה ואבד את הונו.

הדבר נמשך כך כל הקיץ והיהודי רכש מאת הפריץ כמעט כל רכושו והלך וגדל, בעוד שהפריץ ירד מטה מטה.

היועצים של הפריץ היו שונאי ישראל גדולים והתחילו להסית את הפריץ על היהודי, שהוא רימה אותו, הגיש הפריץ קובלנה נגד היהודי לבית המשפט, כי איך זה אפשר שיהודי עני כזה רכש לו במשך זמן קצר את כל נכסיו

של הפריץ? ממי לקח את כספו, אם לא שרימה את הפריץ? - כך טענו אנשי הפריץ.

ביום בהיר אחד קיבל היהודי הזמנה לבוא לבית המשפט, הוא לא הבין את הדבר, למה מסר אותו הפריץ למשפט, כשיש לו כל הקבלות, על הכספים שנתן לו, וכן המכירות נעשו כדת וכדין על ידי עורך דין, ומה רוצה הפריץ עוד ממנו?

ביום המיועד הלך היהודי לבית המשפט, הפריץ טען בפני השופטים, שיהודי זה היה עני מדוכא ומאין לקח הכסף לקנות את כל רכושו, אם לא שעשה איזה ערמה בכדי לירש אותו?

שאל השופט את היהודי: - מאיפוא לקחת את כספך? השי"ת שלח לי את הכסף - היתה תשובתו של היהודי, כולם צחקו, והשופט שאלו עוד הפעם: איך זה, והוא בשלו: השי"ת שלח לי את הכסף.

השופט לא ידע לתת עצה לעצמו והעביר את המשפט לעיר הבירה, לבית המשפט העליון, וגם שם חזר אותו מחזה, עד שהחליטו לשאול את עצת המלך.

המלך ששמע מכל הענין, אמר להביא לפניו את היהודי, והוא שאל אותו:

כן, השי"ת שלח לך את הכסף, אבל מי היה השליח?

אז התחיל היהודי לספר את כל הסיפור איך שכתב מכתב להשי"ת ואחר כך בא הרב של העיירה והביא לו את הכל. קם המלך ואמר לשופטים: אמת דיבר היהודי! מאת השי"ת היתה זאת, ואני שלחתי את הכסף על ידי הרב, וכל רכושו שקנה לו הוא שלו, ואסור לערער על זה.

והמלך נפרד מהיהודי בחביבות ופטר אותו לשלום, ואת הפריץ שלח לבית הכלא על שהלשין על היהודי ללא עול בכפו. (סיפורי החג פסח עמוד טז).

קרוב ה' לכל קוראיו

מחלק היה רבה של ירושלים, קמחא דפסחא לעני העיר והיה משתדל שכל אחד יקבל את המגיע לו לצרכי החג. בימים ההם היה בירושלים איש חכם אחד וצנוע מאוד, עני מרוד היה, ובחלוקת הקופה לא זכר הרב את האיש ולא נתן לעני התלמיד חכם והצדיק מעות לחג, ויהי כי קרבו ימי ניסן ובא החג, ואין מאומה בידו, ויקומו כל בניו וכל בנותיו וילחצוהו, כי הגיע זמן ביעור חמץ ולמה נמות לעיניך, כי לא נעשה כפסח הזה לאכול חמץ בפסח.

ויהי כי לחצוהו, נתן את קולו בבכי על דלותו וצערו, הרבה והפציר בתפילה. ותעל שוועתו אל האלוקים וישמע ה' את צעקתו ויחר אף ה' על העיר להשחיתה מקול שוועת העני החסיד ההוא השרוי ברעב ומרחם אין, עד שעמד אליהו הנביא בתפילה לפני ה' יתברך להשיב חמתו מהשחית ואמר: ה' ה' אל רחום אל תשחת עמך ונחלתך, אנכי ארדה נא שמה ואשימה עיני עליו, אחלצהו ואכבדהו כי לא בזדון ולא במרד שכחהו אלא מפני צניעותו!

כאשר העני החסיד ההוא יצא אל רחוב העיר, וירא אליו אליהו ז"ל ונתן לו שלום והחזיר לו שלום, וישאלהו האיש: מה תבקש? ויאמר לו: אין איש מאסף אותי הביתה, ואם נא מצאתי חן בעיניך, כבדני נא לאספני בתוך ביתך בפסח הזה ואנכי אתן את שכרך.

ויען לו החסיד העני: בוא ברוך ה', כטוב בעיניך שב, אתה תהיה בביתי עד כמה שתחפוץ, רק הודיעני נא מה שמך, כי יבא נא דברך וכבדונך, ענה לו: שמי רבי נסים המצרי - וקח נא את הכסף.

החסיד בא אל ביתו שש ושמה ויספר לאשתו את כל הדברים האלה, אשר בא אורח לביתו ויתן לו הכסף, ויצומו על כבוד האורח הנכבד לכבודו, כי זקן ונשוא פנים הוא ומראהו כמראה מלאך אלוקים, והכינו והביאו לחג הפסח הכשר את כל צרכי החג כאשר ראוי והגון בכל מילי דמיטב.

בערב פסח אמר החסיד: אלכה נא ואראה את האיש האורח ואקראנו לבוא כאשר דיבר, ויסובב את כל העיר בשווקים וברחובות וישאל לאמר: הידעתם וראיתם את האיש האורח רבי נסים המצרי? ויענו לאמר: לא ידענו ולא שמענו את שמו בלתי היום מפי כבודך.

ויחפש בכל העיר ולא נמצא, עד שנתן אל לבו החסיד לאמר: אכן נודע הדבר כי לית דין בר נש, רק אליהו ז"ל, על כן קרא שמו נסים המצרי, על שם הנס שנעשה לו לכלכל את צרכי חג הפסח כמשפט שנעשה על נס ישראל במצרים, ומיתר הכסף אשר נשאר בידו לא חיסר כלכלתו ופירנס את בניו בכבוד כל ימי חייו.

בליל התקדש חג הפסח, בא בחלום לרב העיר ירושלים, איש אשר מראהו כמראה מלאך האלקים ויבהילו בלהות לחונקו ויצעק אליו לאמר: מדוע עשית ככה לשכוח את החסיד העני ההוא וכפשע ביניכם ובין המוות, כי העלה חרון אפו יתברך שמו עד להשחית, לולי אליהו ז"ל שעמד בפרץ להשיב חמתו מהשחית ויפן על העני ברחמים להחזיק בידו!?

ויהי בבוקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את העני ההוא ויבקש ממנו מחילה לבל ימות ויספה בעוון ההוא, ומאז קיבל על עצמו לחפש ולפשפש אחרי כל דל ועני והלך צנוע, להחזיק בידו לתומכו ולסעדו. (סיפורי החג פסח עמ' יג).

אגרת אל הרב

מורה צדק היה בעיר פאס, ור' יהונתן סירירו שמו, האיש היה חסיד וקדוש, ולו יד ושם בקהילה, חכמתו מרובה ומעשיו הטובים עוד יותר, והיה לו בית כנסת נאה, שטרח ובנה מכספו ומכספם של נדיבי לב, שראו חובה וטובה לעצמם לעזור לו, ולהיות שותפים עמו במקדש מעט זה.

בבית כנסת זה היה שמש, אדם פשוט וכשר, ושמו יוסף, והאיש היה תם וישר, עושה את מלאכתו באמונה, משמש את הרב ואת בית הכנסת בלב שלם, את שניהם אהב בכל לבבו ובכל נפשו, כבוד הרב היה גדול בעיניו.

הגם שהיה עם הארץ, ולא היה בו ריח תורה, אהב אותו הרב אהבת נפש, באשר ראה בו יהודי תמים וירא אלוקים שכל מעשיו לשם שמים, ומכיוון שהשמש היה עני ומטופל בבנים, והכנסתו לא היתה גדולה, עמד הרב לימינו ועזר לו בממונו בעת צרה ובפרט בערבי שבתות וערבי מועדים, כששעתו של השמש היתה דחוקה, לפרקים, היה נכנס אל הרב ונתן לו די צרכו, הרב נתן על מנת שלא לקבל בחזרה, אולם השמש היה שונא מתנות, ובזמן שהיה לו ריווח, בא והחזיר את הכסף לבעליו בתשואות חן.

לימים נפטר אותו רב, וגדול היה צערה של הקהילה ביציאת צדיק מן העולם, כשהיה חי הוא היה הודה של העיר, ועכשיו פנה זיווה פנה הדרה, שקעה השמש בצהרים, ועולמה של הקהילה החשיך, אין מורה דרך, איש אשר יצא ויבואר לפניו, עם פטירתו של הרב היו שרויים כולם באבלות, ביחוד אין לתאר את אבלותו של השמש, כי הוא נשאר בלי משען, בכל פינה שהוא פונה חסר לו הרב. על כל צעד ושעל הוא רואה, שהרב הלך למנוחות ואותו השאיר לאנחות, בעיקר הרגיש בחסרונו בפרוס חג הפסח, כשהכנסותיו מועטות והוצאותיו מרובות, וידו לא השיגה לקנות את צרכי החג, העולים ביוקר רב, ומצבו בכל רע.

לפנים לא היתה דאגתו מרובה כל כך, בשעה כעין זו היה בא אצל הרב, והוא פתח את ידו הקדושה והרחבה, ונתן לו תמיד מכספו בעין יפה, אולם כעת למי יפנה? עלה על דעתו לילך אל העשירים, המתפללים תדיר בבית הכנסת, ולבקש מהם מלווה על מנת שישלם להם קימעה קימעה, בא אליהם והם קיבלו אותו בסבר פנים יפות, גלגלו בשיחה, שמעו את דבריו ושתקו, ולבסוף יצא מהם בידים ריקות.

הגיע השבוע האחרון שלפני הפסח, וכיסו ריק אין בו אף פרוטה קטנה. מה עשה אותו תמים? ישב וכתב אגרת אל הרב הקדוש, וביקש אותו שיעמוד לימינו, ויעזור לו בשעת דחקו במותו כמו בחייו, ובא לבית מועד לכל חי, אל מקום מנוחתו של הרב הצדיק, ושפך לפניו את לבו, כאשר כילה את שיחתו, הוציא את האגדת מכיסו, הניחה על מצבת הקבר, ושם עליה אבן לבל ישאנה הרוח, בצאתו מבית הקברות, היה לבו נכון ובטוח, שעתידה תשועתו לבוא בזכות הרב, שצדקתו עומדת לעולם ועד.

בנו של הרב הצדיק, ר' יהונתן עלה בערב פסח להשתטח על קבר אביו, בכואו שמה, ראה אבן על קבר אביו הקדוש ואמר להסיר אותה, הרים את האבן וראה מכתב אל אביו המנוח, חתום בחתימת ידו של השמש יוסף, לא מצא הדבר חן בעיניו, כאשר יש בזה משום דורש אל המתים, ואמר להעיר את אזנו לעת מצוא, בחול המועד בא השמש להקביל את פניו, הסביר לו פנים, ושח אתו שעה מרובה בנחת, בצאתו מאת פניו אמר לו: "חביבי! ידוע לי שכתבת אגרת לשוכן עפר, שהוא יעזור לך, התחת אלוקים הוא? מותר להשתטח על קברי צדיקים ולהתפלל שם לאלוקים, כי מקום מנוחתם קדוש הוא, אבל לא לפנות אליהם במכתבים! כדבר הזה אל תעשה עוד!"

השמש התפלא לשמע דברי הרב ואמר בתמימותו: "אל יאמר כבוד תורתו כדברים האלה, לא לשוא שלחתי את האגרת לכבוד רבינו אביו הקדוש, זכרונו לברכה, ישמע מעלתו וידע כמה גדול כוחם של צדיקים אפילו במיתתם, מאמין אני באמונה שלמה, שכל מה שקרה לי יום לפני ערב פסח, רק על ידו בא לי."

אין אני ראוי לנס זה!

אספר דברים כמו שקרו, לא אוסיף ולא אחסיר, ישמע ויראה את נפלאות ה', אשר הוא עושה לבני אדם בזכות הצדיקים הקדושים!"

כאשר התיישבו השנים התחיל הלה בסיפורו: "הלא כבודו יודע, שבשנה זו לא נמצא כלל העשב הנקרא באבונז', שאנו נוהגים להניחו על השולחן בחג הפסח, לא קל היה ליראי ה' לוותר על מנהג אבותיהם, ודאגו מאוד על אשר אין בידם לקיימו, הבריות לא שקטו, הלכו וחזרו אחרי עשב זה בעיר ובכפר, אמרו לשלם כל מחיר אשר ידרשו מהם, אבל טרחו לשוא, הם העלו חרס בידם, יום אחד לפני ערב פסח, בא אלי גוי אחד עם עלות השחר, ודפק על הדלת, לבשתי בגדי ופתחתי את הדלת, ישב ואמר בפנים שוחקות: "יוסף חביבי! שמעתי עליך שאתה זריז ונאמן ואפשר לסמוך עליך, על כן באתי אליך, דע לך שיש לי הרבה מאותו מין העשב, שאתם היהודים נוהגים לקנותו בערב פסח, ואין לי רק חמור אחד, ולא אוכל להעמיס עליו את כל העשב אשר תחת ידי, היום קצר והמלאכה מרובה, ואין סיפק בידי לעשות שתי מלאכות, להביא את העשב ולמכרו, לפיכך אמרתי למסור לך את המכירה ותיטול שכר טרחה, ואני אלך עם החמור ואביא את הסחורה, וכך נעבוד שנינו באין מפריע!"

שמעתי את דברי הגוי ושמחתי מאוד. אף שלא ידעתי מי הוא הסכמתי לדבריו, מיד עמדתי והתפללתי תפילת שחרית, וכשגמרתי את התפילה יצאתי לשוק הירקות, ומצאתי שם את הגוי ועל ידו חמור עמוס חבילות עשב, כשראה אותי, התחיל עוסק בפירוק המשא.

מיד כשנודע הדבר בעיר, שהביאו אלי העשב, נתאספו ובאו יהודים מכל קצות העיר, כל מי ששמע רצה לזכות בעיטור מצוה זו שנודמנה כמעט לאחר יאוש, כולם דחקו ובאו אצלי, נטלו את העשב, ושילמו את המחיר שדרשתי בלי פתחון פה, יחידי הייתי בשוק והקונים רבו והלכו, וידי מלאות עבודה, אני עמדתי ושמשתי את הקונים, מכרתי את הסחורה במחיר מלא, בכסף עובר לסוחר, ואותו גוי משמשני ומביא לידי מדי פעם בפעם חמור מלא עשב, מפרקו ונעלם, וככל שנתרבו הקונים היה זריז יותר, עוד לא מכרתי מה שלפני, והנה הוא כבר חוזר ומביא משא חמור שלם, וכך היה כל היום, מן הבוקר עד שעה מאוחרת בלילה היינו שנינו עסוקים, ולא היה לנו פנאי אף לשיחה קלה, עד שעה ראשונה בלילה עבדנו שנינו.

פתאום הוא נעלם, לא די שלא דרש ממני את הממון שאספתי בשבילו כל היום, אלא הניח לי גם את החמור והלך לו, אנשים באים ורוצים לקנות עוד, אך העשב כלה, והוא אינו חוזר, לא ידעתי מה זאת, עמדתי והמתנתי שעה מרובה, והוא לא בא, אחר כך הבאתי את החמור אל ביתי, נתתי לו לאכול, והלכתי לחפש את בעליו, ביקשתי אותו בכל העיר ולא מצאתיו, שאלתי עליו בשווקים וברחובות, בבתי אוכל ובבתי מלון, ואיש לא ידע לענות לי דבר, חזרתי הביתה בלב מלא צער, כי לא ידעתי מה קרה לו, גם למחרת לא חזר, לקחתי לי את שכר עבודתי, כפי התנאים שהתנינו בינינו, וסידרתי חג כדת וכדין, את שאר הממון הנחתי למשמרת עד אשר יבוא בעליו, יום יום אני מחכה לו שיבוא, ואחזיר לו את כספו במנין וחשבון, ככל אשר ידרוש, ועדיין לא בא". עתה - מסיים המספר את סיפורו המרתק לכן שיחו - יואל נא מעלתו ויאמר מי שלח לי את הברכה הזאת? מה אני ומה הם מעשי, שאהיה זכאי לרחמי שמים אלה? הלא מאת ה' היתה זאת, בזכות אביך הצדיק שטרח בשבילי! אין זאת כי אם תשובה על האגרת שהנחת על קברו, וביקשתי ממנו עזרה בעת צרה!".

בן הרב שישב כל הזמן ושתק, שמע את סיפורו של השמש בתימהון, ולא הפסיק את שיחתו, כאשר כלה לדבר, פתח בן הרב ואמר: "מי יודע את דרך הצדיקים, גדולים הם במיתתם יותר מבחייהם, ואולי היה גוי זה "ההוא טייעא", הנזכר בגמרא ובזוהר הקדוש!" [שהיה אליהו הנביא כידוע] משיצא השמש והלך לו, הוסיף ואמר: "אשרי תמימי דרך ההולכים בדרך השם!". (סיפורי החג פסח עמ' כב).

האם אפשר לצאת בד' כוסות בחלב?

בפרוס הפסח, נכנס אדם אחד אצל הגאון ר' יוסף בר מבריסק, ושאלה בפיו: רבי, מהו לצאת ידי חובת ד' כוסות בחלב, היות והיין ביוקר, ואינו לפי כוונת קרא הגאון את אשתו הרבנית, ולחש לה לתת לאיש עשרים וחמשה רובל כסף, כדי שיוכל לקנות יין לד' כוסות, משנגשה לתת לו, סירב האיש ולא קיבל, באמרו: לשאול שאלה באתי, ולא ח"ו לפשוט יד, אולם ר' יוסף בר שידלו בדברים, שהמעות נתונות לו בהלואה, עד שירחיב ה' גבולו.

משיצא האיש עם המעות, שאלה הרבנית לר' יוסף בר, מה ראית לתת לו עשרים וחמש הרובל, הרי יין לד' כוסות אינו עולה על שנים שלשה רובל? ויען הרב: דברים כפשוטם, הרי שמעת את שאלתו, "מהו לצאת ידי ד' כוסות בחלב?" ואילו היה לו סדר ליל פסח כהלכתו, בשר ודגים, הרי אסור היה לשנות חלב אחר הסעודה, והיאך יקיים מצות ד' כוסות בחלב? הא למדת שאין לו לצרכי פסח, לכן נתתי לו די מחסורו. (הגדה של פסח מבית לוי עמ' רצו).

איך אוכל לשבת על השלחן עם בני ביתי, בשעה שאשה עניה זו תהא שרויה בצער

בליל פסח לפני הסדר, נכנסה אשה אחת אצל הגאון ר' יחיאל מיכל מנוברדוק (בעל ערוך השלחן), ובפיה שאלה בהלכות תערובת חמץ, והיתה שאלה חמורה מאד, נכנס ר' יחיאל מיכל אל חדר הספרים שלו, והתחיל לעיין בספרי הפוסקים ודפדף בספרי השאלות ותשובות, למצוא צדדי היתר, בחדר החיצון היו יושבים ומחכים בני ביתו, שהיו מוכנים ומזומנים לסדר, ור' יחיאל מיכל אינו יוצא מחדר הספרים, בינתיים עוברת שעה, ור' יחיאל מיכל סגור בחדרו, ומעיין בשאלה.

לא יכלו כל בני הבית להתאפק, נכנס אליו נכדו ואמר: סלח נא סבא, עד אימתי נשב ונחכה, הרי ליל פסח הלילה, ושבת משוש החג, אם אין צד היתר, אוסרים! ענהו ר' יחיאל מיכל: מה אתה סח, בני, איך אוכל לשבת על השלחן עם בני ביתי, ולשמוח בשמחת החג, ולערוך הסדר, בשעה שאשה עניה זו תהא שרויה בצער ולא תדע שמחה בחג.

והתחיל שוב לדפדף בספקים. לאחר שעה יצא מחדר ספרייתו בפנים צוהלות והורה לאשה: "מותרי!" ורק אז ישב על השלחן לסדר פסח כהלכתו. (הגדה של פסח מטיב נגן-צפנת פענח עמ' קי).

דרוש ג' ימי הפסח הקדושים

דרוש חוצב להבות המדבר במעלת ימי הפסח הקדושים

לפדות השכינה

ימי הפסח ומעלתם הרמה נודעה בשערים, וכמבואר בספרים הקדושים, תוקף ורום האורות והשפע הגדול, היורד מן העליונים להשפיע על התחתונים, ובפרט בליל שימורים, הוא הלילה הזה לה', לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה, באור יקרות. ואדם היודע לנצל כראוי, ומתקן ועושה הפעולות הנצרכות, זוכה לשפע עצום שאין כמותו בכל השנה כולה.

כתוב בתורה "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה" (שמות יג, ה), 'זאת' היא השכינה הקדושה, ומוזה נלמד שכל העבודה שלנו בחודש הזה הוא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחיזת החיצונים, ולהקימה מעפרה. ומבואר מדברי רבינו האר"י, את גודל הטומאה הנוראה והחושך הגדול שהיה שם במצרים, שנאמר עליה "וימש חשך" (שמות י, כא) שכל כך היה שם טומאה וחושך גדול עד שהיה אפשר למשש אותו בידיים ממש, כי מצרים נקראת 'ערוות הארץ' (עי' בראשית מב, ט), ופלוגית היתה שולטת שם בכל כוחה ורמזו לזה כי 'פסח' - ר"ת ח' פעם ס' כלומר שמונה כפול שישים, הם ארבע מאות ושמונים גימ' לילי"ת, שהיתה אותה קליפה שולטת שם והכניסה שם טומאה גדולה ונוראה.

סוד הדיעבוד במצרים

והנה עם ישראל שהיו באותו הדור של שעבוד מצרים היו בחינת אותן נשמות קדושות וטהורות שהיו כלולים באדם הראשון ועל ידי חטאו של אדם הראשון ירדו אותן נשמות אל הקליפות, והיו צריכות תיקון אחר תיקון, עד שבאו בדור של מצרים ונתקנו, והתחיל להראות בחינת הזהב שבהן, על ידי השעבוד הקשה בחומר ובלבנים ובכל מיני עבודות פרך כנודע, כדוגמת הזהב שמעורב בו סיגים, ועל ידי שעושים לו צירוף אחר צירוף, מתגלה הזהב שבו. (שער הכונות ענין פסח דרוש א).

והטעם שהשעבוד היה בארץ מצרים דוקא ולא במקום אחר, וכן מדוע השעבוד היה דוקא אצל פרעה ולא מלך אחר, כי הנה נודע שכל הנשמות באות ממנוח הדעת, וגם נשמות הקדושות של עם ישראל שהיו כלולות באדם הראשון היו מהדעת, ולכן ירדו ישראל דוקא למצרים, משום שקליפת מצרים יושבת במיצר העליון, שהוא מקום הגרון מאחורי הדעת העליון, ופרעה הוא העורף הקשה שבאחורי הדעת, ולכן ישראל שבאותו הדור שהם מן הדעת נשתעבדו לפרעה ולמצרים היונקים את כל השפע שלהם מהדעת, כי מצרים כשמה כן היא קליפה נוראה וחזקה שיושבת במיצר העליון ששם הוא המקום שצריך לירד השפע והאור והמוחין לעם ישראל, ופרעה הוא יושב שם במקום הצר הזה בעורף, ולכן שמו פרעה אותיות עורף, וכל שפע שהיה יורד לעם ישראל מצד הקדושה, היה פרעה יונק אותו ולוקח אותו, ולכן נשתעבדו ישראל במצרים ואצל פרעה כי הוא יושב שם ויונק את כל השפע, ושם היו ישראל בגלות קשה מאוד. (ע"פ שער הכונות שם).

טומאת מצרים

ומכיון שפרעה היה מכשף גדול, הוא ידע שעם ישראל לא יוכלו לצאת ממצרים לעולם, כיון שהיתה ניקתו חזקה מאוד, שכל שפע שהיה יורד למטה לישראל, מיד היה יונק אותו. ולכך באם יוגדל הפרצוף העליון שהוא כנגד עם ישראל, וירד לעם ישראל פשע גדול, מיד יינק את כל השפע, ולכן היו עם ישראל שם בשליטת הטומאה בתוך מ"ט שערי טומאה, תחת ניקת הסטרא אחרא, ואפילו אם יבואו כל החכמים שבעולם, וכל הגיבורים כולם כאחד, לא יוכלו להוציא את עם ישראל ממצרים, וכמו שכתב מורנו הבן איש חי בדרשותיו (עוד יוסף חי דרושים בשלה) שהמילה

'מצרים' תחילתה יש אות מ' פתוחה, וסופה אות מ' סתומה, לרמז שמי שנכנס לשם לא היה יכול לצאת לעולם, ובפרט שכל מי שנכנס שם קשרו אותו בכשפים עצומים ונוראים שלא יוכל לצאת משם לעולם.

ומובא בזוהר (ח"ב דף לו ע"ב) שעשו המצריים בכשפיהם חמשים מיני קשירות וחומות של טומאה, שבשום אופן בעולם אי אפשר לפרוץ אותם ולצאת מהטומאה הנוראה ההיא, ולכן כתוב בתורה חמשים פעם יציאת מצרים כנגד חמשים חומות הללו שכל יציאת מצרים שכתובה בתורה מוציאה מחומה אחת.

הנס הגדול

אך הקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו עשה עמנו חסד גדול מאוד, הביא אור גדול ומוחין גדולים בפעם אחת שלא כדרך הטבע, כי פרעה חשב שכיון שהאורות והמוחין צריכים להכנס לאט לאט, כדרך הטבע, מדרגה אחר מדרגה, כדרך התינוק שבתחילה הוא עובר בתוך בטן אמו, ואחר כך יונק עד גיל שנתיים שיש לו מוחין דקטנות, ואחר כך עד גיל תשע גדל עוד מעט, עד שנעשה בן שלש עשרה, ואחר כך גדל יותר להיותו בן עשרים, שאז יש לו כבר מוחין דגדולות, ולכן היה בטוח פרעה שכיון שהאורות יבואו לאט לאט, לכן ישלוט בהם. אבל הקב"ה עשה שלא כדרך הטבע, ובפעם אחת הביא אורות גדולים ועצומים מוחין גדולים של גיל עשרים ולא של גיל יום אחד, וראו כולם תינוק שנולד רק היום, והוא כבר גדול כמו בחור בגיל עשרים, ויש לו שכל כמו בגיל עשרים, פלא פלאות.

על דרך משל הוא כדוגמת בניית בנין, שבונים קודם את הקומות התחתונות, ואחר כך בונים את הקומות העליונות. וכשהקב"ה בשעת יציאת מצרים הביא מוחין גדולים בבת אחת, דבר אשר לא יעשה, כביכול בנה בתחילה את הקומות העליונות באויר, ואחר כך בנה את הקומות התחתונות, ועל ידי עצמת האור הגדול הזה שרף את כל קליפת מצרים, וביטל אותה מן העולם, והוא מה שאמרו רבותינו "ופסח ה' על הפתח" (שמות יב, ג), שבבליה זו הקב"ה פסח ודילג על כל המדרגות התחתונות, שנכנסים דרכם לפתח הרגיל, והביא אור עצום בפעם אחת. וכפי שאנחנו רואים שבתפילת ערבית בלילי פסח אומרים הלל בברכה דבר שאין דומה לו, והטעם הוא כיון שעתה בתפילת ערבית כבר קיבלנו המוחין והאורות הגדולים שמקבלים בתפילת מוסף, ולכן אומר הזוהר הקדוש (ח"ב דף לה ע"א) שהלילה הזה האיר אור יום ולא אור של לילה, והיה האור גדול כאור זוריחת השמש בצהרים, פלא עצום, ולכן אין כמו הלילה הזה, ושום לילה של כל השנה כולה לא ידמה לו.

וענין זה רמוז בפסוק "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים" (דברים טז, ג). כי עיקר הגלות בתחילה היתה רוחנית כי גלות מצרים היתה גלות השכל והדעת שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, ואחר כך נמשכה הגלות הגשמית מהגלות הרוחנית כמפורש בחז"ל (סנהדרין צב). "כל מי שאין לו דעת גולה" כמו שכתוב בישעיה (ה' י"ג) "לכן גלה עמי בבלי דעת" כי חסרון הדעת עורר את הגלות והשעבוד בחומר ובלבנים.

והגלות הלכה שלב אחר שלב, במדרגות, בתחילה בפרך - בפה רך, שהיה פרעה מפייסם בדברים בתחילה מרצון תמורת כסף, אחר כך בשעבוד ואונס, אבל עדיין היו בני חורין. ואחר כך כעבדים העובדים את אדונם ללא תמורה "כבהמות" ר"ל.

והנה בגאולה כתוב "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", וכתב האר"י ז"ל (פרי עץ חיים שער חג המצות פ"א) שאם היו נשארים עוד רגע היו שוקעים במ"ט שערי טומאה, ואם כן תחילת הגאולה היתה ברוחניות. והענין הוא כמו שהגלות בתחילה היא רוחנית, כן הגאולה צריכה להיות בתחילה רוחנית, ואז יזכו לגאולה הגשמית.

להמלט מהעבירות במהירות

הנה הקב"ה הוציאנו ממצרים ב'חפזון' במהירות, וצריכים אנו ללמוד כי היציאה מטומאה - מעבירה, צריכה להיות 'בחפזון' במהירות, להמלט ולברוח בלי שום חשבונות, וכמו שכתב הרמח"ל (במגילת סתרים פרשת יתרו ד"ה בחדש) כשהנשמות עולות מתוך הקליפות אי אפשר לעלות מעט מעט, שאם יעלו בדרך זו, הקליפות מרגישות, ומקטרגות ומפריעות, לכן צריך שברגע אחד יעלו למדרגות עליונות, שהסטרא אחרא לא תעכב.

ולכן ביום הגדול הזה חג הפסח, הקב"ה העלה את עם ישראל למדרגות גדולות ועצומות בפעם אחת, ולא רק זה אלא שדילג על התהליך הרגיל, לעלות מלמטה למעלה, ובפעם אחת הביא המדרגות הגדולות ביותר כדי שלא יהיה שום אחיזה לחיצונים.

והוציא את עם ישראל משיעבוד לגאולה, מאפילה לאורה, ביד רמה, בזרוע נטויה, ואף שכבר נצחנו, עדיין רואים איך פרעה הרשע היצר הרע הגדול ממשיך להלחם ורודף אחרי בני ישראל, והקב"ה מצילנו ממנו.

זוהי שאומרים בסימני הסדר 'קדש ורחץ...' כי בדרך כלל צריך בתחילה להתרחץ ולהטהר מהטומאה, ואחר כך מתקדשים, אבל בלילה הזה הקב"ה הפך את הסדר קודם 'קדש', ואחר כך לאט לאט 'רחץ' שלא כדרך הטבע, כדי להציל את עם ישראל.

מכל זה אנו למדים שהלילה הזה יש סגולות גדולות ואורות וטללי ברכה שיוורדים לעולם, וניתן בלילה הזה להתעלות במדרגות גבוהות ונעלות בעבודת ה' יתברך, שלא כסדר המדרגות, אלא בפעם אחת אפשר לקפוץ ולהתנתק מן הסטרא אחרא גם שלא בהדרגה.

לנצל כל רגע

מיציאת מצרים אנו למדים כמה רגע אחד קטן בחיי האדם יקר הערך מאד, כי הרי כל עיקר הטעם שאנו מצווים על אכילת מצה הוא מפני "כי בחפזון יצאת ממצרים" (דברים טז, ג) ואנו אומרים בהגדה של פסח מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם להחמיץ, וכל כך למה מפני שידוע מה שאמר האר"י ז"ל (עיי בסידור האר"י ז"ל הגדה של פסח, על הפיסקא מצה זו שאנו אוכלים) שאם היו שוהים עוד רגע אחד בכדי שיחמיץ בצקם היו נשקעים במ"ט שערי טומאה, והיו נכנסים לשער החמישים, ושוב לא היו יכולים לצאת ממצרים לעולם, ולא לקבל את התורה, ועדיין אנו ובנינו היינו משועבדים במצרים, אומנם זכינו ויצאו אבותינו ממצרים מאפילה לאור גדול, וזכו לצאת ממ"ט שערי טומאה ולהיכנס ולעלות בקדושה מדרגה אחר מדרגה עד שזכו לקבלת התורה, ואם כן אנו למדים שעד כמה צריך ויכול האדם להטיב עם עצמו להקדים רגע אחד קודם ולשוב אל קונו בתשובה שלימה, היות ומי ידוע מה יולד יום, ואולי ח"ו יהא נשקע יותר בטומאה, שמא לא יוכל לשוב בתשובה יותר, וידועה הגמרא במסכת עבודה זרה (:) עד כמה שוה רגע אחד בתשובה שיש אדם שקונה עולמו ברגע אחד, מהמעשה של קטיעה בר שלום, שהיה אחד משרי הקיסר, והקיסר היה שונא גדול של היהודים, פעם אחת שאל הקיסר לחשובי המלוכה: מי שעלה לו פצע ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער, אמרו לו: יקטענה ויחיה (כלומר לאבד 'שונאיהם' של ישראל) והיה יושב שם קטיעה בר שלום ואמר להם: לא תוכלו על עם ישראל, היות וכמו שאי אפשר לעולם בלא רוח, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, ועוד אמר למלך שיקראו לך 'מלכות קטיעה', אמר לו הקיסר: יפה אמרת, אומנם, כל המנצח את המלך משליכים אותו לכבשן האש, ובשעה שהיו לוקחים אותו לכבשן, אמרה לו רומאית אחת: אוי לך שאתה נהרג עליהם ולא מלתה עצמך, ותטול חלק עמהם לעולם הבא, מיד מל את עצמו, וכאשר זרקו אותו לכבשן האש אמר כל נכסאי לר' עקיבא וחביריו וכו' יצאה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי עולם הבא, בכה רבינו הקדוש ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה בכמה שנים, ע"כ.

ועלינו לדעת שביד האדם כל הרגעים של ימי חייו ועליו לנצלם ולהדבק במידה של הכרת האמת, ובמקום שיקנה עולמו בכמה שנים יכול לקנות ברגע אחד, ויש לדעת שפעמים אם מאבדים את הרגע הזה של האור מי יודע אם אחר כך יזכה שיחזור אליו הרגע הזה בחזרה, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת אבות (ב, ד) אל תאמר כשאפנה אשנה - שמה לא תפנה.

ביאור ההפטרה

הקשר בין הפרשה להפטרה

בהפטרה מסופר על צרעת נעמן, וזה מעין הפרשה שמסופר בה ענין נגעים וצרעת.

תוכן ההפטרה

איש מעיר "בעל שלישה" בא לנביא והביא לו עשרים לחם משעורים ונאד יין למתנה, הנביא אמר לתת את זה לתלמידיו שיאכלו. משרתו אמר לו שלא יתכן לתת כמות קטנה זו לפני מאה איש, אך הנביא אמר לו: שיתן לעם ויאכלו ולא רק שישבעו, אלא גם יותירו כי כך אמר ה': "אכול והותר", וכך היה שאכלו שבעו והותרו.

כמו-כן מסופר על נעמן שר צבא למלך ארם שהיה מצורע, והיה מכובד וגבור חיל. והנה גדודים מארם שבו מארץ ישראל נערה קטנה, והיתה משרתת לפני אשת נעמן, אמרה לגבירתה שאם נעמן ילך לנביא בישראל ירפא אותו מצרעתו.

מלך ארם שלח את נעמן עם מנחה ומכתב למלך ישראל, וביקשו שכאשר יבוא אליו נעמן, ירפא אותו מצרעתו. המלך כשקיבל את המכתב קרע את בגדיו לאות צער, ואמר לעבדיו כנראה שמלך ארם מחפש עלילה להלחם נגדי, וכי אלהים אני שיכול להמית ולהחיות? אלישע בשומעו את זאת אמר לו: למה קרעת את בגדיך? שלח אותו אלי וידע כי יש נביא בישראל.

כאשר נעמן הגיע אליו, שלח לו אלישע שליח ואמר לו בשם הנביא, שילך לירדן ויטבול שבע פעמים ויתרפא, נעמן כעס ואמר מה תועיל לי הרחיצה בירדן. אם לא מועיל הרחיצה בנהרות דמשק.

אך עבדיו נגשו אליו ואמרו לו: אם היית מוכן לעשות אפילו דברים קשים שיאמר לך הנביא, למה לא תעשה את הדבר הקל שאמר לך? נעמן שמע בקולם טבל בירדן שבע פעמים, ומיד נתרפא.

חזר לנביא והודה לו ואמר לו: מעתה אני יודע כי יש אלהים בישראל, ניסה לתת לו מתנות אך הנביא נשבע שלא יקח ממנו מאומה.

נעמן ביקש מאלישע רשות לקחת עפר מארץ ישראל, כדי לכנות מזבח בארצו להקריב עליו עולות לה', כי קיבל על עצמו לפרוש מעבודת אלילים.

כן ביקש ממנו שיתפלל בעדו לה', שיסלח לו על שיצטרך להשתחוות לבית רמון לעבודה זרה, בעת בוא אדוניו מלך ארם להשתחוות, והוא נשען על נעמן ובעל כורחו גם הוא משתחוה, הנביא פטרו לשלום ונפרד ממנו.

מלכים ב', פרק ד' פסוק מ"ב - פרק ה' פסוק י"ט.

מבַּ וְאִישׁ בָּא מִבְּעֵל מְיִשׁוּר שֶׁל מְדִינָה (רש"י) הַנְּקֵרָא תְּשִׁלְשָׁה [א] וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים אֱלִישֶׁע

הַנְּבִיא לֶחֶם בְּכֹרִים [ב] לַחֵם שֶׁעָשׂוּ מִהַקְצִיר שֶׁנִּקְצַר בְּרֵאשׁוֹנָה (רד"ק) עֶשְׂרִים-לֶחֶם שְׁעָרִים וְכַרְמֶל

שְׁבָלִים רְכִים וּמְלֵאִים (מ"ד) בְּצִקְלָנוּ [ג] בְּקִלְפֵתוֹ (ת"י), וי"מ בכלי מיוחד להם (רלב"ג) וַיֹּאמֶר הַנְּבִיא תֵּן לָעָם תְּלִמִידֵי

חֻכְמִים שְׁהִיָּה מִפְּרֻנְסָם (רש"י) וַיֹּאכְלוּ: מִגַּ וַיֹּאמֶר מִשְׁרְתּוֹ מָה אַתָּן זֶה לְפָנַי מֵאֵה אִישׁ אֵיךְ זֶה

יִסְפִּיק לָהֶם וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע תֵּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ [ד] פִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֲכַל יִהְיֶה דִּי לֹאכֹל וְהוֹתֵר:

עיונים והארות

ככר לחם ויותר.

ומבאר הרב כי אותה שנה היתה שנת בצורת, וזה התנדב בלב טוב את ההכרות האלה, וקראם בכורים שהם ביכורי ביתו, והנה בשנת בצורת כאשר הקב"ה ישפיע לישראל ע"י תפלה של הצדיק אז יעשה הקב"ה ברכה בדרך נס שאוכלים מעט ושבעים, והנה לכל שפע יש שער, ועל כן שפע גדול לצורך דבר כזה שהמעט יספיק במקום המרובה צריך תחילה זכות צדיק ותפילתו, שיפתח שער נס כזה ואז יתמיד לכולם. והנה רצה אלישע הנביא שיעשה נס גדול על ידי שהמעט יספיק למרובים כדי שיפתח שער הנס. ואז יתמיד השפע הזה לכל ישראל באותה שעה, וראה שזה האיש הביא בלב טוב, אמר אלישע מגלגלין זכות ע"י זכאי וראויה נדבתו של זה שיהיה הנס נעשה בה וכן היה.

ה. **הטעם לעונש גיחזי** - כתב הרב שער בת רבים (פתח השער) ואיש בא מבועל שלישה וגו' ונעמן שר צבא וצריך להבין מה הסמיכות של ענין נעמן לכאן [עייין רש"י] ויש לפרש להראות לנו גדול חטאת גיחזי אחרי

א. **ואיש בא מבועל שלישה** - תניא היה ר' מאיר אומר אין קלה בארץ ישראל לבכר יותר מבועל שלישה, אף על פי כן לא בכרה אלא מין אחד, ושמא תאמר חטים, תלמוד לומר שעורים, ושמא תאמר לפני העומר, תלמוד לומר תן לעם ויאכלו, אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה שתתעבר, ומפני מה לא עברה אלישע, מפני ששנת בצורת היתה והכל רצים לבית הגרנות (סנהדרין י"ב).

ב. **ויבא לאיש האלקים לחם בכורים** - וכי אלישע אוכל בכורים היה, אלא לומר לך כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב בכורים (כתובות ק"ה).

ג. **וכרמל בצקלנונו**, כרמל רך ומלא. בצקלנונו, בא ויצק לנו ואכלנו... (ילקוט שמעוני)

ד. **תן לעם ויאכלו** - כתב רבינו יוסף חיים בספרו ברכת חיים יש להקשות הלא אצל אלישע הנביא היו אלפיים ומאתיים תלמידים, ובודאי שאלישע הנביא היה מכין להם סעודה כפי צרכם, וא"כ למה צריך לעשות נס כדי שיספיק להם עשרים

ועוד ישאר (מ"ד) מד וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּזְתְּרוּ כַּדְבָר יְהוָה:

ה א וְנִעְמַן שָׂר-צָבָא מֶלֶךְ-אַרְם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל חָשׁוּב לְפָנָי אֲדָנָיו וַנִּשָּׂא פָנָיִם כּוֹלֵם נוֹשָׂאִים לוֹ פָּנִים לְכַבְדּוֹ כִּי-בּוֹ עַל יָדוֹ נָתַן-יְהוָה תְּשׁוּעָה לְאַרְם ע"י שמשך בקשת לתומו והרג את אחאב (רש"י) וְהָאִישׁ הָיָה גִבּוֹר חֵיל רָצָה מְאוֹד לְרַדֵּת לְמַלְחָמָה, אֲבָל הִיא מְצַרְעָה [ה] וְזֶה מֵנַע מִמֶּנּוּ (מ"ד): ב וְאַרְם יֵצְאוּ גְדוֹדֵיָם גְּדוּדִים וְקְבוּצוֹת קִטְנוֹת לְשַׁלּוֹל וּלְבוֹז (מ"ד) וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲסִפוּ מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל נִעְרָה קִטְנָה וְתִהְיֶה מְשֻׁמֶשֶׁת (רד"ק) לְפָנָי אִשְׁתֵּי נִעְמָן: ג וְתֹאמַר אֶל-גְּבֵרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדָנָי אִם בִּקְשָׁתוֹ שֶׁל אֲדוֹנֵי תְּגִיעַ (רלב"ג) לְפָנָי הַנְּבִיאַ אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן אֲנִי מְבַלֵּי סֶפֶק יֵאָסֶף יִרְפָּא (ת"י) אַתָּה מְצַרְעָתוֹ כִּי הַבּוֹרָא יִתְבַרַךְ עוֹשֶׂה נְסִים עַל יָדוֹ (רד"ק): ד וַיָּבֵא נִעְמָן וַיַּגִּיד לְאֲדָנָיו מֶלֶךְ אַרְם (רש"י) לְאֹמֶר כְּזֹאת וְכֹזֹאת דִּבְרָה הַנִּעְרָה אֲשֶׁר מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל: ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-אַרְם לְךָ-בָּא אֵל הַנְּבִיאַ וְאַשְׁלַחָה סֶפֶר אֲגָרַת אֶל-מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל [ו] שְׁהוּא יַצִּיחַ אֶת הַנְּבִיאַ עַל זֹאת וַיִּלְךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ מִנְחָה (מ"ד) עֶשֶׂר כִּפְרֵי-זָכֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב (ת"י) וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים: ו וַיָּבֵא הַסֶּפֶר אֶל-מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כָּבוֹא הַסֶּפֶר הַזֶּה אֵלַיךָ הַנְּהַ שְׁלַחְתִּי אֵלַיךָ אֶת-נִעְמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ תִּרְפָּאֵהוּ (ת"י) מְצַרְעָתוֹ שִׁיִּצוּחַ אֶת הַנְּבִיאַ לְאִסְפוֹ וּלְדַפְאוֹתוֹ מִצַּרְעָתוֹ (מ"ד): ז וַיְהִי כִּקְרָא מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַסֶּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר וְכִי הֵאֱלֹהִים אֲנִי שִׁישׁ בִּיָּדִי (מ"ד) לְהַמִּית וְלַהַחְיֹת כִּי-זֶה שִׁלַּח אֵלַי לְאִסְפָּה אִישׁ מְצַרְעָתוֹ כִּי אֶךְ-דָּעוּ-נָא וּרְאוּ כִּי-מִתְאַנְּה מִבְּקֵשׁ עַלִּילָה (רש"י) הוּא לִי כְּדִי לְהַלְחֵם בִּי (רד"ק):

עיונים והארות

תמקנה בחוריקן ולשונו תמק בפייהם". כל זה יבוא עליהם בעוון שנתגאו על ישראל, שנאמר "אשר צבאו על ירושלים, וכן אתה מוצא (ירמיהו מו, טו) "מדוע נסחף אבירך לא עמד, כי ה' ה'דפו", ואין נסחף אלא לשון צרעת, שנאמר (ויקרא יד, כו) "ולשאת ולספחת ולבקררת". (עיי' גם במסכת סוטה ה.).

ו. ואשלחה ספר אל מלך ישראל - הקשה הרב חיד"א בספרו צוארי שלל מה המשמעות לך בוא? ועוד הרי הנערה יעצה לו לפנות לנביא ומדוע שלח הספר למלך ישראל.

אלא מתרץ הרב כי מלך ארם היה חושב שכאשר יבוא נעמן לנביא בישראל ויראה את גודל קדושתו וטהרתו ישפיע עליו הדבר שיתגיי' (כפי שאירע אח"כ במציאות) לפיכך רצה למנוע את הפניה לנביא ושלח הספר למלך ישראל.

ולפ"ז מבואר הפסוק ויאמר מלך ארם לך בא, הן אני רוצה שיהיה בואך כלכתך היינו שתשאר אותו נעמן כמו שבאת (ע"ד מקיש ביאה להליכה) ולכן איני יכול להניח לו לבוא בקשר עם הנביא ישירות, אלא אשלחה ספר אל מלך ישראל, מוטב כי אעשה זאת באמצעות מלך ישראל.

שראה בעיניו הנס שנעשה ע"י אלישע הנביא שנשלח הברכה במעט הכמות. היה לו גיחזי לבטוח בה' ולהיות שמח בחלקו. ואם מעט הוא יוסיף לו ה' כהנה וכהנה, כי אין מעצור לה' להושיע. אך גיחזי לגודל תשוקתו לא בטח בה' לעצור את רוח תשוקתו, ורץ אחרי נעמן בגלל חמדת הכסף והרבות הון, ולכן לגודל חטאו שראה ולא לקח מוסר אמרו חז"ל (סנהדרין צ, ע"א) שגיחזי הוא מהארבעה שאין להם חלק לעוה"ב.

ה. והאיש היה גבור חיל מצורע - מובא במדרש רבה במדבר (פרשה ז, סעיף ה) על אחד עשר דברים הצרעת באה, אחד מהם על גסות הרוח, ואומר המדרש - זה נעמן, שנאמר "ונעמן שר צבא ארם היה איש גדול" - מהו גדול? שהיתה רוחו גסה, מפני שהיה גבור חיל ועל ידי כך נצטרע.

טעם נוסף לצרעת נעמן, מובא בילקוט שמעוני (מלכים ב, ה משם התנחומא) נעמן נצטרע - בשביל ששקה מארץ ישראל נערה קטנה. וכן אתה מוצא לעתיד לבוא (זכריה יד, יב) "וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' אל כל העמים אשר צבאו על ירושלים המק (רקבון) בשרו, והוא עומד על רגליו, ועיניו

וַיְהִי כַּשְּׁמַע אֱלִישֶׁעַ אִישׁ-הָאֱלֹהִים כִּי-קָרַע מְלֶכֶךְ-יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל-הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יְבֹא-נָא אֵלַי וַיֵּדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְמַעַנְךָ אֲרַפְאוּ כִּי אִם לְמַעַן קְדוּשַׁת הַשֵּׁם (מ"ד): ט וַיָּבֵא נְעֻמָן (בסוס) בְּסוּסָיו וּבְרֻכָּבוֹ וַיַּעֲמֵד פֶּתַח-הַבַּיִת לְאֱלִישֶׁעַ [ז]: וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישֶׁעַ מִלְּאָךְ שְׁלִיחַ (ת"י) לֵאמֹר הַלֹּךְ וְרַחֲצֵתָ [ח] שֶׁבַע-פְּעָמִים בִּירְדֵן [ט] וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרְךָ לֶךָ וַיְטַהַר מִהַצֵּרֶת: יא וַיִּקְצֹף וַיִּתְרַגֵּז (ת"י) נְעֻמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַרְתִּי סָבוּר הֵייתִי אֵלַי | יֵצֵא יֵצֵא הַנְּבִיא וְעָמַד יַעֲמֹד וַיִּרְאֶה אֶת הַחֹלִי (רש"י) וְקָרָא בְּשֵׁם-יְהוָה אֱלֹהָיו וַהֲנִיף אֶת יָדָיו אֶל-הַמֶּקְוִים אֲשֶׁר שָׁם הַצֵּרֶת לְהַשְׁפִּיעַ שָׁם כַּח שֵׁל רְפוּאָה עַל פִּי נֹס (מ"ד) וְאִסְּףָּ וַיִּתְרַפָּא (ת"י) הַמְּצַרֵּעַ: יב הֲלֹא טוֹב (אבנה) אֲמַנְהָ וּפְרַפְרָּ שְׁמוֹת שֶׁל נְהָרוֹת בְּדַמְשֶׁק נְהָרוֹת דְּמִשְׁק מִכָּל מִימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא-אֶרְתֹּץ בָּהֶם וַיְטַהַרְתִּי הָרִי בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹחֵץ בָּהֶם וְכִי נִטְהַרְתִּי מִצֵּרְעָתִי (ד"ק) וַיִּפֹּן וַיֵּלֶךְ בַּחֲמָה בְּרוּגוֹ (ת"י), כִּי אִם לֹא יוֹעִילוּ נְהָרוֹת דְּמִשְׁק אִיךָ יוֹעִיל הַיַּרְדֵּן (מלבי"ם): יג וַיִּגְשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי אֲדוֹנִי הָרִי אִם דָּבָר גָּדוֹל [ז] הַנְּבִיא דָּבָר אֵלֶיךָ הֲלֹא תַעֲשֶׂה הֵייתָ עוֹשֶׂה בְּשִׁבְלִי לְהִתְרַפְּאוֹת וְאָנֹכִי וְעַתָּה אָנֹכִי כִּי-אָמַר אֵלֶיךָ דָּבָר קָל רַחֵץ בִּירְדֵן וַיְטַהַר וְכִי לֹא תַעֲשֶׂהוּ (רש"י): יד וַיֵּרָד וַיִּטְבַּל בִּירְדֵן שֶׁבַע פְּעָמִים כַּדָּבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרוֹ לְהִיּוֹת צַח וּמְזוּהָר (מ"ד) כַּבְּשָׂר נָעַר קִטָּן

עיונים והארות

להשפיל גאותו. ורמז לו, כי דרך טבע צריך להשפיל זדונו וגאותו, עכ"ד. ואפשר דטעם רחיצתו 'בירדן' שבע פעמים, כנגד שבעה עשירות שנים ימי שנותנו שבעים שנים, לרחוץ מטומאת זוהמת העולם הזה, שהוא רומז לירדן נחל שוטף, ולרמז כי ז' עידין יחלפון עלוהי.

י. דבר גדול - אילו היה אומר לך רחץ ותתפא היית אומר כי הרחיצה עושה הרפואה והיית מקשה מנהרות דמשק, ואפילו בלשון טהרה אם היה אומר רחץ ותטהר, אך רחץ וטהר אינו אומר שהרחיצה עושה, כי אם שהנביא גוזר ואומר אל גוף וטהר מצרעתך, כי דבורו בשם ה' גוזר בך הטהרה.

עבדיו הסבירו לו כוונת אלישע - שתוריד מגאוותך - כתב הרב חיד"א בספרו נחל שורק אפשר שעבדיו כבר הבינו מה שאמר לו אלישע שישפיל גאותו וזה רפואה דרך הטבע, ולכן אמרו לו ברמז ובלשון שמשמע לב' פנים - אבי דבר גדול דיבר אליך הנביא הלא תעשה כלומר דע שדיבר אליך דבר גדול שתשפיע זדון לבך, והיא תרופה דרך הטבע, וצריך לעשותה. וגם מה שאמר לך רחץ וטהר היינו דרך סגולה. ומסיים וירד ויטבול שבע פעמים וירד היינו שהשפיל זדונו מעצמו ונתן דעתו שרמז לו הנביא שלא יצא אליו בעצמו, ולכן לאחר שטבל ויבא ויעמד לפניו - מעומד פשוט בלי רכב ופרשים.

ז. ויעמוד פתח הבית לאלישע - נהג בגסות רוח, כי היה צריך לנהוג בענווה בפני אלישע. וישלח אליו אלישע שליח, ואמר לו: לך ורחצת שבע פעמים בירדן, רמז לו בזה, היות ובעוון הגאוה נצטרע, לכן עליו לעזוב את גאוותו ורק אז יתפא. (עיין באריכות באברבנאל).

ח. הלוך ורחצת - אלישע למד, שאכן רפואת נעמן תהיה על ידי רחיצה בירדן, והסוד הוא מתוך שמו של המצורע "נעמן", שמתחיל באות "נון" ומסתיים באות "נון" שהרי מצאנו בתורה שלשה פסוקים המתחילים ומסתיימים באות "נון": (א) (ויקרא יג, ט) "נגע צרעת כי תהיה באדם והוא אל הכהן". (ב) (דברים יח, טו) "נביא מקרבך מאחיק כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון". (ג) (במדבר לב, לב) "נחנו נעבור חלוצים לפני ה' ארץ כנען ואתנו אֲחֻצֹת נחלתנו מעבר לירדן".

לפי זה, כך אמר אלישע הנביא לנעמן: אתה נגוע בנגע צרעת, ואני הנני "נביא", ועל ידי הירדן ארפאך (הרוקח ז"ל, מובא במעינה של תורה).

ט. ורחצת שבע פעמים בירדן - כתב הגאון חיד"א (נחל שורק אות א) כי הנביא רצה לעשות קצת דרך טבע, וידוע שהצרעת באה לו מגודל הגאוה שיש לו, לכן לא יצא אליו ושלח מלאך, וגם אמר אמר לו 'הלוך ורחצת', כלומר תלך פשוט בלי גדולות ורכב ופרשים, ומשום הכי לא יצא אליו

וַיִּטְהַר ויתרפא (ת"י) מן הצרעת (ט"ד): **טו** וַיֵּשֶׁב אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל-מִתְנַהֲוֵי וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו כַּעֲבַד לִפְנֵי הָאֲדֹנָי **וַיֹּאמֶר הֲנֵה-נָא יְדַעְתִּי [יא] כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי אִם-בְּיִשְׂרָאֵל [יב] וְעַתָּה בַעֲבוּר הַרְפוּאָה קַח-נָא מִמֶּנִּי בְרָכָה מְנַחָה (ט"ד) מֵאֵת עֲבָדֶיךָ: טז** וַיֹּאמֶר חִי-יְהוֹנָה לְשׁוֹן שְׁבוּעָה (רד"ק) **אֲשֶׁר-עָמַדְתִּי שְׂאֵנִי רְגִיל לַעֲמוּד לְפָנָיו בַּתְּפִלָּה (ט"ד) אִם-אֶקַּח** כי לא רצה לקבל ממנו מנחה שדמי עבודה זרה מעורבין בה (רש"י) **[יג] וַיִּפְצַר-בּוֹ לְקַחַת וַיִּמָּאֵן** סירב ליקח: **יד** וַיֹּאמֶר נַעֲמֹן וְלֹא לְשׁוֹן בַּקְּשָׁה - הַלּוּאִי (רש"י) **יְתֵן-נָא לְעֲבָדֶיךָ מִשְׂאֵ צֶמֶד-זוּג (ט"ז) פָּרָדִים** של אֲדָמָה מארץ ישראל שהיא קדושה לשיאתה לעירי ואעשה אותה מוזבח (רש"י) **כִּי לֹא-יַעֲשֶׂה עוֹד עֲבָדֶיךָ עֲלֶיהָ וְזָבַח לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם-לַיהוָה: יח** תשאל ותבקש מֵאֵת ה' **לְדַבֵּר הַזֶּה שִׁסְלַח יְהוָה [יד] לְעֲבָדֶיךָ (רד"ק) כִּי בָּבֹא אֲדַנִּי מֶלֶךְ אֲרָם בֵּית-רַמּוֹן שֶׁם ע"ז (רש"י) לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא הַמֶּלֶךְ | נִשְׁעַן עַל-יָדַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רַמּוֹן עָלַי לַכַּפּוֹף קוֹמְתִי כְּדִי שִׁיּוּכֵל הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּהִשְׁתַּחֲוִיתִי שְׁנֵית בֵּית רַמּוֹן לַע"ז יִסְלַח-נָא יְהוָה לְעֲבָדֶיךָ בְּדַבַּר הַזֶּה** בדבר ההשתחוואה ההיא כי היא רק מיראת המלך (מלבי"ם): **יט** וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם נתן לו בקשתו שביקש לעבוד את ה' (רלב"ג) אמנם י"א כתב דאמר לו בן נח אינו מצווה על קידוש השם ואנוס אתה לכן לך לשלום (ע"י בהערה ובחזו"ט אנך) **וַיֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ בְּבֵרַת-אָרֶץ: מִיָּל (רד"ק):**

עיונים והארות

ונביאו, הרי זה מתמיה ביותר מה ואיזו מניעה עצרה אותו מללכת עד סופה של הדרך ולהיות גר צדק? מיד כשהוא מתרגש והכיר את ה' האלקים שאין בכל העולם כי אם בישראל, היה לו לנתק מיד לגמרי את כל קשריו עם העבר ומכל סביבתו, היה צריך להחליט שהוא נשאר במקום הנביא, בתוך קהל ישראל, ולהודיע בצורה הגלויה ביותר שהוא נהפך מגוי ליהודי, להיות גר צדק ולא להשאיר באמצע הדרך להיות גר תושב, הוא נעמן לא עשה כן הוא נשאר במחציתה של הדרך, זוהי תכונתם של הגויים. הם "קרובי תשובה" (וכפי שכתוב בילקוט יונה א) אבל מהירים לאבד (קול צופי"ח ב).

יג. ובמלבי"ם כתב שלפי הדין היה אסור לרפאותו והיה זה היתר לפי שעה כדי לקדש שם שמים ולכן א"ל שלא לוקח ממנו מנחה כי עשה זה לקדש השם בלבד.

יד. לדבר הזה יסלח ה' - בעו מניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או אינו מצווה. אמר אביי תא שמע שבע מצות נצטוו בני נח, ואם איתא תמני הויין... א"ר אדא בר אבהו אמרי בי רב כתיב לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני וגו', וכתוב ויאמר לו לך לשלום, ואם איתא לא לימא ליה. ודילמא הא בצנעה הא בפרהסיא (סנהדרין ע"ד).

יא. יתרו אמר כי גדול ה' מכל האלקים... ורחב אמרה כי ה' אלקיכם הוא האלקים בשמים ממעל, ונעמן הודה בדבר יתרו מהם, שנאמר הנה נא ידעתי כי אין אלקים בכל הארץ כי אם בישראל (מכילתא).

יב. הכוונה כי כל אלהי העמים אלילים, והם בעון פשעם מטמאים את הארץ, ואם כן 'אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל', שממאנים בעבודה זרה ועובדים לאל אחד. וגם ארצם טהורה ממילא, כי עבודתם בארץ הקדושה, ולכן שאל משא צמד ופרדים עפר מארץ ישראל (פסוק י"ז) להעלות עליה עולה לשמים. ובאומרו 'כי אין אלהים בכל הארץ', פסל האלילים והארצות, 'כי אם בישראל', כלל השראת שכינה בישראל ובארצם. (נחל שורק אות ד').

נעמן גר תושב היה, שלא קיבל עליו שאר מצוות אלא שלא לעבוד עבודה זרה (רש"י גיטין נז:). הגויים בנקל הם מתעוררים, אבל אינם מתקיימים על התעוררותם, מקבלים מהר ומאבדים מהר, מהירים לשמוע ומהירים לשכוח, מתחרטים על הרע ומיד מתחרטים על הטוב, מתחרטים על חרטתם, וזהו שאמרו רבותינו (הו"ד בספר "שבט מוסר" פכ"ה): "רשעים מלאים חרטה", כלומר הם מתחרטים על החרטות הטובות.

לאחר שעבר נעמן את כל חוויות ההתפעלות מהשם יתברך